

ภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับบริบท
ในวัฒนธรรมนาบัว ชุมชนคลองโยง

โดย
ประธาน ยานกุลวงศ์
ศิริลักษณ์ ยานกุลวงศ์

สนับสนุนงบประมาณโดย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ประจำปีงบประมาณ 2557

Indigenous architecture and interior environment
in cultural context of lotus field
in Klongyong community

by

Prathan Yarnkoolwong

Siriluk Yarnkoolwong

Granted by

Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Fiscal year 2014

กิตติกรรมประกาศ

ในการทำงานวิจัยนี้ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณบุคคลต่างๆ และหน่วยงานสนับสนุนวิจัย ได้แก่ หน่วยงานต้นสังกัด สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ชาวบ้านคลองโยงที่ให้ความรู้ความเข้าใจ การอำนวยความสะดวก และข้อมูลที่มีประโยชน์ยิ่ง รศ.ดร.โยธิน แสงวดี สำหรับจุดเริ่มต้นของแนวคิดวิจัยที่เปิดกว้าง และการลงพื้นที่ชุมชนคลองโยง นักศึกษาสาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายในชั้นปีที่ 4 กักับการลงพื้นที่ศึกษาภายใต้รายวิชา INA 4226 วัสดุตกแต่งผิวสำเร็จสำหรับงานสถาปัตยกรรม และขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกๆ ท่าน มา ณ โอกาสนี้

ประธาน ยานกุลวงศ์ (และคณะ)

มีนาคม 2557

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : Social 020 / 2557

ชื่อโครงการ : ภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับบริบทในวัฒนธรรมนาบัว ชุมชนคลองโยง

ชื่อนักวิจัย : นายประธาน ยานกุลวงศ์ และ นางสาวศิริลักษณ์ ยานกุลวงศ์

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำนาบัว 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน-ต่างเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 3) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เหมาะสมในการทำนาบัวที่มีคุณภาพ และ 4) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation) ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณาวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์แผนผัง วิเคราะห์รูปลักษณ์ และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

ผลการวิจัยพบว่า กระจ่างบัวจะมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมหลังคาทรงจั่วและทรงเพิงหมาแหงน และมีเสาโล่ง กั้นผนังด้วยสแลนกรองแดดลม ผนังพื้นที่จะมีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยวางแคร่กำบัวในแนวด้านที่ยาวกว่า และจะวางอาคารด้านยาวตามแนวตะวัน เพื่อให้เกิดร่มเงาในตำแหน่งที่ยืนกำบัว อัตลักษณ์และภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) เลือกวางที่ตั้งให้มีความสะดวกในการขนส่งบัวขึ้นรถ 2) รูปทรงอาคาร หลังคาจั่ว และแบบหมาแหงน เสาโล่ง วางทิศทางอาคารด้านยาวตามตะวัน เพื่อให้โดดแดดน้อย อากาศถ่ายเทได้ดี 3) จำนวนห้องเสาจะเป็นแนวยาว ได้แก่ 1x2 ห้องเสา หรือ 2x3 ห้องเสา ถ้าแบบติดบ้านพื้นที่ใหญ่กว่า คือ 1x5 ห้องเสา 4) จัดวางแคร่กำบัวในตำแหน่งที่หลบแดดและมีสแลนหรือผ้าเพื่อบังลม แต่มองเห็นนาบัวและผู้เข้ามาพบปะพูดคุยได้ง่าย วางแคร่และกองบัวขนานกับด้านยาวของอาคาร 5) ระบายพื้นที่ใช้ไม้จริง ไม้ไผ่ปูนร่องหรือการเทพูน เพื่อระบายน้ำได้ดี ไม่สกปรก และ 6) การสร้างบรรยากาศพื้นที่ใช้สอยเพื่อการปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตนาบัว และการแสดงสัญลักษณ์แทนบ้าน

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, อัตลักษณ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, นาบัว

E-mail Address : patanyan@rmutr.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : ตุลาคม 2556-กันยายน 2557

Abstract

Code of project : Social020 / 2557

Project name : Indigenous architecture and interior environment in cultural context of lotus field in Klonyong community

Researcher name : Prathan Yarnkoolwong and Siriluk Yarnkoolwong

The study aims four questions. 1) To study the vernacular architecture in relation to the environment and life on the lotus field. 2) To compare the similarities - and to find the identity or the identity of the vernacular architecture. 3) To study the effective of vernacular architecture, and 4) To study the Indigenous innovations related to the Vernacular architecture.

Using qualitative research and participatory observation. Using unstructured interview. Qualitative data were analyzed and presented findings descriptive analysis. Data were analyzed by analysis map analysis and comparative analysis.

The results showed that Vernacular Architecture with exposed pole gable roof form and lean shape, Filtration barrier wall with plastic. Rectangle shaped floor plan by placing the worktop in longitudinal along to the solar orientation to provide shade while working. Identity and Indigenous to be effective, including: 1) Select a location that is convenient for transportation. 2) Set the Vernacular Architecture along to the solar orientation, In order to stand a little sunshine, well ventilated 3) Shape longitudinal include a 1x2 or 2x3 span if a mounted home type will be larger than 1x5 span. 4) Place the counter in longitudinal to avoid the sun, provides a plastic windshield and can see the lotus field and visitors easily. 5) Leave the ground plane using bamboo, wood or cement to drain well, Cleaness and 6) Creating a representative of the house and create the area for the interaction of the family to learn cultural life.

Keywords: Vernacular Architecture, Identity, Indigenous, Lotus field

E-mail Address: patanyan@rmutr.ac.th

Period of project : October 2013-September 2014

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1	
บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
3. คำถามการวิจัย/สมมติฐานการวิจัย	2
4. ขอบเขตของการวิจัย.....	2
5. นิยามศัพท์	3
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
บทที่ 2	
ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	4
1. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษาตำบลคลองโยง	4
2. ความหมายของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น	22
3. คุณค่าและความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น	23
4. อัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	24
5. ภูมิปัญญาและประสิทธิภาพหรือประโยชน์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น.....	26
บทที่ 3	
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	30
1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	30
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	33
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล	33
4. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	33
5. กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	34

บทที่ 4	ผลการวิจัย.....	35
	1. กระเต็งनावแบบแยกจากตัวบ้าน	36
	1.1 กระเต็งनावแบบแยกจากตัวบ้านของตานุญลือ เจริญมี.....	36
	1.2 กระเต็งनावป่าแอด.....	38
	1.3 กระเต็งनावพื้นภคล สายสวาท.....	42
	1.4 กระเต็งไกล้ศูนย์เรียนรู้อ.....	44
	1.5 กระเต็งनावแบบแยกจากตัวบ้านของพีพรเทพ สวีลดีจู้ย	45
	2. กระเต็งनावแบบติดตัวบ้าน.....	48
	2.1 กระเต็งติดบ้านของป่าเชื้อ	48
	2.2 กระเต็งติดบ้านของป่าเสาวนีย	49
	2.3 กระเต็งติดบ้านของพีตา.....	52
บทที่ 5	สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	68
	1. สรุปผลการวิจัย	68
	2. อภิปรายผล	70
	3. ข้อเสนอแนะ	71
	บรรณานุกรม	73
	ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	75
	ภาคผนวก ข แบบลายเส้น Sketch.....	78
	ประวัติผู้วิจัย.....	89

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	พื้นที่ที่มีการทำนาบัว.....	19
3-1	แสดงข้อมูลประชากรตำบลคลองโยง พ.ศ. 2539	30
3-2	ตัวแปรในงานวิจัย.....	31
3-3	แสดงข้อมูลเกษตรกรนาบัว รูปแบบอาคาร ทิศทางแดดลมและช่วงเวลาการเก็บบัว	32
4-1	แสดงลักษณะของกรณีศึกษาในพื้นที่คลองโยง.....	36
4-2	แสดงการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลทั้ง 6 ด้าน	54

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2-1	6
2-2	7
2-3	7
2-4	8
2-5	8
2-6	9
2-7	9
2-8	10
2-9	10
2-10	11
2-11	11
2-12	12
2-13	12
2-14	13
3-1	34
4-1	38
4-2	41
4-3	43
4-4	45
4-5	47
4-6	49
4-7	51
4-8	53
4-9	57
4-10	58
4-11	59
4-12	60
4-13	61
4-14	62
4-15	63
4-16	64

4-17	กระแตงบัว 1.1 ตาบุญลือ.....	65
------	-----------------------------	----

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4-18	กระแตงบัว 1.2 ป้าแอ๊ด.....	65
4-19	กระแตงบัว 1.3 พี่นภดล	65
4-20	กระแตงบัว 1.4 ไกล่ศุณย์เรียนรู้อ.....	66
4-21	กระแตงบัว 1.5 พี่พรเทพ	66
4-22	กระแตงบัว 2.1 ป้าเชื้อ	66
4-23	กระแตงบัว 2.2 ป้าเสาวนีย์.....	67
4-24	กระแตงบัว 2.3 พี่ตา	67
5-1	การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม	71
5-2	การเลือกที่ตั้งเพื่อการขนส่งบัว	72

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญปัญหา

จังหวัดนครปฐมเป็นแหล่งนาบัวที่สำคัญที่สุดของประเทศ เป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร เนื่องจากสภาพพื้นที่ของจังหวัดเป็นที่ลุ่มต่ำแล้วบัวยังเป็นไม้ล้มลุกลักษณะของแปลงปลูกจึงต้องมีการขังน้ำ เหมือนทำ นาข้าว อาจเรียกการปลูกบัวเป็นการค้าในพื้นที่มากๆ อีกอย่างหนึ่งว่า การทำนาบัว นาบัวสามารถดูแลรักษาง่ายกว่านาข้าว มีโรคและแมลงรบกวนน้อย ใช้น้ำน้อยกว่า สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตทั้งในรูปดอกตูมและเก็บเมล็ดซึ่งผลผลิตทั้งสองรูปแบบนี้ ยังเป็นที่ต้องการของทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นจากสภาพปัจจุบันที่เกษตรกรผู้ทำนาข้าวประสบปัญหาทั้งในเรื่องการขาดน้ำ และราคาข้าวไม่แน่นอนนาบัว จึงเป็นทางเลือกใหม่ทางหนึ่งที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่นาข้าว

ตำบลคลองโยง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม มีความสำคัญเป็นพื้นที่ที่ใช้เพาะปลูกไม้ประดับมากที่สุด ประกอบไปด้วยนาบัวแบ่งประเภทตามการเลี้ยงในพื้นที่ที่แตกต่างกันได้ 2 ประเภท ได้แก่ พื้นที่ทำนาบัวและพื้นที่แหล่งน้ำธรรมชาติ ในอำเภอกุสุมาลย์เป็นแบบพื้นที่นาบัวซึ่งต้องควบคุมปริมาณน้ำในนาเอง เกษตรกรทำนาบัวเป็นอาชีพหลักสร้างรายได้เกือบสองหมื่นบาทต่อเดือน และทำนาข้าวเป็นอาชีพรอง ใช้พื้นที่โดยเฉลี่ยประมาณ 10-15 ไร่ โดยส่วนใหญ่จะเสียค่าเช่าพื้นที่เป็นรายปีมากกว่าใช้พื้นที่ของตนเอง บัวที่ปลูกเป็นบัวฉัตรขาวและฉัตรแดง เริ่มจากการเตรียมบ่อ ปักดำ ไหลบัว แล้วดูแลรักษาเพื่อเก็บดอก และการหุบบัวเข้าสู่รอบการผลิตใหม่ การเก็บดอกบัวจะเก็บทุกวัน หรือวันเว้นวัน ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลักและมีการจ้างแรงงานในการเก็บดอกและฝักอ่อน ปัญหาที่พบได้แก่ โรคจากแมลงต่างๆ ผลผลิตที่ได้จะมีมากหรือน้อยไปตามฤดูกาลซึ่งในช่วงเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม สภาพอากาศเย็นดอกบัวจะมีปริมาณน้อย ราคาจะสูงมาก ในเดือนเมษายนและพฤษภาคมราคาจะตกต่ำ ดอกบัวที่เก็บได้จะขนส่งไปขายยัง ปากคลองตลาด (อุรสาบัวตะมะและคณะ, 2549)

ลักษณะสถาปัตยกรรมที่ก่อรูปจากวิถีชีวิตและระบบการผลิตนาบัวมีทั้งแบบเพิงพักที่ชาวบ้านปลูกสร้างเอาไว้ใกล้ๆ กับนาบัวของตน และการสร้างพื้นที่ใช้สอยเพื่อพักบัวส่วนหนึ่งของบ้านอยู่อาศัยโดยมีพื้นที่ที่สำคัญแบ่งตามขั้นตอนหรือกิจกรรมการผลิตบัวได้แก่ พื้นที่ในการเตรียมปลูก เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า พื้นที่จอดเรือ และรถไถ พื้นที่ที่ปักบัว พื้นที่ในการเก็บอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องมื่อต่างๆ พื้นที่ในการคัดแยกก้านบัวและจัดบัวเป็นกำๆ ละ 10 ดอกใส่ตะกร้าแล้วจึงขนถ่ายขึ้นรถ เป็นต้น

การศึกษาสถาปัตยกรรมอันเนื่องมาจากวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมนาบัว ที่มีความยั่งยืนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งบรรพบุรุษใช้เวลาสั่งสมมายาวนาน จึงถูกใช้เป็นแนวทางสำคัญในการสะท้อนสร้างอัตลักษณ์ จะส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเห็นคุณค่าของตนเอง สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัส เทียบชมวิถีชีวิต อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่แล้ว จึงควรทำการศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะ เรื่องราว หรือประวัติศาสตร์เพื่อให้ชุมชนช่วยกันสงวนรักษาสິงดีงามที่จะสามารถสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืนได้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำนาบัว
- 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน-ต่างเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- 3) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เหมาะสมในการทำนาบัวที่มีคุณภาพ
- 4) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

3. คำถามการวิจัย/สมมติฐานการวิจัย

- 1) รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำนาบัวเป็นอย่างไร
- 2) อัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นอย่างไร
- 3) ประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เหมาะสมในการทำนาบัวที่มีคุณภาพเป็นอย่างไร
- 4) ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีอะไรบ้าง

4. ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ด้านเนื้อหา
การทำนาบัว วิถีชีวิต สังคม ประเพณี วัฒนธรรมชาติพันธุ์ พฤติกรรมชุมชน ค่านิยม ความเชื่อ สภาพแวดล้อม รูปแบบสถาปัตยกรรม วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ภูมิปัญญา และอัตลักษณ์
- 2) ด้านพื้นที่
พื้นที่นาบัว หมู่ 1-8 ตำบลคลองโยง อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

5. นิยามศัพท์

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) หมายถึง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการของชุมชนนั้น ๆ ในที่นี้หมายถึง กระเบื้องบัว ที่พบในพื้นที่ศึกษาคลองโยง

อัตลักษณ์ หมายถึง สิ่งดั้งเดิมอันเป็นภูมิปัญญาที่ชุมชนสืบทอดหรือปฏิบัติเหมือนกัน เป็นเสมือน ประเพณี วัฒนธรรม และสามารถรักษาขนบเดิม และสืบทอดผ่านจนถึงปัจจุบัน จนเป็นลักษณะเฉพาะของชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่นให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขหรือสามารถแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

นาบัว หมายถึง อาชีพของเกษตรกรที่ทำกันมานานหลายปี มักเริ่มจากการทำนาข้าวมาก่อน บางรายทำนาบัวมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2510 หรือประมาณ “48 ปี มาแล้ว” แต่บางรายก็เพิ่งมาทำเมื่อ ปี พ.ศ. 2547

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำบัว
- 2) ทราบความเหมือน-ต่าง และลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- 3) ทราบประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เหมาะสมในการทำนาบัวที่มีคุณภาพ
- 4) ทราบภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
- 5) ชุมชนได้ข้อมูลทางด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์ของท้องถิ่นและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของตำบลและผู้สนใจและนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

บทที่ 2

บททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ในการค้นหาคำตอบของงานวิจัยมี 4 ประการ ได้แก่ 1) รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำนาบัวเป็นอย่างไร 2) อัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนาบัวเป็นอย่างไร 3) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีประสิทธิภาพต่อการทำนาบัวอย่างไร และ 4) ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีอะไรบ้าง

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวนำไปสู่การประมวลความรู้ที่เกี่ยวข้อง 5 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษาตำบลคลองโยง รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามบริบท อัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ประสิทธิภาพหรือประโยชน์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

1. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ศึกษาตำบลคลองโยง

ข้อมูลในส่วนนี้ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลคลองโยง ลักษณะการตั้งบ้านเรือน สภาพอากาศและดิน สภาพประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางกายภาพ แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของชุมชน โฉนดชุมชนคลองโยง พื้นที่โฉนดชุมชนสหกรณ์คลองโยงกับแนวคิด อุ้ คลอง หนอง ซอย และถนน วัฒนธรรมวิถีนาบัวพื้นที่คลองโยง กรรมสิทธิ์ครอบครองในที่ทำนาบัว พันธุ์บัว ลักษณะการทำนาบัว นาบัวอัตตประโยชน์ การทำนาบัวกับพฤติกรรมพื้นที่ใช้สอย วิถีชีวิตการทำนาบัวคลองโยง

ประวัติความเป็นมาของตำบลคลองโยง

ศศิภานันท์ จินตวรรณ (2541:54) ศึกษาเรื่องเล่าในอดีตของคลองโยง สันนิษฐานได้ 2 แนวทาง ดังนี้

1) การเดินทางในอดีตต้องอาศัยลำคลองเป็นเส้นทางสัญจรไปมา โดยอาศัยเรือได้เพียงอย่างเดียว ไม่มีถนน พวกพ่อค้าได้ใช้เรือที่โยงติดกันหลายๆ ลำในการขนส่งสินค้า ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกชื่อตำบลนี้ว่า ตำบลคลองโยง

2) สืบเนื่องมาจากการมีคลองสายหนึ่งเป็นคลองเชื่อมต่อกับคลองชัยขันต์ (คลองเจ๊ก) และคลองทวีวัฒนา จึงเรียกว่า คลองโยง และเป็นคลองที่กั้นเขตแดนระหว่างตำบลศาลายากับตำบลคลองโยง

จินตนา พงศ์ถิ่นทองงาม (2543:41) ศึกษาประวัติความเป็นมาคลองโยงว่า คลองโยงเป็นคลองที่เก่าแก่ที่สุดของอำเภอพุทธมณฑล ใช้เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างเมืองนนทบุรีและเมืองบางกอกในกลุ่มน้ำเจ้าพระยากับเมืองนครชัยศรีและเมืองสุพรรณบุรี ในกลุ่มแม่น้ำท่าจีนก่อนการขุดคลองมหาสวัสดิ์ คลองโยงตั้งต้นจากคลองบางใหญ่ ซึ่งแยกจากคลองอ้อมเมืองนนทบุรี มาออกแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี ในปี พ.ศ. 2385 สุนทรภูได้บรรยายสภาพของคลองโยงไว้ใน นิราศพระประธม

ศิริณา จิตต์จรัส (2556:4) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของตำบลคลองโยง ว่า “คลองโยง” มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลองสายหลักไหลผ่านหลายสาย พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนมักตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยริมสองฝั่งคลองสายหลัก การเดินทางไปมาหาสู่กัน ในอดีตมักใช้เรือเป็นพาหนะ ครั้นถึงฤดูแล้งน้ำในลำคลองต่างๆ จึงแห้งลง การเดินทางน้ำจึงยากลำบากยิ่งขึ้น ประชาชนตลอดจนพ่อค้าวานิชต่างๆ จึงได้รับความเดือดร้อนตามไปด้วย เรือลำเล็กๆ ที่บรรทุกสิ่งของไม่มากจะผ่านลำคลองที่ตื้นเขินไปได้ แต่เรือลำใหญ่ๆ ที่บรรทุกสินค้ามากๆ ของพ่อค้าต่างๆ มักจะผ่านไปไม่ได้ ต้องใช้ กระบือหรือควายช่วยลากจูงเรือ ชาวบ้านและพ่อค้าวานิชต่างๆ จึงเรียกลำคลองนี้ว่า “คลองโยง” จนถึงบัดนี้

จินตนา พงศ์ถิ่นทองงาม (2543:5) กล่าวถึงวิถีชีวิตในอำเภอพุทธมณฑลไว้ว่า มีชุมชนตามสองฝั่งลำน้ำ สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบไทยๆ ตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำนับตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานและการใช้ชีวิตประจำวัน กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งหาชมได้ยากในปัจจุบันนี้ มีอยู่ต่อเรือไม้สักซึ่งปัจจุบันในกรุงเทพฯ และปริมณฑลที่เป็นแหล่งสุดท้ายที่ยังเหลืออยู่ ยังสามารถพบเห็นเรือขายของสลักรือบิณฑบาตยามเช้า มีการยกยอหน้าบ้านหลายแห่งซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติมาก

ปิยะนาล วชิรบัณฑิต (2554:บทคัดย่อ) ศึกษาศักยภาพและคุณค่าของพื้นที่คลองโยงว่า ชุมชนแห่งนี้ยังมีความเป็นมาที่ชัดเจน มีรูปธรรมชัดคือเป็นชุมชนเกษตรกรรม และรัฐบาลต้องการใช้ชุมชนคลองโยงเป็นสื่อประชาสัมพันธ์นโยบายว่าสามารถทำได้จริงและเป็นรูปธรรม แม้ว่ากรรมสิทธิ์ร่วมในรูปแบบโฉนดชุมชนจะมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น ไม่สามารถขายที่ดินได้ ไม่สามารถนำที่ดินไปเป็นหลักประกันเพื่อกู้ยืมกับสถาบันทางการเงิน ต้องตกทอดให้ลูกหลานเท่านั้น

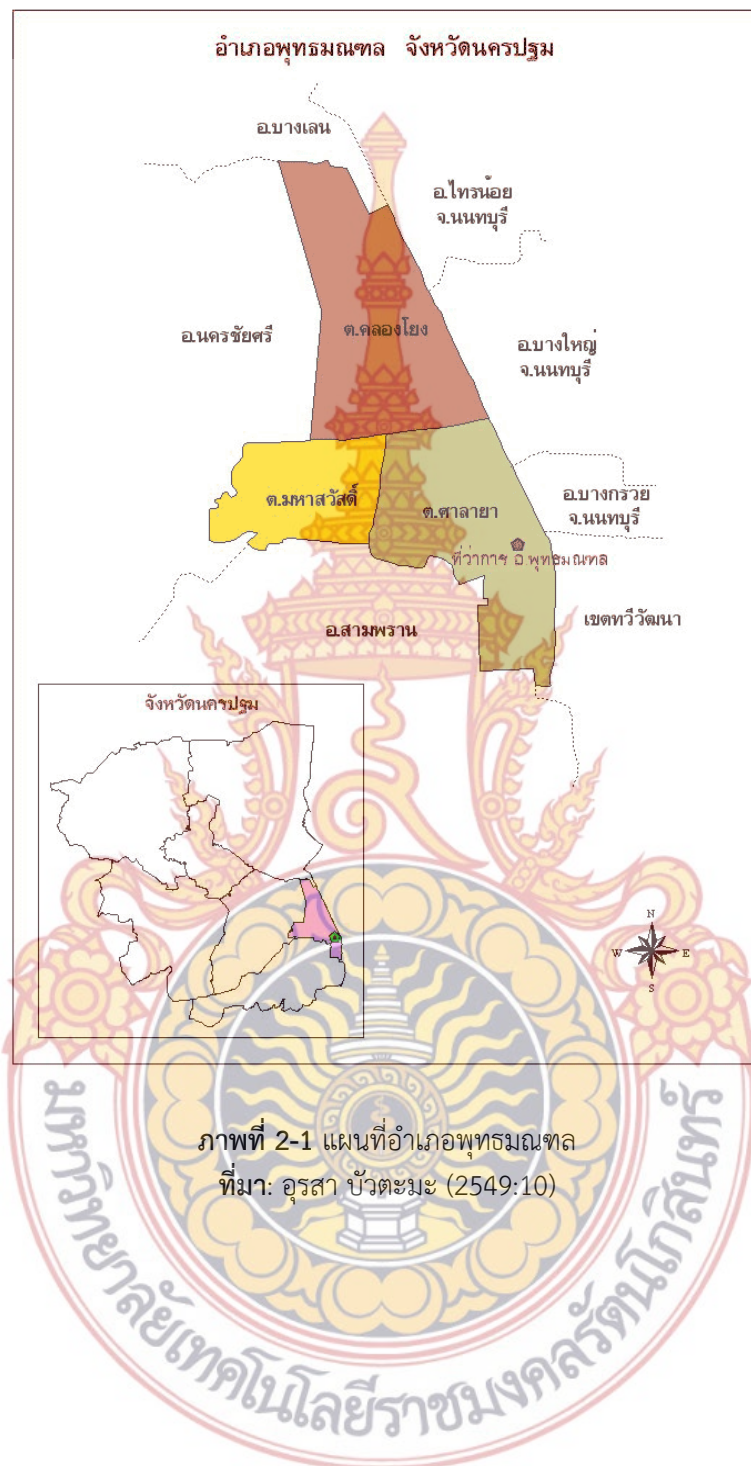
ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

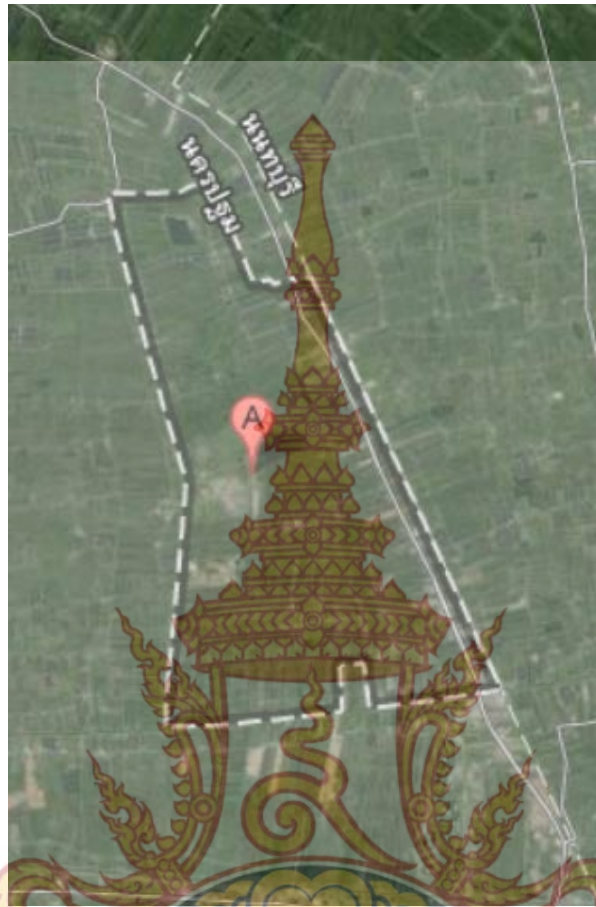
เดิมเป็นเรือนราษฎรตั้งอยู่บริเวณฝั่งคลองทิวพัฒนามากกว่าบริเวณอื่นซึ่งทางทิศตะวันออกของตำบล และคลองชัยขันธุ์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบล คลองซอยบนที่แยกจากคลองชัยขันธุ์ คลองโยงซึ่งอยู่ทางทิศใต้และริมคลองเล็ก อีกหลายคลอง เมื่อมีการตัดถนนจึงมีการย้ายร้านค้ามาอยู่ริมถนน ตลาดวัดมะเกลือย้ายจากริมน้ำมาอยู่ริมถนนศาลายา-บางภาษี บ้านเรือนก็เริ่มทยอยย้ายมาอยู่ริมถนนมากขึ้นเรื่อยๆ บ้านเรือนริมถนนจึงเป็นบ้านใหม่ที่สร้างประมาณ 1-10 ปีมานี้ (2530-2540)

การรวมกลุ่มเป็นหมู่บ้านตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้เกิดการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านปกครองพัฒนาจาก สุขาภิบาลของอำเภอนครชัยศรี เป็นกิ่งอำเภอปกครองในรูปแบบสภาตำบล มีหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน และเป็นอำเภอตามลำดับ

สภาพอากาศและดิน

มีอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกตลอดปี แต่ปัจจุบันเริ่มมีความแห้งแล้งมากขึ้น ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล แต่มีน้ำในลำคลองหลายสายทำให้สามารถทำเกษตรได้ทุกฤดูกาล พื้นที่และคุณภาพของดิน ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวหน้าดินเป็นดินสีเทาดำ ดินชั้นล่างเป็นดินสีเทาอ่อนปน

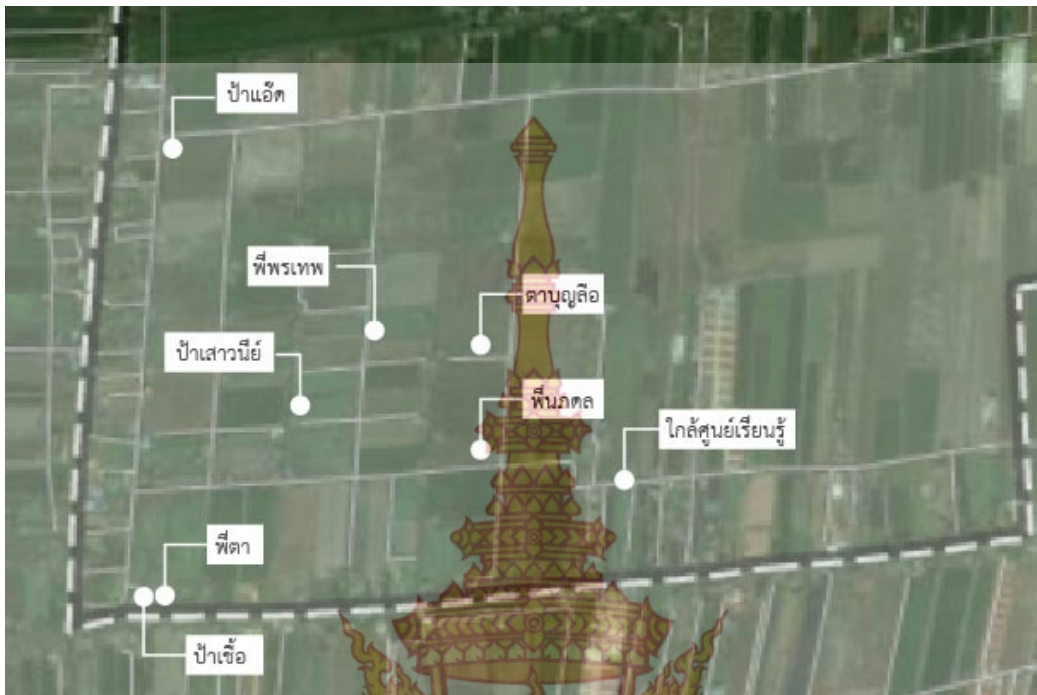

ภาพที่ 2-2 แผนที่ ตำบลคลองโยง

ภาพที่ 2-3 แผนที่บริเวณสหกรณ์คลองโยง

ภาพที่ 2-4 แผนที่กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

ภาพที่ 2-5 แผนที่บ้านฟิศตาและป่าเชื้อ ตั้งอยู่ใกล้คลองโยง

ภาพที่ 2-6 แผนที่ บัวของบ้านเอ็ด ตั้งอยู่ริมถนนประชาอุทิศ (ตอนทอง)

ภาพที่ 2-7 แผนที่นาบัวของตึบบุญลือ ตั้งอยู่ตอนกลางระหว่างถนนประชาอุทิศกับถนนเลียบคลอง
โยงและนาบัวของพื้นที่ดิน ตั้งอยู่ริมถนนเลียบคลองโยง

ภาพที่ 2-8 ที่ตั้งนาบัวป่าเสาวนีย์ ในซอยระหว่างถนนประชาอุทิศกับถนนเลียบบคลองโยง

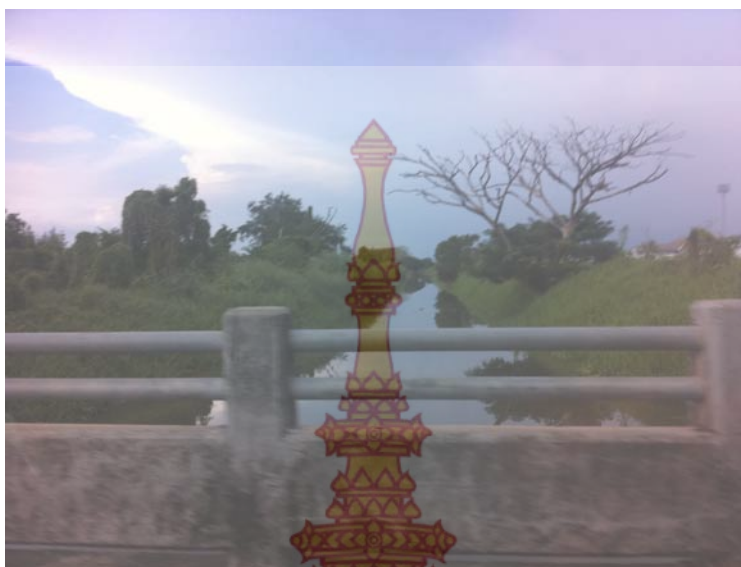
ภาพที่ 2-9 ที่ตั้ง นาบัวใกล้ศูนย์เรียนรู้ ริมนถนนเลียบบคลองโยง

ภาพที่ 2-10 ที่ตั้งนาบัวพีพรเทพ อยู่ตอนกลางระหว่างถนนประชาอุทิศกับถนนเลียบคลองโยง

ภาพที่ 2-11 บรรยากาศการเกี่ยวข้าวริมคลองซอยบนใกล้กับโรงถ่ายกันตนามูฟวี่ทาวน์ หมู่ 3

ภาพที่ 2-12 สะพานข้ามคลองซอยบนจุดเชื่อมต่อสู่คลองเจ๊ก (ชัยรินทร์) หมู่ 3

ภาพที่ 2-13 แผนที่สหกรณ์ชุมชนคลองโยงถ่ายจากสถานที่สำรวจบ้านลุงบุญลือ เจริญมี

ภาพที่ 2-14 สภาพแวดล้อมนาบัว

สภาพประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ประชากรในปัจจุบันมีหลายลักษณะ ส่วนหนึ่งประมาณ 130 หลังคาเรือนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรรและที่ดินจัดสรร ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากที่อื่น มีการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับคนกรุงเทพมหานคร ไม่มีพื้นที่ในการทำเกษตร แต่จะออกไปทำงานนอกพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นผู้มีการศึกษา เป็นลูกหลานเกษตรกร ประกอบอาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ บริษัทห้างร้านต่างๆ ส่วนหนึ่งมีอาชีพค้าขาย หรือมีกิจการในตำบล หรือร้านอาหาร

พื้นที่เกษตรกรรมส่วนหนึ่งที่เปลี่ยนเจ้าของ มีการทำเป็นหมู่บ้านจัดสรร และยังเป็นที่ยกร้างว่างเปล่ามากเนื่องจากโครงการยังไม่เริ่มดำเนินการ

โรงงานในตำบลคลองโยงเป็นโรงงานขนาดเล็กแบบอุตสาหกรรมในครอบครัว เนื่องจากทางราชการไม่อนุญาตให้มีการทำโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ รายได้ของชาวคลองโยงส่วนหนึ่งมาจากการขายผลผลิตทางการเกษตรซึ่งมีตลอดทั้งปี การทำงานรับราชการ รับจ้าง เฉลี่ยประมาณ 35,000 บาทต่อครัวเรือน

ศศิกานจน์ จินตวรรณ (2541:59) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ และประเพณี ในชุมชนว่า การติดต่อสัมพันธ์กันในหมู่บ้าน คนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมจะมีความรู้จักกันและมีการติดต่อสัมพันธ์กันตลอดเวลา ประกอบอาชีพตามกันหรือแนะนำกัน เช่น เมื่อเริ่มเปลี่ยนจากการทำนามาทำสวน การจัดงานประเพณี เช่น การบวชนาค งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานศพ เลี้ยงอาหารแบบโต๊ะจีนมากขึ้น แต่ก็ยังมีการช่วยกันทำอาหารในงาน มีการทำบุญร่วมกันที่วัด เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น การช่วยงานในไร่นา มีการลงแขกอยู่ข้างแต่น้อยลงเนื่องจากมีแรงงานลดลงมาก มีการเครื่องจักรมากขึ้น แต่ละคนมีธุรกิจเพิ่มขึ้น การผิคนัดในวันลงแขกต้องชดใช้เป็นเงิน การแข่งเรือลดความสำคัญลงมาก แม้จะมีการฟื้นฟูที่วัดมะเกลือแต่คนไปร่วมงานไม่มาก

ศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งในตำบลมีวัด 2 วัด คือ วัดมะเกลือ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 4 เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นศูนย์กลางของชาวตำบลมาโดยตลอด และวัดมงคลประชาราม ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 เป็นวัดใหม่ตั้งขึ้นประมาณ 20 ปี

ด้านวัฒนธรรม การติดต่อสัมพันธ์เริ่มเป็นทางการมากขึ้น การจัดงานในหมู่บ้านใช้การแจกการ์ดเป็นส่วนใหญ่แทนการบอกปากเปล่า หากไม่ได้รับการ์ดเชิญจะไม่ไปร่วม การทำอาหารใช้การจ้างโต๊ะจีน เพื่อความสะดวก เนื่องจากแรงงานหายากและควบคุมค่าใช้จ่ายได้ง่ายกว่า ชาววัฒนธรรมการทำอาหารแบบดั้งเดิมทุกอย่าง รวมทั้งการละเล่นเปลี่ยนไปจากเดิม อิงแบบคนเมือง จัดขึ้นในเขตที่มีความเจริญ ไม่ใช้การจัดการละเล่นที่วัด หรือชุมชน (ศศิกานจน์ จินตวรรณ 2541:67)

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ถนนลาดยางในตำบลมี 1 สาย ถนนเข้าหมู่บ้านเป็นลูกรังสายหลักหมู่บ้านละ 1-2 สาย รวม 8-10 สาย มีรถสองแถวบริการจากวัดมะเกลือไปอำเภอตลอดทั้งวัน (ศศิกานจน์ จินตวรรณ 2541:60)

ประชาชนใช้น้ำในลำคลองทำการเกษตร แม่น้ำลำคลอง สายใหญ่ได้แก่

คลองทิววัฒนา กั้นระหว่างตำบลคลองโยงกับจังหวัดนนทบุรี

คลองโยงกั้นระหว่างตำบลศาลายากับตำบลคลองโยง

คลองชัยขันธุ์ กั้นระหว่าง ตำบลคลองโยงกับอำเภอนครชัยศรี

คลองสหกรณ์ 1-3 อยู่ในบริเวณหมู่ 2

คลองชอยล่างอยู่ในหมู่ 2 ถึงหมู่ 5

คลองชอยบน อยู่ในหมู่ 4

สำหรับน้ำดื่ม ใช้น้ำฝน ทุกบ้านจะมีโอ่งเก็บน้ำเอาไว้ดื่ม ปัจจุบันฝนตกน้อย จึงต้องใช้น้ำประปา หรือน้ำดื่มที่ซื้อจากร้านค้าทั่วไป

อูรสา บัวตะมะ (2549) ได้ศึกษาการผลิตนาบัวพื้นที่คลองโยงไว้ว่าตำบลคลองโยง อยู่ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีพื้นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับมากที่สุด 923 ไร่ รองลงมาคือ ตำบลมหาสวัสดิ์ 483 ไร่ และตำบลศาลายา 138 ไร่ อาชีพหลักของประชากรอำเภอพุทธมณฑลคือ ทำนา ทำสวนผัก ทำสวนผลไม้ มีแหล่งน้ำสำคัญ ได้แก่ คลองชดมหาสวัสดิ์ และคลองโยง

ตำบลคลองโยงประกอบด้วย 8 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านคลองโยงมีจำนวน 250 ครัวเรือน 2) ชุมชนบ้านชัยขันธุ์ มีจำนวน 54 ครัวเรือน 3) ชุมชนบ้านแหลนทราย มีจำนวน 113 ครัวเรือน 4) ชุมชนบ้านมะเกลือมีจำนวน 219 ครัวเรือน 5) ชุมชน บ้านดอนทอง มีจำนวน 141 ครัวเรือน 6) ชุมชนบ้านคลองโยงใหม่ มีจำนวน 333 ครัวเรือน 7) ชุมชนบ้านคลองชอย มีจำนวน 250 ครัวเรือน และ 8) ชุมชนสหกรณ์มีจำนวน 111 ครัวเรือน

ตำบลคลองโยงมีจำนวนประชากรในเขตเทศบาลประมาณ 7,101 คน จำนวน หลังคาเรือน 2,198 หลังคาเรือน พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีคลองไหลผ่านหลายสายที่สำคัญได้แก่ คลองโยง คลองนราภิรมย์ และคลองชอยต่างๆ ทำให้พื้นที่ของตำบลมีความอุดมสมบูรณ์และมีน้ำใช้เพื่อการเกษตรทั่วทั้งตำบล มีพื้นที่จำนวน 19,728 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ตำบลคลองโยงประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านคลองโยง, หมู่ 2 บ้านคลองสว่างอารมณ์ (ชัยขันธุ์), หมู่ 3 บ้านแหลนทราย, หมู่ 4 บ้านวัดมะเกลือ, หมู่ 5 บ้านดอนทอง, หมู่ 6 บ้านคลองโยงใหม่, หมู่ 7 บ้านคลองชอย ชาวตำบลคลองโยงประกอบอาชีพหลัก ทำนา ทำสวน ทำไร่ อาชีพเสริม รับจ้าง นอกจากนี้ ยังมีสถานที่สำคัญๆ เช่น โรงเรียน 4 แห่ง คือ 1) โรงเรียนบ้านคลองสว่างอารมณ์ 2) โรงเรียนวัดมะเกลือ 3) โรงเรียนบุญยศรีสวัสดิ์ 4) โรงเรียนฟ้าใสวิทยา วิทยาลัย 1 แห่ง คือ วิทยาลัยการอาชีพพุทธมณฑลศูนย์บริการสุขภาพระดับตำบล 2 แห่ง 1) ศูนย์บริการสุขภาพระดับตำบล 1 2) ศูนย์บริการสุขภาพระดับตำบล 2โรงพยาบาล 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลตุลาการ เฉลิมพระเกียรติ และวัด 2 แห่ง คือ 1) วัดมะเกลือ 2) วัดมงคลประชาราม

ศิริมา จิตต์จรัส (2556:102) ศึกษาข้อมูลบ้านคลองโยงไว้ดังนี้

บ้านคลองโยง หมู่ที่ 1

มีพื้นที่ 3,200 ไร่ มีประชากร 250 ครัวเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านอยู่ติดคลองโยง ระยะทางยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ชาวบ้านใช้อุปโภค บริโภค เพื่อการเกษตร และการคมนาคม เดิมคลองโยงกว้างประมาณ 5 เมตร เชื่อว่าเกิดจากกระบือเดินผ่านจนกลายเป็นทางน้ำ และยังมีทางสาธารณะประโยชน์ในหมู่ที่ 1 เป็นทางกระบือ หน้าแล้งน้ำแห้งติดกันคลองคนเดินผ่านได้ คลองโยงเชื่อมต่อกับแม่น้ำท่าจีน กับแม่น้ำเจ้าพระยา

สุนทรภู์เคยใช้เส้นทางนี้เดินทางไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ในนิราศพระประโทน กล่าวว่า ชาวบ้านใช้ควายโยงเรือที่ติดแห้ง และต่อมาในปี พ.ศ. 2490 ทางการจิงขุดลอกคลองให้ใหญ่ขึ้น ต่อมาเมื่อเรือขนส่งสินค้าผูกโยงกันหลายลำ เล่นไปมาจนติดตาชาวบ้าน จึงเรียกว่าคลองโยงจนถึงบัดนี้

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ 8 และหมู่ 5 ตำบลคลองโยง

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ 2 ตำบลศาลายา และหมู่ 4 ตำบลมหาสวัสดิ์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ 6 ตำบลคลองโยง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ 8 ตำบลคลองโยง

มีแหล่งน้ำ 3 แห่ง ได้แก่ คลองโยง คลองสหกรณ์ และคลองกระบือ มีพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด ศูนย์เรียนรู้ ผู้ใหญ่บ้านคือ นายพรภิรมย์ อ่อนสัมพันธ์

ประเพณีที่สำคัญได้แก่ เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เข้าพรรษา และวันลอยกระทง

อาชีพ มีการทำกะปิ โดยใช้กุ้งในนาข้าว ที่สืบทอดกันมาสมัยปู่ย่าตายาย ของกลุ่มสตรีบ้านคลองโยงงานประติมากรรมทองเหลือง น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น

บ้านชัยขันธุ์ หมู่ที่ 2

พื้นที่ 2,000 ไร่ ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบลุ่มมีคลองชัยขันธุ์ไหลผ่าน ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนริมคลองชัยขันธุ์ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของนายทุน เอกชน และบางส่วนเป็นของสหกรณ์ ที่เข้ามาตั้งแต่เกิดเป็นรายปี

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ หมู่ 3 ตำบลคลองโยง
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ 8 ตำบลคลองโยง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ 4, 5 ตำบลคลองโยง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ 1 ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี

สถานที่สำคัญ ได้แก่ โรงถ่ายกันตนา ศูนย์เยาวชน โรงเรียนฟ้าใส หอกระจายข่าว แหล่งน้ำ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ คลองชัยขันธุ์ คลองซอยตาลาว และคลองซอยตาศ้าย

บ้านแหลนหาย หมู่ที่ 3

พื้นที่ 2,700 ไร่ มีคลองชัยขันธุ์เป็นสายน้ำหลักของหมู่บ้าน จากประวัติบ้านแหลนหายเล่าขานต่อมามีชาวบ้านออกไปหาปลาในหนองน้ำ โดยมีเรือเป็นพาหนะและใช้ แหวน เป็นเครื่องมือจับปลา มีลักษณะเป็นเหล็กยาว ปลายแหลมเพื่อใช้แทงปลา ในวันนั้นเกิดทำแหลนหายในหนองน้ำ จึงเรียกชื่อหนองน้ำว่า “หนองแหลนหาย” และเรียกเป็นชื่อหมู่บ้าน ในเวลาต่อมา

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ 2 ตำบลคลองโยง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ 4, 7 ตำบลคลองโยง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ 1 ต.ลานตากฟ้า และหมู่ 1 ต.บางแก้วฟ้า อำเภอนครชัยศรี

แหล่งน้ำได้แก่ คลองชัยขันธุ์ คลองซอย และคลองตาจาง

บ้านวัดมะเกลือ หมู่ที่ 4

พื้นที่ 3,592 ไร่ เดิมชาวบ้านอพยพมาทำกินได้ริเริ่มสร้างวัดขึ้นมา สันนิษฐานว่าบริเวณที่สร้างวัดคงมีต้นมะเกลือขึ้นอยู่มากพอสมควร จึงตั้งเป็นชื่อวัด เดิมเป็นพื้นที่ในเขตอำเภอบางบัวทองหรืออำเภไทรน้อย ต่อมาทางราชการได้ขุดคลองผ่าน วัดมะเกลือไปแม่น้ำท่าจีนที่ตำบลลำพญา จึงแบ่งการปกครองใหม่ ถือเอาคั่นคลองฝั่งตะวันตกเป็นเขตปกครองของจังหวัดนครปฐม

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ หมู่ 3, 7 ตำบลคลองโยง หมู่ 10 ตำบลนราภิรมย์ อ.บางเลน
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ 2, 5 ตำบลคลองโยง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ 3 ตำบลหนองเพรางาย อ.ไทรน้อย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หมู่ 2, 3 ตำบลคลองโยง

แหล่งน้ำ 3 แห่ง ได้แก่ คลองซอยตาลาว คลองแสนแสบ และคลองทวีวัฒนา
สถานที่ พิพิธภัณฑวัตถุวัดมะเกลือ สะพานร้อยปีคลองนราภิรมย์

แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ภาพในอดีตคลองโยงมีลำคลอง ควาย นาข้าว สมุนไพร หมอกวาดยา รักษาตาต่อ หมอตำแย ยาไทย
พื้นบ้าน พ่อเพลง แม่เพลง มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ทำนา ปลูกผัก นาบัว ปู่น้ำชีวภาพและปุ๋ยหมัก
เมื่อมีถนน ไฟฟ้า ประปา เข้ามา น้ำในคลองเริ่มเน่าเสีย พื้นที่ทางการเกษตรน้อยลง หมู่บ้านจัดสรรมาก
ขึ้น การทิ้งขยะในที่สาธารณะ คูคลองตันเขิน วัชพืชหนาแน่น ปัญหาสุขภาพ สารเคมีการเกษตร และในอาหาร
การกิน น้ำประปาบางหมู่บ้านไม่สะอาด

กิตติชัย งามชัยพิสิฐ (2546) กล่าวเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนคลองโยงไว้ว่า
พื้นที่คลองโยงส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นพื้นที่เช่า ชาวบ้านไม่มีสิทธิ์ ในการถือครองที่ดิน จึงไม่มั่นคง ไม่
กล้าที่จะลงทุนปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับการเกษตร หลายรายต้องประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การทำนาบัว การ
ปลูกผักซีฝรั่ง ทำสวนมะม่วง การเลี้ยงปลา และรับจ้างในโรงงาน

ศศิภาณจัน จินตวรรณ (2541:54) กล่าวถึงสภาพเดิมและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคลองโยงไว้ว่า
ตำบลคลองโยงเป็นเขตปริมณฑลมีการอพยพของประชากรกรุงเทพมหานครเข้ามาอาศัยอยู่ มีการขายที่ดินและ
ทำหมู่บ้านจัดสรรกันมาก ชุมชนคลองโยงเดิมไม่ได้อยู่ในการปกครองของจังหวัดนครปฐม แต่ขึ้นอยู่กับอำเภอ
บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ประมาณปี พ.ศ. 2490 มีการขุดคลองทวีวัฒนาใหม่ให้เป็นคลองใหญ่และกว้างขึ้น
เป็นเสมือนการแบ่งเขตแดนใหม่ ตำบลคลองโยงจึงถูกเปลี่ยนให้มาอยู่ในการปกครองของอำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในอำเภอบางบัวทองและอำเภออื่นๆ ในจังหวัดนนทบุรีที่ใกล้เคียงได้มาจับ
จองที่ดินในบริเวณตำบลคลองโยงและพื้นที่ว่างเปล่าบริเวณนี้เพื่อการทำนา พื้นที่ทั้งหมดแต่เดิมจึงเป็นพื้นที่นา
กว้างใหญ่ ในฤดูน้ำหลากมีน้ำเต็มแม่น้ำลำคลอง แต่ในฤดูแล้งบางปีอาจมีน้ำน้อยจนสามารถเดินผ่านลำน้ำได้

การทำนาไม่สามารถทำให้ชีวิตของชาวนาดีขึ้น การส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือจึงต้องขายที่นา ต่อมา
เมื่อราคาที่ดินแพงขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2532 ชาวนาจึงต้องการขายที่ดินมากกว่าการทำนาต่อไป บริเวณตลาดวัด
มะเกลือเป็นที่ตั้งของชุมชนขนาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางของชาวตำบลนี้และตำบลใกล้เคียง วัดมะเกลือเป็น
ศูนย์กลางของศาสนา การศึกษาตลอดจนการจัดกิจกรรมการเล่นในเทศกาลต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ วันลอย
กระทง

การคมนาคมแต่เดิมใช้เรือและการเดินเท้า ในฤดูน้ำหลากสามารถพายเรือไปมาได้สะดวกกว่าฤดูแล้ง ใน
ปีพ.ศ. 2513 จึงมีการตัดถนนศาลายา-บางภาษี และในปี พ.ศ. 2519 ถนนเส้นนี้เริ่มมีการพัฒนาและยกระดับ
เป็นทางหลวงจังหวัด

ปีพ.ศ. 2534 มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกิ่งอำเภอพุทธมณฑลแยกออกจากอำเภอนครชัยศรี มีตำบลอยู่ใน
การปกครอง 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลศาลายา ตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลคลองโยง และมีการลาดยางถนนสาย
ศาลายา-บางภาษี ในปีพ.ศ. 2540 กิ่งอำเภอพุทธมณฑลได้ยกระดับเป็นอำเภอ

โฉนดชุมชนคลองโยง

นักข่าวพลเมือง: “คลองโยง” กว่าจะเป็นโฉนดชุมชนแห่งแรก เขียนไว้วันที่ 25 มกราคม 2554 ว่า

บ้านคลองโยงเป็นชุมชนเก่าแก่บริเวณ “ทุ่งนครชัยศรี” บรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย ได้บุกเบิกหักร้างถางพง เพื่อจับจองที่ดินทำกินและฝังรกรากกันมากกว่า 4-5ชั่วอายุคน พื้นที่ดินของสหกรณ์บ้านคลองโยงปัจจุบันจำนวนราว 1,800 ไร่ ตั้งอยู่ในตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล และตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ตามแนวคลองโยงซึ่งเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำนครชัยศรี

ผืนดินนี้เคยอยู่บนพื้นที่พัฒนาคลองมหาสวัสดิ์ซึ่งขุดในช่วง พ.ศ.2400-3 หลังสัญญาเบาริง พ.ศ.2398 ไม่นานนัก เมื่อขุดคลองเสร็จเจ้านายในรัชกาลที่ 4 ทรงให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์จับจองที่ดินว่างเปล่าริมคลองทางแขวงเมืองนนทบุรี ฝั่งเหนือ 1,620 ไร่ แขวงเมืองนครชัยศรีฝั่งเหนือ 9,396 ไร่ ฝั่งใต้ 5,184 ไร่ รวมเป็นนาทั้งหมด 16,200 ไร่ แบ่ง 50 ส่วน ได้ส่วนละ 324 ไร่ เป็นที่นายาว 60 เส้น กว้าง 5 เส้น 8 วา เพื่อพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและพระเจ้าลูกเธอ และให้บัวไพร่ ชาวบ้านคลองโยงผู้บุกเบิกที่ดินด้วยการหักร้างถางพงกันมาสมัยบรรพบุรุษจึง ต้องเช่าที่นาทำกินกันเรื่อยมา

การจัดการเช่าโดยธนาภิรักษ์พื้นที่ เป็นการให้เช่าเป็นรายบุคคล ไม่ผ่านการดำเนินการโดยสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยง และปล่อยให้มีการเปลี่ยนมือการเช่าโดยผู้ที่ไม่เป็นเกษตรกรก็ได้ ดังที่เจ้าหน้าที่ธนาภิรักษ์ชี้แจงว่า “ไม่มีระเบียบห้ามคนจน-คนรวยเช่าที่ดิน” จึงเป็นส่งเสริมให้ที่ดินหลุดมือจากเกษตรกร และเป็นการทำลายความเข้มแข็งและอำนาจต่อรองของเกษตรกรรายย่อย ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ 2550 ที่ต้องการส่งเสริมระบบสหกรณ์

มติ ครม. วันที่ 30 มีนาคม 2553 และมติคณะรัฐมนตรี 14 ธันวาคม 2553 ให้นำที่ดินมาดำเนินการจัดการให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองตาม เจตนารมณ์ของรัฐภายใต้เจตนารมณ์เดิมของกองทุนหมุนเวียนฯ พ.ศ.2518 ให้สหกรณ์บ้านคลองโยงเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินและสมาชิกของสหกรณ์มีสิทธิในการครอบครองและใช้ประโยชน์ โดยห้ามจำหน่าย จ่าย โอนให้แก่ผู้อื่นใด เว้นแต่จะตกทอดเป็นมรดกแก่ทายาท

ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของสมาชิก ต้องใช้ที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในการเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยเท่านั้น ห้ามนำที่ดินไปทำธุรกิจอุตสาหกรรม และกิจกรรมที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และมีข้อตกลงร่วมกันว่า สมาชิกมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันปรับปรุงแบบการผลิตให้พัฒนาไปสู่การ เกษตรกรรมยั่งยืน

พื้นที่โฉนดชุมชนสหกรณ์คลองโยงกับแนวคิด อยู่ คลอง หนอง ซอย และถนอม

ตาบุญลือ เจริญมี ชาวบ้านคลองโยง ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับโฉนดชุมชนว่า ชาวบ้านได้ร่วมกันก่อตั้งพื้นที่สหกรณ์โดยเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2524 ต่อมาโฉนดชุมชนจึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2554 สมัยก่อนคลองโยงนิยมปลูกไม้สีสุกและอุน้ำเพื่อกันไฟ กัน ลม กันอาณาบริเวณ ฝ้างอิงนำมาใช้สร้างกระตังปลายนา และมุงหลังคาด้วยใบตาลโตนด (สัมภาษณ์ตาบุญลือ เจริญมี 24 สิงหาคม 2557) คลองโยงเป็นตั้งเส้นทางสายหลักในอดีตเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยา คลองโยงเชื่อมคลองเจ๊ก (ชัยพันธ์) เกิดจากพวกเจ๊กจีนที่มาขุดไว้ในอดีต หลังการจัดตั้งสหกรณ์ ชาวบ้านช่วยกันขุดคลองเรียกว่า “คลองซอย” และตัดถนนลูกรังเพื่อให้เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์กันอย่างทั่วถึง จึงเกิดเป็นผังแบบตารางที่ทุกแปลงจะต้องติดคลองและถนน ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง สมาชิกจะต้องทำกินด้วยตนเองหรือสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ จะต้องไม่ให้ผู้อื่นมาเช่าช่วงต่อ เพื่อผลประโยชน์ของสหกรณ์เป็นที่ตั้ง จะเห็นได้ว่าบริเวณชุมชนที่ติดกับคลองโยงและคลองเจ๊ก ตลอดจนฝั่ง

สมาชิกของสหกรณ์จะเป็นพื้นที่สีเขียวมาแต่อดีต ได้แก่ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 8 ในปัจจุบัน หมู่อื่นๆ นั้น ส่วนมากจะเป็นที่ดินของเอกชน มาจับจองทำธุรกิจส่วนตัว และบ้านพักอาศัย เป็นส่วนใหญ่

วัฒนธรรมวิถีนาบัวพื้นที่คลองโยง

อูรสา บัวตะมะ (2549) ได้ศึกษาการผลิตนาบัวพื้นที่คลองโยงไว้ว่า เกษตรกรนาบัวในพื้นที่ทำนาบัวเริ่มตั้งแต่ 2 ไร่ จนถึง 50 ไร่ ส่วนใหญ่ขนาดนาบัวของเกษตรกรแต่ละรายประมาณ 10-15 ไร่ และมีลักษณะการถือครองเป็น “พื้นที่เช่า” แบ่งเป็น พื้นที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ พื้นที่เอกชน และพื้นที่ของสหกรณ์ โดยมีผู้เช่าพื้นที่ทำนาบัวมากถึง 13 รายจากเกษตรกรผู้ทำนาบัวทั้งหมด 18 ราย มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 5 คน จากการศึกษาแสดงให้เห็นพื้นที่ที่ทำนาบัว ได้แก่ หมู่ที่ 1, 2 และ 8 เท่านั้น

เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือ ทำนาบัว อาชีพรอง ได้แก่ เลี้ยงปลา ทำสวนมะม่วง ทำสวนมะนาว ปลูกผัก ไร่สวนผสม รับจ้างทั่วไป และเย็บจักรอุตสาหกรรม รวมทั้งการรับนักท่องเที่ยวในพื้นที่

การทำนาบัวทำกันมานานหลายปี มักเริ่มจากการทำนาข้าวมาก่อน บางรายทำนาบัวมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2510 หรือประมาณ “48 ปี มาแล้ว” แต่บางรายก็เพิ่งมาทำเมื่อ ปีพ.ศ. 2547

กรรมสิทธิ์ครอบครองในที่ทำนาบัว

ค่าเช่าที่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาเช่า จำนวนไร่ และทำเลที่ตั้ง มี 4 ประเภท คือ 1) ที่ของตนเอง 2) ที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ค่าเช่าไร่ละ 315-1000 บาทต่อปี 3) พื้นที่เอกชน และ 4) พื้นที่สหกรณ์ ค่าเช่าไร่ละ 12-320 บาทต่อปี

ตารางที่ 2-1 พื้นที่ที่มีการทำนาบัว

ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่		ปริมาณ (ไร่)
	เลขที่	หมู่ที่	
นาง จันทนา เขียมสุวรรณ	100	8	7
นางชุศรี กิ่งสวัสดิ์	5	2	34
นาย สุนทร กลิ่นมู	6	8	15
นาย สมพร	12/4	2	30
นาย สำรวย	45	2	10
นาย วิริยะ	51/2	2	10
นาย สุริน	44/1	2	15
นาง สมใจ	12	2	30
นาง บุญลือ	46/3	1	40
นาย เปี้ยก	48	1	15
นาย สำเริง ป้อมทอง	45/1	1	10
นาย เขย	53	2	20
นาง กรรณิกา เขียมสุวรรณ	25/1	8	20
นาย ระพี วิสุทธิ์พันธ์	2	8	10
นาย สมใจ เกตุบุญลือ	2/1	8	15
นางยุพา ดวงสร้อยทอง	13	8	10
นาย สง่า เขียมสุวรรณ	24/1	8	15
นาย ทองหล่อ บุญฤทธิ์	6/6	8	30

ที่มา: อูรสา บัวตะมะและคณะ (2549:4)

พันธุ์บัว

ในพื้นที่คลองโยงจะปลูกบัวฉัตรแดงและฉัตรขาวเท่านั้น โดยจะจัดกำบัวเป็น 3 ประเภทคือ บัวใหญ่ บัวรอง และบัวเล็ก

1. บัวหลวงฉัตรแดง หรือสัตตบงกช ดอกสีชมพู ขนาดใหญ่ จำนวนดอกมากกว่าพันธุ์ฉัตรขาว
2. บัวหลวงฉัตรขาว หรือสัตตบุษย์ ดอกสีขาวขนาดใหญ่
3. บัวหลวงแหลมแดง หรือ ปทุม หรือปัทมา ดอกสีชมพูขนาดใหญ่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางดอก 23-25 ซม.
4. บัวหลวงแหลมขาว หรือบุญทริก หรือบุญทริก ดอกขนาดใหญ่สีขาว คล้ายบัวแหลมแดง การเรียงตัวของกลีบคล้ายบัวแหลมแดง ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางดอก 25-30 ซม.

ฤดูกาลปลูกบัว

บัวปลูกได้ทุกฤดูกาลขอให้น้ำตลอดปี การทำนาบัวจึงเป็นอาชีพที่มั่นคง แต่ระยะเวลาที่เหมาะสมที่สุดคือ “ปลายฝนต้นหนาว” ชาวบัวมักแบ่งบ่อเพื่อปลูกบัวเป็นรุ่น แต่ละรุ่นห่างกัน 2-4 เดือน เพื่อให้สามารถเก็บบัวได้ตลอดทั้งปี

ลักษณะการทำนาบัว

1. การขุดบ่อ เตรียมดิน และการปักดำไหลบัว
2. การทูปบัว เมื่อบัวอายุครบ 4 เดือน ต้นบัวเริ่มโถม ไม่ออกดอก จึงต้องบังคับให้ไหลแตกต้นใหม่ โดยระบายน้ำออก เพาระดับน้ำท่วมล้นธรกเตอร์ การทูปบัวจะทูป 2 ครั้งในรอบ 1 ปี ช่วงเดือนเมษายน โดย 1 เดือนต่อมา จึงเก็บบัวได้ และได้ราคาสูง หรือทูปให้ทันช่วงเทศกาล งานบุญ ประเพณีต่างๆ
3. การเตรียมดิน เริ่มจาก ขุดบ่อ เอาเครื่องสูบน้ำออก ขนาดบ่อไม่เกิน 20 ไร่ ยกคันดินสูง 1.5 เมตร ไถคลาดให้เป็นโคลน โรยปูนขาว ตากบ่อ 7-15 วัน แล้วไถอีกครั้ง พร้อมกับใส่ปุ๋ยคอก เช่น มูลไก่ มูล โค ต่อมาปล่อยน้ำเข้าสูง 30-50 ซม. พักน้ำไว้ 2-3 วัน จากนั้นจึง ปักดำด้วยไหล ลึกไม่เกิน 10 ซม. ห่างกัน 3-6 เมตร และปล่อยน้ำเข้าสูง 0.50-1.00 เมตร
4. การใส่ปุ๋ย ช่วงออกดอกจะใช้ปุ๋ยยูเรีย ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยเร่งโตเร็ว ประมาณ 50 กิโลกรัมต่อไร่ ชาวบัวบางรายใช้ปุ๋ยชีวภาพด้วย
5. ยาป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืช ได้แก่ โรคใบจุด ในฤดูฝน และ เพลี้ยไฟ เพลี้ยอ่อน หนอนพับใบ ฉีดทุกๆ 3-4 วัน หรืออย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์

นาบัวอัตลประโยชน์

ชาวบัวใช้ประโยชน์จากพื้นที่คั้นนาบัว เช่น ปลูกกล้วย มะพร้าว ดอกกรัก ตะไคร้ มะม่วง ดอกดาวเรือง และเลี้ยงปลาตะเพียน ปลานิล และการนำนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมนาบัว เป็นต้น ข้อสงสัยของการเลี้ยงปลาในนาบัวที่มีการใช้ยาป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืชพบว่า ชาวบัวใช้ยาที่ไม่เป็นอันตรายต่อปลาและสัตว์น้ำ

การทำนาบัวกับพฤติกรรมพื้นที่ใช้สอย

อุรสา บัวตะมะ (2549) ศึกษาว่าชาวบัวจะใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก และจะจ้างแรงงานเพิ่มเพื่อมาเก็บดอกบัว กำดอกบัว จัดบัวใส่ตะกร้า อุปกรณ์ทางการเกษตร ได้แก่ รถบรรทุก 4 ล้อ รถไถ เครื่องรถไถ เครื่องสูบน้ำ ท่อสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า อุปกรณ์ตัดยา เรือสแตนเลส เรือไม้ เครื่องยนต์เรือ มีด จอบ เสียม รถเข็น ตะกร้าเหล็ก แข่ง ตอก แผ่นพลาสติก เชือก ถุงมือถุงเท้า รองเท้าบูธยาง หมวกไหมพรม เป็นต้น

การเก็บบัวจะเก็บในช่วงเช้า 6-8 โมงเช้า และ 4-6 โมงเย็น โดยจะเก็บวันเว้นวัน ส่วนในฤดูหนาวจะเก็บวันเว้น 2 วัน บัวจะให้ดอกได้ประมาณ 2 เดือน นับแต่อายุได้ 2 เดือน โดยเก็บดอกตูมและตัดให้มีก้านยาว 40-50 ซม. นำมาคัดแล้วจัดเป็นกำๆ ละ 10-19 ดอก ใช้ใบบัว 2 ใบ ต่อบัว 1 กำ ตัดส่วนที่เป็นจุดต่อก้านใบออกแล้วนำไปบัวมาพับครึ่งวงกลม ห่อหุ้มเหมือนกรวย ใช้ตอกมัดเป็นกำ บรรจุใส่ตะกร้าเหล็ก บัวใหญ่ 30 กำ, บัวรอง 40 กำ และ บัวเล็ก 50 กำ แล้วคลุมด้วยพลาสติกใสเพื่อรักษาความสด ส่งขึ้นรถกระบะไปขายเองหรือส่งขายที่ปากคลองตลาด

วิถีชีวิตการทำนาบัวคลองโยง

จากการสำรวจชุมชนคลองโยงเป็นชุมชนแรกที่รัฐบาลให้โอนดชุมชนเมื่อต้นปี 2554 หมายถึง โฉนดที่ดินที่ชุมชนเป็นเจ้าของกว่า 1400 ไร่ เป็นที่ดินทำกินแก่ชาวบ้าน เดิมชาวบ้านมีการจัดตั้งสหกรณ์อยู่แล้วในปี 2524 และบริหารจัดการด้วยชุมชนเอง วันสำคัญทางพุทธศาสนาคือปัจจัยหลักในการเก็บบัวของชาวบ้าน ในยามที่อากาศไม่ร้อนมากเพื่อให้บัวไม่แห้งเหี่ยว นำไปส่งหรือขายเองที่ตลาดปากคลองทั้งหมด ราคาปกติดอกละ 1 บาท ในบางเทศกาลบัวอาจมีราคาสูงถึงดอกละ 10-20 บาท การเก็บบัวขึ้นอยู่กับกำลังของเกษตรกร บางรายเก็บ วันเว้นวัน การหุบบัวจะช่วยให้บัวขึ้นตรงตามวันที่ต้องการเก็บได้ วิถีชีวิตการเก็บบัวแบ่งเป็น 2 แบบหลักๆ ได้แก่

1. แบบเก็บเช้า เริ่มตั้งแต่ 6-8 โมงเช้า จากนั้นก็จะไปขายที่ปากคลองตลาด กลับมาอีกที่ตอน บ่าย 2 โมง
 2. แบบเก็บเย็น เริ่มตั้งแต่ 4-6 โมงเย็น กลับมาบ้านอาบน้ำ นอนแล้วตื่นออกไปส่งบัวที่ปากคลองตลาด
- ตอนตี 3

จากการทบทวนเอกสารสามารถสรุปข้อมูลทั่วไปของการทำนาบัวชุมชนตำบลคลองโยงได้ว่า คลองโยงเป็นแหล่งเกษตรกรรมมาแต่ครั้งโบราณ ด้วยเป็นที่ราบลุ่ม มีความสมบูรณ์ด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ มีคลองหลายสายผ่านชุมชน และสามารถใช้น้ำเพื่อการเกษตรได้ตลอดปี แต่ด้วยการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ทำให้ชุมชนได้รับอิทธิพลของสังคมเมืองและจากคนถิ่นใหม่ เข้ามาอย่างมาก วิถีชีวิตวัฒนธรรมจึงมีการผสมผสานกันไป ที่ดินมีราคาสูง มีคนนอกพื้นที่เข้ามาทำเกษตรอย่างเข้มข้น และมีอาชีพอื่นๆ รองรับชุมชน นอกจากอาชีพเกษตรกร แต่ทว่ายังมีพื้นที่สหกรณ์ชุมชนคลองโยง ที่ชาวบ้านร่วมกันก่อตั้งขึ้นและได้รับโอนดชุมชนเพื่อการเกษตรเท่านั้น ห้ามไม่ให้ก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม หรือหมู่บ้านจัดสรร จึงสามารถดำรงวิถีทางเอาไว้ได้ เช่น การทำนาบัว ที่ยังส่งต่อภูมิปัญญามายังรุ่นลูกหลาน

ทางด้านพื้นที่กรณีศึกษาพบว่า ชาวบ้านทำนาบัวกันอย่างหนาแน่นในพื้นที่หมู่ที่ 1, 2 และ 8 และพื้นที่สหกรณ์ชุมชนคลองโยง โดยมีรูปแบบของการจัดวางผังชุมชนนั้นเอื้อแก่การทำเกษตรเป็นอย่างมาก นั่นคือการตัดถนนและคลองซอยต่างๆ ให้ชาวบ้านสามารถใช้ได้อย่างทั่วถึง

ชาวบ้านได้ก่อสร้างพื้นที่เก็บบัว (กระเตงบัว) โดยสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

- 1) แบบแยกจากตัวบ้าน
- 2) แบบติดบ้าน

ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษาโดยพิจารณาจากการวางที่ตั้งของกระเตงบัว ให้ครอบคลุมพื้นที่ดังกล่าว 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) บริเวณริมคลองโยง
- 2) ริมถนนสายหลักทั้ง 2 สายได้แก่ ถนนประชาอุทิศ (ทางทิศเหนือ) และถนนเลียบคลองโยง
- 3) บริเวณตอนกลางระหว่างถนนทั้งสองสาย

รวมทั้งพิจารณาจากรูปแบบการก่อสร้างแบบติดบ้าน และแบบแยกจากตัวบ้าน ด้วย

ด้านวิถีชีวิตนาบัว ชาวบ้านปลูกบัวพันธุ์ ฉัตรขาว ฉัตรแดง และบัวแหลม เนื่องจากความต้องการของตลาด โดยจะเก็บบัวแทบทุกวันและในช่วงที่มีเทศกาล โดยพบช่วงเวลาการเก็บบัวเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า เวลา 6.00 – 8.00 น. และช่วงเย็น เวลา 16.00 – 18.00 น. โดยการจ้างแรงงานบ้างเก็บเองบ้าง โดยใช้รถกระบะขนส่งไปขายยังปากคลองตลาด

2. ความหมายของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

กาญจนา ต้นสุวรรณรัตน์ (2543:6) ศึกษาว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น มาจากคำว่า Vernacular Architecture หมายถึงรูปแบบของอาคารที่ช่างชาวบ้านสร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่น และเน้นเฉพาะอาคารประเภทที่พักอาศัยซึ่งมีลักษณะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และดินฟ้าอากาศที่ต่างกัน ทั้งนี้ยังรวมไปถึงอาคารอื่นๆ นอกเหนือไปจากเรือนพักอาศัยแต่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการดำรงชีพของชาวบ้าน เช่น ยุ้งข้าว โรงเก็บของ โรงงานในหมู่บ้านอีกด้วย (Paul Oliver, 1976 อ้างใน วิวัฒน์ เตมียพันธ์ , 2530:117-119)

วิโรฒ ศรีสุโร (2543:23) ให้ความหมายว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ก่อกำเนิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของชุมชนที่มีได้อยู่ในเมืองหลวงส่วนใหญ่จะอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ อันเป็นชนบทห่างไกลจากความเจริญทางวัตถุ เช่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของภาคอีสานอันกว้างใหญ่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของทางภาคใต้ และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของทางภาคเหนือ เนื่องจากอิทธิพลทางความเชื่อและศาสนา เศรษฐกิจ วัสดุก่อสร้าง สภาพแวดล้อม

Rudofsky (1975:23) อ้างถึงใน ปกรณ์ พัฒนานุโรจน์ (2550: 10) กล่าวว่า รูปแบบเรือนพักอาศัยของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น ส่วนใหญ่นั้นรูปร่าง ขนาด วัสดุ และระเบียบวิธีในการก่อสร้างมีลักษณะเหมือนกัน เพราะ อาคารแต่ละหลังไม่ใช้งานออกแบบเฉพาะตัวของสถาปนิก แต่ทว่าเป็นงานออกแบบที่มีลักษณะร่วมกันของสังคมแต่ละสังคม (Communal Architecture)

Amos Rappoport (1979:4) กล่าวว่า การแบ่งเนื้อที่ใช้งานภายในตัวเรือนนั้น บางอาคารแม้เป็นเพียงโรงนา หลังคาโดดๆ ภายในโล่งไม่มีการกั้นห้องเป็นสัดส่วนชัดเจน แต่หากสังเกตอย่างพินิจแล้ว ย่อมเห็นการแบ่งพื้นที่ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้อาศัยได้อย่างชัดเจน

3. คุณค่าและความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2529:45) กล่าวว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีประวัติยืนยาวที่สุดและเป็นของพื้นเมืองมากที่สุด เช่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชาวนา ซึ่งเป็นอาชีพของคนพื้นเมืองที่ยั่งยืนนานที่สุด เป็นแบบอย่างประเพณี ใช้ประกอบอาชีพและอยู่อาศัยของผู้มีอาชีพทางกสิกรรม เช่น กระจับปี่ฝ่าทุ่ง ยุงข้าว โรงต้มเกลือ รวมถึงศาสนสถานที่ชาวบ้านได้ออกแบบก่อสร้างตามความจำเป็นและความหมายที่ตนเข้าใจ

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2530:120-121) กล่าวว่า แฟรงค์ ลอยด์ไรท์ สถาปนิกผู้ยิ่งใหญ่กล่าวยกย่องสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นว่า อาคารของชาวบ้านเกิดขึ้นจากความตรงไปตรงมากับความต้องการที่แท้จริงและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม คติชาวบ้าน เพลงพื้นบ้าน

LECORBUSIER อ้างถึงใน วีระ อินพันทัง (2554) กล่าวว่า บ้านพื้นถิ่น เป็นบ้านสำหรับมนุษย์ที่แท้จริงและสำหรับมนุษย์ที่มีจิตวิญญาณ เพราะอาคารพื้นถิ่น มีประสิทธิภาพ ความประหยัด และแสดงถึงความรู้สึกตลอดจนภูมิปัญญา

สุวิทย์ จิระมณี (2530:1) กล่าวว่า รูปลักษณะของอาคารพื้นถิ่นกำหนดขึ้นเพื่อสนองประโยชน์ในการกินอยู่หลับนอนอันเป็นวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นภายใต้วัฒนธรรมร่วมกันในสังคม

อรศิริ ปาณินท์ (2539:199) กล่าวว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น และสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว เราต้องศึกษาและสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่ให้ความสัมพันธ์ร่วมให้ครบวงจรจึงจะสามารถสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยได้สมบูรณ์

วีระ อินพันทัง (2554:8) กล่าวว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเปี่ยมด้วยคุณค่า ได้แก่ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คือ การบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและสังคมไทยในอดีตเอาไว้ นับเป็นประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งของพัฒนาการที่อยู่อาศัยของคนไทย คุณค่าด้านศิลปะสถาปัตยกรรม ได้แก่ ความมีอัตลักษณ์ไม่เหมือนใครในแต่ละถิ่น การปลูกสร้างภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาพแวดล้อม ยังผลให้เรือนแบบนี้มีความกลมกลืนเป็นเอกภาพกับธรรมชาติที่โอบรอบ การสร้าง และปรุงแต่งผ่านกาลเวลาจากรุ่นสู่รุ่นจึงบรรลุเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความพอดีพอดี ลงตัว ในด้านภูมิปัญญา เรือนพื้นถิ่นสะท้อนการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ด้วยการหาสิ่งของจากธรรมชาติมาประกอบเป็นเรือน ลักษณะเสาสูงป้องกันน้ำท่วมได้ดีหลังคาชันทำให้ระบายน้ำได้รวดเร็ว ความโปร่งของเรือนเอื้อต่อการถ่ายเทอากาศร้อนขึ้น

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ (2005) กล่าวว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) คือ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการของชุมชนนั้น ๆ

4. อัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ประธาน ยานกุลวงศ์ (2553) ศึกษาเปรียบเทียบผังของชุมชนไทพวนบ้านหาดเสี้ยว อำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย โดยสรุปว่า กวางทิศทางของผังเรือนนั้นยังคงรักษาขนบเดิมดั้งเดิมแต่โบราณ และสืบทอดผ่านผังพื้นในปัจจุบันของชาวบ้าน โดยมีการเสริมหน้าที่ใช้สอยที่สอดคล้องกับจำนวนสมาชิกในบ้าน ปรับลดพื้นที่ทางด้านอาชีพทำนาที่ลดลงหรือเลิกทำนา แต่ยังคงมีพื้นที่สำหรับทำอาชีพทอผ้า แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมเอาไว้

ญาณินทร์ รักรวงศ์วาน (2549:1) กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ กิจกรรมและพฤติกรรมในการดำรงชีพ วัสดุและเทคโนโลยี ส่งผลต่อการซ่อมแซมด้วยตนเอง และศาสนา คติความเชื่อ ในด้านความเชื่อโบราณเรื่องห้ามปลูกเรือนขวางตะวัน อันจะทำให้ตัวเรือนได้รับความร้อนจากแสงแดดเป็นจำนวนมาก

วิวัฒน์ เตมียพันธ์ (2536) อ่างถึงโน วีระ อินพินท์ (2553) ได้เสนอสาระของที่อยู่อาศัยตามแบบแผนล้านนา ตั้งแต่ภาพรวมของสิ่งแวดล้อมบริเวณที่อยู่อาศัย ลักษณะเรือนอันเป็นอัตลักษณ์ของล้านนา รวมทั้งความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับเรือน โดย วิวัฒน์ เตมียพันธ์ ได้กล่าวถึงเรือนกาแลว่า เป็นการสร้างที่อยู่อาศัยของช่างล้านนาที่พัฒนาถึงจุดสูงสุด จนบรรลุเป็นที่อยู่อาศัยที่เปี่ยมด้วยอัตลักษณ์ล้านนา ทั้งการวางผังบริเวณ การจัดประโยชน์ใช้สอยภายในเรือน และรูปทรง สะท้อนแบบแผนการดำเนินชีวิตของ ชาวล้านนาออกมาอย่างเด่นชัด

วีระ อินพินท์ (2553:168) ศึกษาวิจัยความหลากหลายทางอัตลักษณ์เรือนไทยลุ่มน้ำเพชรบุรี ได้แก่ บ้านโพธิ์กรู บ้านแหลม และบ้านท่าแร่ โดยแบ่งประเด็น ออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ การวางทิศทางเรือน พบว่าอัตลักษณ์ในการวางเรือนไทยมุสลิมเลือกวางทิศทางเรือนตามตะวันตามทิศกิบละฮ์ เรือนไทยของคนจีนมักจะวางด้านหน้าเรือนไปทางแม่น้ำ และของคนไทยมักวางตามตะวันหรือตามเรือนที่ปลูกก่อน ในด้านการวางผังเรือน พบว่าชาวจีนมักจะวางผังเรือนแบบสมมาตร แตกต่างกับชาวมุสลิมและชาวไทยที่มีกวางผังเรือนแบบอสมมาตร ในด้านรูปทรง เรือนคนไทยเป็นเรือนใต้ถุนสูง ทรงสอบ หลังคาจั่วแฝดทรงจอมแห เรือนคนจีนหลังคาจั่วแฝดทรงจอมแหหรือทรงจั่ว ใต้ถุนกั้นฝาเป็นใต้ถุนคูก ส่วนของคนมุสลิม หลังคาทรงจอมแหผสมกับทรงจั่ว หรือหลังคาจั่วเตี้ย ในด้านองค์ประกอบได้แก่ เสา และฝาปะกน หน้าต่าง และในส่วนการประดับตกแต่ง ได้แก่ ชาวไทยไม่ประดับไม้แกะสลัก แต่นิยมแขวนรูปบุคคล ต่างจากของคนจีนและมุสลิมที่มีการประดับลวดลายไม้แกะสลัก ชาวมุสลิมไม่นิยมแขวนรูปบุคคลใดๆ ทั้งสิ้น

วีระ อินพินท์ (2553:31) แสดงปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อลักษณะของสถาปัตยกรรม ได้แก่ ปัจจัยทางธรรมชาติ คือ ภูมิประเทศ ลมฟ้าอากาศ ปรากฏการณ์ ทรัพยากร และทางวัฒนธรรม ได้แก่ เศรษฐกิจ กฎหมาย ความเชื่อ

วิโรฒ ศรีสุโร (2536) กล่าวว่ายั้งข้าวอีสานนิยมสร้างเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 1 ถึง 4 ห้องเสา และยกพื้นให้สูงประมาณ 1-2 เมตร วัสดุที่ใช้สร้างจะใช้วัสดุที่มีอยู่หรือหาได้ ในท้องถิ่นยั้งข้าวเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โครงสร้าง รูปแบบอาจแตกต่างจากสมัย ปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะยั้งข้าวได้มีการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคม แต่ยั้งข้าวของคนอีสาน นั้นส่วนใหญ่จะมีลักษณะ รูปทรงตลอดจนโครงสร้าง หลักทางสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกันที่เห็น แตกต่างกันบ้างก็มีฝ้ายั้งข้าว และหลังคาเท่านั้น

สุรชัย ชมชื่นจิตร (2518) อ่างใน วีระ อินพันทั้ง (2553:26) กล่าวว่า เรือนสองห้อง ในเรือนหลักหรือเรือนประธาน คือ เรือนที่กว้าง 1 ช่วงเสา ยาว 2 ช่วงเสา เท่ากับมีเสา 6 ต้น ช่วงเสาหนึ่งมีขนาดราว กว้าง 6 คอก ยาว 6 คอก (3.00x3.00 เมตร) โดยห้องหนึ่งกั้นฝารอบเป็นห้องนอน อีกห้องหนึ่งเปิดเป็นห้องโถง ในเรือนที่ต้องการพื้นที่มากขึ้นจึงจะปลูกเป็น 3 ห้อง โดยกั้นสองห้องเป็นห้องนอน และเปิดโถงไว้ห้องหนึ่ง ขณะที่เรือนไทยภาคกลางถิ่นอื่นละแวกนี้ที่จะปลูกสองห้อง หากแต่ทำเป็นเรือนสามห้องขึ้นไป

วีระ อินพันทั้ง (2553:28) จำแนกประเด็นในการพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะเฉพาะของเรือนไทย เมืองเพชรกับเรือนไทยภาคกลางทั่วไปออกเป็น 6 เรื่อง ได้แก่ 1) จำนวนห้อง โดย เรือนเมืองเพชรจะมีห้องน้อยกว่าเรือนไทยภาคกลาง 2) ลักษณะหลังคา เรือนไทยเมืองเพชรมักเป็นเรือนจั่วแฝด เรือนไทยภาคกลางมักเป็นเรือนจั่วเดี่ยว 3) พื้นเรือน ในเรือนไทยเพชร มักปูพื้นเรือนบนตงและตงวางบนรอต ต่างจากเรือนไทยภาคกลางที่ปูรด 4) การลดระดับ พื้นเรือนสูงต่ำต่างกัน 2 ระดับ แต่เรือนไทยภาคกลางต่างกัน 3 ระดับ 5) ฝาเรือน เรือนไทยเพชรนิยมใช้ฝาสำหรวด ที่มีลูกนอนถี่ ต่างจากเรือนไทยภาคกลางที่มีลูกนอนห่าง 6) บันลม เรือนไทยเพชรมีลักษณะซึ่งตั้ง อยู่ในแนวตั้ง ไม่ชะงอก ต่างกันกับเรือนไทยภาคกลาง บันลมไม่ติดตั้งแนวตั้ง แต่ชะงอก

สมคิด จิระทัศนกุล (2544) อ่างใน วีระ อินพันทั้ง (2553:14) ศึกษา รายละเอียดเกี่ยวกับเรือนล้านนา ที่แสดงให้เห็นตั้งแต่ภาพรวมระดับชุมชน องค์ประกอบของผังบริเวณบ้าน รูปทรงเรือน กระทั่งรายละเอียดขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านอัตลักษณ์และรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พอจะสรุปเป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาความคล้ายคลึงอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของสถาปัตยกรรมนาบัว ได้แก่ การเลือกที่ตั้งอาคาร การวางทิศทาง รูปทรงอาคาร มีจำนวนห้องเสา หลังคา องค์ประกอบการปิดล้อม ระนาบผนัง พื้นมีการลดระดับหรือไม่ และการวางผังพื้นที่ใช้สอย

5. ภูมิปัญญาและประสิทธิภาพหรือประโยชน์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

สำหรับประเด็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์เรื่องภูมิปัญญาและประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น นั้น มีลักษณะที่คล้ายกันกล่าวคือ การสร้างอาคารให้เกิดประโยชน์หรือประสิทธิภาพย่อมต้องได้รับการส่งเสริม ภูมิปัญญาการแก้ปัญหาแต่ครั้งอดีตกาล โดยจะขอค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นของทั้งสองประเด็นไปในทางเดียวกัน ดังนี้

ธวัช ปุณโณทก (2532) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอาศัยอยู่ในท้องถิ่นให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขหรือสามารถแก้ปัญหา การดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

สักรการ ราษีสุทธิ (2539:16) กล่าวว่า เกียงนาตบสนองความต้องการของการทำนาท่ามกลางแดด ร้อน เกียงนามีลักษณะโปร่ง ไม่มีการกั้นผนังแต่อย่างใด แต่ลักษณะของ Flow of space เป็นการ Flow จาก Space ทุ่งนา มาสู่พื้นที่ภายในเกียงนา ก่อให้เกิดความสบายในยามเหน้อย ยามร้อนและยามหิว ของชาวนาได้อย่างดี

(เสถียร โกเศศ, 2507:2) กล่าวว่า การปลูกเรือนตามตะวันเป็นคติดั้งเดิมของคนไทย เชื่อกันว่าถ้าปลูก เรือนขวางตะวัน จะทำให้ผู้อยู่อาศัยไม่มีสุข เป็นเหตุให้เสียตา เพราะไปขวางหน้าดวงตะวัน การอธิบายการ ปลูกเรือนตามตะวันโดยอิงหลักเหตุผลในการเลี่ยงแดดและรับลมนั้น อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการออกแบบ สถาปัตยกรรม สมัยใหม่ ทฤษฎีนี้ไม่สามารถใช้อธิบายเรือนไทยที่ปลูกอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง เพราะคนไทยเลือก ที่จะวางเรือนขนานไปกับแนวลำน้ำนั้น เพื่อหันด้านหน้าเรือนออกสู่ลำน้ำ ด้วยถือว่าน้ำคือสิ่งมีมงคล (พลุ หลวง, 2526: 79) ไม่ว่าเรือนจะวางตามตะวันหรือไม่ เช่นเดียวกับการปลูกเรือนขึ้นภายหลัง นิยมวางเรือนไป ทิศทางเดียวกับเรือนที่ปลูกอยู่ก่อน ด้วยเชื่อว่าหากวางเรือนขวางกับเรือนผู้อื่นแล้ว จะเกิดการทะเลาะวิวาทกัน (ฤทัย ใจจงรัก, 2539: 38)

อรศิริ ปาณินท์ (2546) พบว่าชาวนาจะวางตำแหน่งของเสาข้าวไม่ให้ห่างจากตัวบ้านมากนัก โดยเงา จะต้องไม่ทับกันเพื่อให้ลมสามารถพัดผ่านระหว่างอาคารได้ตลอดทั้งวัน เสาข้าวจึงแห้งและสะอาด เหตุผลอีก ประการคือป้องกันการลามของไฟที่เกิดจากกิจกรรมภายในบ้าน ด้วยมีแนวคิดที่ว่า ยังมีข้าวกินประทังชีวิต แม้ ไฟจะไหม้บ้านจนหมด การวางเสาข้าวไว้ใกล้แม่น้ำเพื่อสะดวกในการขนส่ง โดยจะหันหน้าเสาข้าวเข้าหาแม่น้ำ ทั้งนี้เพราะโรงสีในอดีตมักจะมีอยู่ริมน้ำ ปัจจุบันถนนมีความสำคัญมาทดแทนจึงวางเสาข้าวใกล้กับถนน

ยง บุญอารีย์ (2554) พบว่าคนไม่ในภาคเหนือจะหันเสาข้าวตามลำดับการเกิดของเจ้าของเสาเรียง ตามทิศทั้ง 8 โดยจะหันเสาข้าวขวางตัวบ้าน (ขวางตะวัน) เพราะบ้านมักวางจั่วในแนวตามตะวัน

กาญจนา ต้นสุวรรณรัตน์ (2543:9) กล่าวว่า ภูมิปัญญาช่างในการเลือกไม้ยืนต้นที่แข็งแรงในการทำ โครงสร้างหลัก เช่น ไม้แดง ไม้สัก ไม้มะค่า ไม้เต็ง ไม้รัง ในส่วนฝาผนังใช้ ไม้ไผ่ หรือไม้หมาก หลังคามุงจาก

แฝก หญ้าคา หรือใบตองตึง เป็นวัสดุที่มีขนาดเล็กมีระยะซ้อนทับกันน้อย จึงต้องทำหลังคาให้มีความลาดชัน เพื่อให้หน้าฝนไหลได้เร็วที่สุด

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ (2548) ได้ศึกษาภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้แก่ การเลือกที่ตั้ง สภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับเส้นทางเดินของดวงอาทิตย์ ที่สามารถป้องกันแดดและลมได้ตลอดเกือบทั้งปี การลดการรับความร้อนจากดวงอาทิตย์ การวางอาคารห่างกันช่วยระบายความร้อนให้กับอาคารทุกหลัง การปลูกต้นไม้ทางทิศตะวันตกเพื่อให้ร่มเงาแก่อาคารและลดอุณหภูมิภายนอก การออกแบบอาคารพาณิชย์ชั้น 1 ให้เกิดความโปร่งโล่ง 3.50-4.00 เมตร ให้เกิดการระบายอากาศ และเปิดช่องเปิดด้านหน้าเพื่อทำการค้า ส่วนพื้นอาคารจะยกสูงจากพื้นดินเล็กน้อยเพื่อป้องกันความชื้นจากดิน การกำหนดมุมหลังคาเอียง 34 องศา ทำให้ระบายน้ำฝนได้ดี

ยง บุญอารีย์ (2554:26) กล่าวว่า ยุงข้าวในทุกๆวัฒนธรรมนั้นมีพัฒนาการจนเป็นภูมิปัญญาที่มีความลงตัวเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น และตอบสนองวัตถุประสงค์ต่างๆในการใช้งานของมนุษย์ได้ดีที่สุด ประโยชน์ใช้สอยหลักของยุงข้าวคือการป้องกันเมล็ด ข้าวจากความร้อน ความชื้น สัตว์ และแมลงที่จะมาทำลายข้าวให้ เกิดความเสียหายแนวความคิดในการออกแบบจึงคล้ายคลึงกัน แม้ จะอยู่ต่างพื้นที่ ต่างสังคม วัฒนธรรมและศาสนา การก่อสร้างผนังอยู่ริมในของเสาไม่มีบันไดและหน้าต่างเพื่อป้องกันแสง ความร้อนและความชื้น ในขณะที่เดียวกัน ก็สามารถระบายอากาศได้ดี การที่ผนังอยู่ริมในของเสาจะทำให้ ภายในยุงข้าวไม่มีชอกมูกที่เกิดจากเหลี่ยมเสาเพื่อลดการสะสม ของเมล็ดข้าวอยู่ตามชอกซึ่งจะทำให้ข้าวขึ้นราและเน่าแข็งติดอยู่ รอยต่อของผนังก็ต้องไม่มีชอกให้ข้าวไปสะสม ประตูดยุงข้าวในอดีตมักมีแผ่นไม้สับขวาง ตามความสูงของข้าวในยุง ไว้เป็นปฏิทินเพื่อบอกปริมาณและเวลา ในการนำข้าวเข้า-ออก

ยง บุญอารีย์ (2554:27) พบว่า ลักษณะร่วมที่เป็นภูมิปัญญาของยุงข้าว คือ การป้องกันเมล็ดข้าวจาก ความร้อน ความชื้น สัตว์ และแมลงที่จะมาทำลายข้าวให้เสียหาย ส่งผลต่อแนวความคิดในการออกแบบร่วม แม้จะอยู่ต่างพื้นที่ ต่างสังคมวัฒนธรรมและศาสนา อันเป็นลักษณะเฉพาะของยุงข้าว

ยง บุญอารีย์ (2554) สรุปถึงภูมิปัญญาเล่าข้าวในวัฒนธรรมไท-อีสาน เอาไว้ 6 ประการ ดังนี้

1 ยกพื้นสูง ป้องกันความชื้น โดยมีความสูงสอดคล้องกับการใช้งานของคนให้สามารถลอดเข้าไปทำกิจกรรมได้ หรือพอดีกับความสูงของเกวียนเพื่อสะดวกในการขนส่ง บางแห่งเสาจะใหญ่มากเพื่อป้องกันช้างแรด และสามารถระบายความร้อนและป้องกันความชื้นได้

2 ผนังอยู่ริมในของเสา ไม่มีบันไดและหน้าต่าง เพื่อป้องกันแสง ความร้อนและความชื้น การวางผนังอยู่ริมในของเสา เพื่อลดการสะสมของเมล็ดข้าวที่ก่อให้เกิดรา

3 โครงสร้างอยู่ภายนอกผนังเพื่อรับน้ำหนัก คือ ผนังจะรับน้ำหนักของข้าวถ่ายเทลงตงและคาน ผนังรับแรงถีบโดยอาจเอียงเสาเข้าเพื่อรับแรงถีบของข้าวเรียกทรงข้างซี่ (วิโรฒ ศรีสุโร,2540)

4 หลังคาลาดชันระบายน้ำได้ดี หลังคาอยู่ในเขตร่มสุมจะยื่นต่ำจนคลุม ผนังสี่ด้านเพื่อป้องกันฝนสาด

5 มีรายละเอียดในการก่อสร้างเพื่อป้องกัน นก หนู แมลง เช่น การวางยุงข้าวห่างจากตัวบ้าน รั้ว หรือ ต้นไม้กันหนูกระโจนเข้ามา ส่วนโคนเสาจะใช้วัสดุผิวมันป้องกันหนูไต่ บางแห่งตัดแผ่นไม้หรือสังกะสีเป็นกรวยไว้กันการปีน

6 มีจารีตและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเคารพต่อธรรมชาติ เช่น พระแม่โพสพ พญาแถน พญาคันคาก นาค งู เจือก โดยผีและเทวดาจะเป็นตัวแทนของธรรมชาติที่ให้คุณและโทษแก่ผลผลิต เช่น พิธีในวันเปิดประตูข้าว ทำขวัญยุงข้าว วันตรุษไซ้ เป็นต้น

ศาสตรา อินทวงษ์ 2555 กล่าวสรุปรูปแบบเรือนพื้นถิ่นหลวงพระบางในสปป.ลาว ที่อำนวยความสะดวกประสิทธิภาพหรือภูมิปัญญาการแก้ปัญหาเอาไว้ 5 ประการ ดังนี้

- 1 การยกพื้นสูง หรือการมีใต้ถุนเรือนที่มีลักษณะเปิดโล่งช่วยให้ลมพัดผ่านสะดวก
- 2 การออกแบบหลังคาทรงสูง และช่องระบายอากาศใต้หลังคา เพื่อลดการแผ่รังสีความร้อน และช่วยในการถ่ายเทอากาศร้อนที่สะสมจากแผ่นหลังคา
- 3 การยื่นชายคายาว เพื่อป้องกันแสงแดดที่เข้าสู่ผนังอาคารในช่วงเวลากลางวัน
- 4 ลักษณะช่องเปิดให้สามารถระบายอากาศได้ตลอดเวลา โดยการใช้หน้าต่างบานเกล็ดเพื่อช่วยให้กระแสลมไหลผ่านตัวเรือนได้อย่างสะดวก
- 5 สร้างสภาพโดยรอบเรือน เช่นการปลูกต้นไม้เพื่อให้ร่มเงาและทำให้เกิดสภาพอากาศเย็นรอบอาคาร

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง (2546) ศึกษาวิจัยพบว่า อาคารในชุมชนเชียงใหม่และหลวงพระบาง มีแนวคิดด้านภูมิปัญญาพื้นถิ่น 6 ส่วน ดังนี้

- 1 ภูมิปัญญาการเลือกที่ตั้งสภาพแวดล้อมอาคาร เลือกที่ตั้งอาคารที่อยู่ในที่ราบและมีพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคารโล่งอย่างพอเพียงที่ตั้งใกล้ทางสัญจรหลักอาจมีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เป็นร่มเงาให้กับอาคารได้
- 2 ภูมิปัญญาการวางอาคารสัมพันธ์กับที่ตั้งอาคาร เลือกการวางอาคารสัมพันธ์ กับทางสัญจรหลักวางแนวจั่วสันหลังคาไปทางแนวตะวันตก ออก-ตะวันตก ทำให้ส่วนพื้นที่ของหลังคาที่ได้รับแสงแดดและความร้อนจากดวงอาทิตย์ในช่วงกลางวันลดลง ต้นไม้ใหญ่จะอยู่บริเวณทางทิศตะวันตก ทิศตะวันตกเฉียงใต้ และทิศใต้เป็นส่วนมาก ต้นไม้ขนาดใหญ่ เหล่านี้ให้ร่มเงา ลดอุณหภูมิภายนอก
- 3 ภูมิปัญญาการออกแบบและประโยชน์ใช้สอยอาคาร ยกพื้นสูงให้มีระยะความสูง จากพื้นดินไม่ต่ำกว่า 1.00 - 1.75 ม. เพื่อป้องกันความชื้นจากดิน และเพื่อให้เกิดการระบายอากาศภายในอาคารที่ดีขึ้นมีพื้นที่ใช้สอยส่วนที่ใช้ประโยชน์ในเวลากลางวันตลอดทั้งวันตั้งอยู่บริเวณที่ได้รับแสงแดดและความร้อนน้อยที่สุดอยู่ทางทิศตะวันออกและทิศเหนือ ให้มีลักษณะโปร่งโล่งเจาะช่องลมออกไปสู่ช่องเปิดที่ใหญ่กว่า เพื่อให้ความเร็วลมเพิ่มมากขึ้น
4. ภูมิปัญญาการออกแบบเครื่องบังแดดและช่องเปิดอาคาร การออกแบบให้มีช่องระบายอากาศให้มีการปรับระดับได้ ในระดับตัว และมีช่องระบายอากาศที่สูงกว่าระดับตัวเพื่อระบายความร้อนภายในอาคารที่ลอยสูงขึ้น
- 5 ภูมิปัญญามวลสารอาคารและวัสดุรอบอาคาร เจาะช่องเปิดเพื่อระบายอากาศหรือแสงสว่างจากธรรมชาติด้านผนังทิศเหนือและตะวันออก ใช้วัสดุมวลสารมากในผนังฝั่งอาคารทิศตะวันตก และทิศใต้ และควรเป็นห้องที่มีการใช้สอยน้อย เช่น ห้องน้ำ ห้องเก็บของ

6 ภูมิปัญญาการออกแบบสวนประกอบที่เอื้ออำนวยเพื่อความสบาย

เช่น ร้านไม้ สวนฮี สวนเชิงบันได สวนครัว สวนกระถางไม้ดอกไม้ประดับ ให้ความชุ่มเย็นสดชื่นลดแสงสะท้อนจากพื้นดิน โดยใช้ความงาม ศิลปะการตกแต่ง

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น พอที่จะสรุปถึงแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อค้นหาลักษณะอันเป็นภูมิปัญญาของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ได้ดังนี้

- 1) ด้านการเลือกที่ตั้ง เช่น การเลือกใกล้ทางสัญจรเพื่อความสะดวกในการขนส่ง หรือ ใกล้ต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ได้ร่มเงาและเป็นที่กำบังลม เป็นต้น
- 2) ด้านการวางทิศทางอาคาร เช่น วางตามการโคจรของดวงอาทิตย์ เป็นต้น
- 3) ด้านรูปทรงอาคาร เช่น การยื่นชายคา การยกพื้นอาคาร ขนาดห้องเสา การเจาะช่องเปิด ทรงหลังคา เป็นต้น
- 4) ด้านการวางผังอาคาร เช่น ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย เป็นต้น
- 5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี เช่น การเลือกใช้วัสดุมวลสารมากในทิศที่โดนแดด เป็นต้น
- 6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร เช่น การปลูกต้นไม้ จัดสวน เป็นต้น

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำนาบัว 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน-ต่างเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นที่ 3) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำนาบัวที่มีคุณภาพ 4) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นที่ ซึ่งมีระเบียบวิธีการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ ผู้ใช้งานสถาปัตยกรรมนาบัว ตำบลคลองโยง อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

ตารางที่ 3-1 แสดงข้อมูลประชากรตำบลคลองโยง พ.ศ. 2539

หมู่	ชื่อบ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร			จำนวน พื้นที่ (ไร่)
			ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านคลองโยง	111	209	306	515	3312
2	บ้านชัยขันธุ์	126	429	433	862	3812
3	บ้านแหลนหาย	109	272	337	609	3250
4	บ้านวัดมะเกลือ	271	664	729	1393	4192
5	บ้านดอนทอง	253	647	712	1359	5202
รวม		870	2221	2517	4738	19768

ที่มา: ปรับปรุงจาก ศศิกานจน์ จินตวรรณ (2541)

ตารางที่ 3-2 ตัวแปรในงานวิจัย

ตัวแปรอิสระ (ปัจจัยที่ส่งผล)	ตัวแปรตาม
การเลือกวางอาคาร	รูปแบบ รูปทรง ที่สัมพันธ์ตามบริบท
ทิศทางแดดลม	อัตลักษณ์
สภาพแวดล้อม	ประสิทธิภาพ
รูปร่างอาคาร โครงสร้าง หลังคา	ภูมิปัญญา
ช่องเปิดต่างๆ	
การก่อสร้าง	
การเลือกใช้วัสดุ	
การใช้สอยพื้นที่	
การออกแบบสวน	

การทำนาคับพื้นที่ศึกษาในเขตตำบลคลองโยงพบว่า มีการทำนาคับ ในพื้นที่หมู่ 1, 2 และหมู่ 8 เท่านั้น โดยมีการทำมากในพื้นที่สหกรณ์คลองโยง อันเป็นพื้นที่เอนดชุมชนแห่งแรกของประเทศไทย

ผังโครงข่ายของถนนหนทางสามารถเชื่อมต่อกันได้โดยมีการลาดบางถนนแต่ไม่ทั้งหมด รถยนต์เข้าถึงไม่สะดวก พอสิ้นสุดการลาดยางถนนจะแคบและเป็นที่ยกย่องคนมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การพูดคุยของชาวบ้านบริเวณหน้าบ้าน การตกปลา การติดต่อกันโดยใช้รถจักรยานยนต์ หรือการเดินทางที่อาจจะสะดวกกว่า

จากการสำรวจพื้นที่หมู่ที่ 3 พบว่า ไม่มีการทำนาคับ สภาพพื้นที่ประกอบด้วยทุ่งนาจำนวนมาก แปลงสวนเกษตร การเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด สถานที่ เช่น สถาบันกัญชานา มรภ.สวนสุนันทา สถาบันอนามัย 2 โรงพยาบาลตุลาการฯ โรงเรียนบ้านฟ้าใส

จากผังชุมชนสมาชิกสหกรณ์คลองโยง พบว่า มีจำนวนสมาชิกที่ทำนาคับประมาณ 14 แปลง ได้แก่ แปลงที่ 2, 7 (ผู้ใหญ่สมพร เปี้ยแก้ว), 8, 9, 24, 25, 26, 36, 38, 42, 49 (ยายจันทร์เพ็ญ-ตาบุญลือ เจริญมี), 52 (ยายสม), แปลงซอยที่ 38 และมีผังนครชัยศรีอีก 1 แปลงได้แก่ แปลงที่ 76 (ตาแดง)

จากการทบทวนเอกสารพื้นที่ทางการเกษตรนาคับและการสำรวจพื้นที่หมู่ที่ 1-8 สอดคล้องกับงานวิจัยของ อูรสา บัวตะมะและคณะ (2549) นั่นคือ พื้นที่ที่มีการทำนาคับได้แก่ พื้นที่หมู่ที่ 1-2 และหมู่ที่ 8 เท่านั้น และพื้นที่ที่มีการทำนาคับอย่างหนาแน่นได้แก่ พื้นที่ของสหกรณ์ชุมชนคลองโยง นำมาสู่การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อทำการศึกษาต่อไป

พื้นที่การทำนาคับส่วนใหญ่อยู่ในเขตสหกรณ์คลองโยงและเป็นพื้นที่เอนดชุมชน โดยมีการกระจายตัวของพื้นที่ๆ ทำนาคับ ทั่วพื้นที่สหกรณ์ เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวคลองโยง พื้นที่

ติดคลองโยงจะเป็นกลุ่มตัวอย่างของพื้นที่แรกๆ ที่บรรพบุรุษทำนาบัว และมีการขนส่งผ่านทางคลองโยง ไปยังปากคลองตลาด จากนั้นจึงมีการขยายตัวออกมาเรื่อยๆ มีทั้งออกมาเช่าพื้นที่ และมีที่ดินที่เป็น โฉนดชุมชนของตนเอง แบ่งได้ 3 บริเวณ ดังนี้

- 1) ริมคลองโยง (ทิศใต้)
- 2) โชนกลาง (ติดถนนหลักและในซอยย่อย)
- 3) ริมถนนใหญ่ (ทิศเหนือ)

กลุ่มตัวอย่าง

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 แห่ง ที่อยู่ในพื้นที่สหกรณ์คลองโยง โดยสามารถแบ่งประเภทของพื้นที่เก็บบัวได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

- 1) แบบแยกจากตัวบ้าน
- 2) แบบติดกับตัวบ้าน

ตารางที่ 3-3 แสดงข้อมูลเกษตรกรนาบัว รูปแบบอาคาร ทิศทางแดดลมและช่วงเวลาการเก็บบัว

ลำดับ	ชื่อเจ้าของ	หมู่	รูปแบบ		การแก้ปัญหาแดดลม		ช่วงเวลาเก็บบัว	
			ติดบ้าน	แยก	ทิศ	ตัวช่วย	เช้า (6-8โมง)	เย็น (16-18โมง)
1.1	ตาบุญลือ	1		/	N	สแลน ผ้าปูที่นอน		/
1.2	ป้าแอ๊ด	8		/	N	สแลน ต้นไม้ ชายคา		/
1.3	พื้นที่ดล	1		/	W	สแลน ต้นไม้	/	
1.4	ใกล้ศูนย์เรียนรู้	2		/	E	สแลน ต้นไม้		/
1.5	พี่พรเทพ	2		/	E	สแลน ต้นไม้	/	
2.1	ป้าเชื้อ	8	/		N	สแลน ชายคา	/	
2.2	ป้าเสาวนีย์	1	/		S	สแลน ต้นไม้		/
2.3	พี่ตา	8	/		N	สแลน ต้นไม้	/	

ที่มา : จากการสำรวจ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation) ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์แผนผัง วิเคราะห์รูปสัญลักษณ์ และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

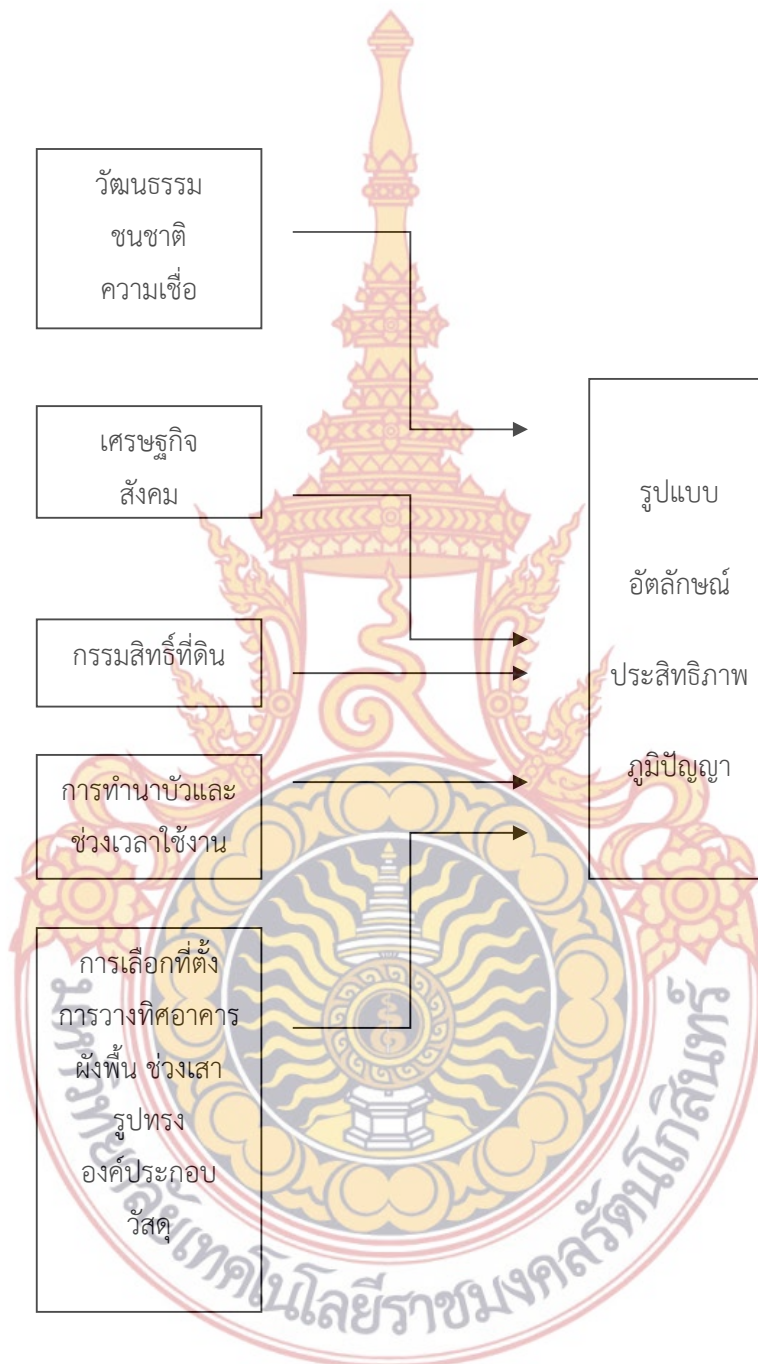
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร ภายถ่าย การสัมภาษณ์ และการสำรวจจริงวัดขนาดสัดส่วนจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 แห่ง ที่อยู่ในพื้นที่สหกรณ์คลองโยง ทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ แบบแยกจากตัวบ้าน และแบบติดกับตัวบ้าน โดยเข้าเก็บข้อมูลในช่วงที่มีการเก็บบัว กำบัว และขนส่งขึ้นรถเพื่อนำไปจำหน่าย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์แผนผัง วิเคราะห์พฤติกรรมการใช้สอย วิเคราะห์รูปสัญลักษณ์ และวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ วิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำงานบัว วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือน-ต่าง เพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วิเคราะห์ประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เหมาะสมในการทำงานบัวที่มีคุณภาพ วิเคราะห์ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ภาพที่ 3-1 กรอบแนวคิดการศึกษา

บทที่ 4 ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำนาบัว 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน-ต่างเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นที่ 3) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำนาบัวที่มีคุณภาพ และ 4) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นที่

จากการศึกษางานวิจัยในบทที่ 2 ที่เกี่ยวข้องในด้านอัตลักษณ์และรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นที่ พบจะสรุปเป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาความคล้ายคลึงอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของสถาปัตยกรรมนาบัว ได้แก่ การเลือกที่ตั้งอาคาร การวางทิศทางอาคาร รูปทรงอาคาร จำนวนห้องเสา หลังคา การปิดล้อมระนาบผนัง ระดับพื้น และการวางผังพื้นที่ใช้สอย อันเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาและประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นที่ พบที่จะสรุปถึงแนวทางในการวิเคราะห์เพื่อค้นหาลักษณะอันเป็นภูมิปัญญาของสถาปัตยกรรมพื้นที่ ได้ 6 ด้านดังนี้

- 1) ด้านการเลือกที่ตั้ง เช่น การเลือกใกล้ทางสัญจรเพื่อความสะดวกในการขนส่ง หรือ ใกล้ต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ได้ร่มเงาและเป็นที่พักบังลม เป็นต้น
- 2) ด้านการวางทิศทางอาคาร เช่น วางตามการโคจรของดวงอาทิตย์ เป็นต้น
- 3) ด้านรูปทรงอาคาร เช่น การยื่นชายคา การยกพื้นอาคาร ขนาดห้องเสา การเจาะช่องเปิดทรงหลังคา เป็นต้น
- 4) ด้านการวางผังอาคาร เช่น ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย จำนวนห้องเสา หลังคา การปิดล้อมระนาบผนัง ระดับพื้น เป็นต้น
- 5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี เช่น การเลือกใช้วัสดุมวลสารมากในทิศที่โดนแดด เป็นต้น
- 6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร เช่น การปลูกต้นไม้ จัดสวน เป็นต้น

กระเต็งบัวแบ่งเป็น 2 รูปแบบ โดยเลือกตัวอย่างในการศึกษาทั้งหมด 8 ตัวอย่าง

1. แบบแยกจากตัวบ้าน จำนวน 5 หลัง
สร้างที่ขึ้นโดดๆ ห่างจากตัวบ้าน อาจเกิดจากการเช่าพื้นที่ที่อยู่ไกลออกไป
2. แบบติดกับตัวบ้าน จำนวน 3 หลัง
โดยต่อพาดไถ่ขึ้นจากข้างบ้านได้เลย หรืออาจสร้างรวมอยู่กับอาคารจอดรถ

ตารางที่ 4-1 แสดงลักษณะของกรณีศึกษาในพื้นที่คลองโยง

ลำดับ	ชื่อ	หมู่	ช่วงเวลาเก็บข้อมูล	ขนาดพื้นที่ (ไร่)	รูปแบบ	ทิศแควร์กำบั่ว
1.1	ตาบุญลือ	1	เย็น	40	แยก	N
1.2	ป่าแอ็ด	8	เย็น	20	แยก	N
1.3	พื่นภดล	1	เช้า	10	แยก	W
1.4	ใกล้ศูนย์เรียนรู้อู	2	เย็น	-	แยก	E
1.5	พื่นเทพ	2	เช้า	-	แยก	E
2.1	ป่าเชื้อ	8	เย็น	14	ติดบ้าน	N
2.2	ป่าเสาวนีย์	1	เย็น	7	ติดบ้าน	S
2.3	พื่นตา	8	เช้า	-	ติดบ้าน	N

ที่มา : จากการสำรวจ

ผลการวิเคราะห์สถาปัตยกรรมนาบั่วจำนวน 8 หลัง กล่าวถึง 1) รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ดินที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำนาบั่ว 2) เปรียบเทียบความเหมือน-ต่างเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 3) ประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นที่ดินที่เหมาะสมในการทำนาบั่วที่มีคุณภาพ และ 4) ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสรุปการเปรียบเทียบความอัตลักษณ์ดังตารางที่ 4-1 ดังต่อไปนี้

1. กระเต็งนาบั่วแบบแยกจากตัวบ้าน

1.1 กระเต็งบั่วแบบแยกจากตัวบ้านของตาบุญลือ เจริญมี

46/3 หมู่ 1

มีพื้นที่นาบั่วทั้งหมด 40 ไร่

มีแรงงานประมาณ 3 คน

แปลงนาบั่วของยายจันทร์เพ็ญและตาบุญลือ เจริญมี ตำแหน่งนาบั่วแปลงที่ 49 (ตามแผนผังของสหกรณ์บ้านคลองโยง) อยู่ระหว่างคลองสหกรณ์ 3 และคลองกระบือ ใช้น้ำจากคลองสหกรณ์ 3 ในการเกษตรนาบั่วและนาข้าวผสมผสานกัน ปรากฏเกษตรกรรายนี้ใช้วิธีเก็บบั่วเย็น ไม่เหมือนแปลงอื่นๆ เนื่องจากต้องการเว้นระยะความหนาแน่นให้แก่ตลาดปากคลอง และทำให้ตลาดปากคลองมีบั่วขายอยู่ตลอด 24 ชั่วโมง

กระเบื้องบัวเป็นแบบแยกจากตัวบ้าน การเก็บบัวตอนเย็น โดยตาบุญลือและแรงงานอีกคน เป็นช่วยกันเก็บบัวจากนาบัว มาส่งให้ภรรยาของตาบุญลือ เป็นผู้คัดเลือก กำ กอง และห่อบัว จากนั้น จึงช่วยกันขนขึ้นรถกระบะที่มาจอดเทียบ ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงจึงแล้วเสร็จ

1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า เลือกที่ตั้งริมถนนซอยย่อยของถนนระหว่างถนนประชาอุทิศกับ ถนนเลียบบคลองโยง โดยสามารถจอดรถได้นาน ตัวอาคารวางอยู่บนถนนซอย เพื่อสะดวกต่อการขนส่ง ในทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีต้นมะพร้าวขนาดใหญ่ เพื่อให้ได้ร่มเงาและเป็นที่พักบังลม

2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า การวางตัวอาคาร วางแนวหลังคาด้านยาวตามตะวัน ทำให้อาคารไม่ได้รับแสงแดดมาก และจะส่องเงาตาในทิศตะวันตก ส่วนลมจะพัดผ่านในแนวเหนือใต้ ได้มา และวางแคร่กำบัวไว้ทางทิศเหนือ จึงมีผ้าห่มปิดกั้นลมหนาแน่นในทิศเหนือและตะวันตก

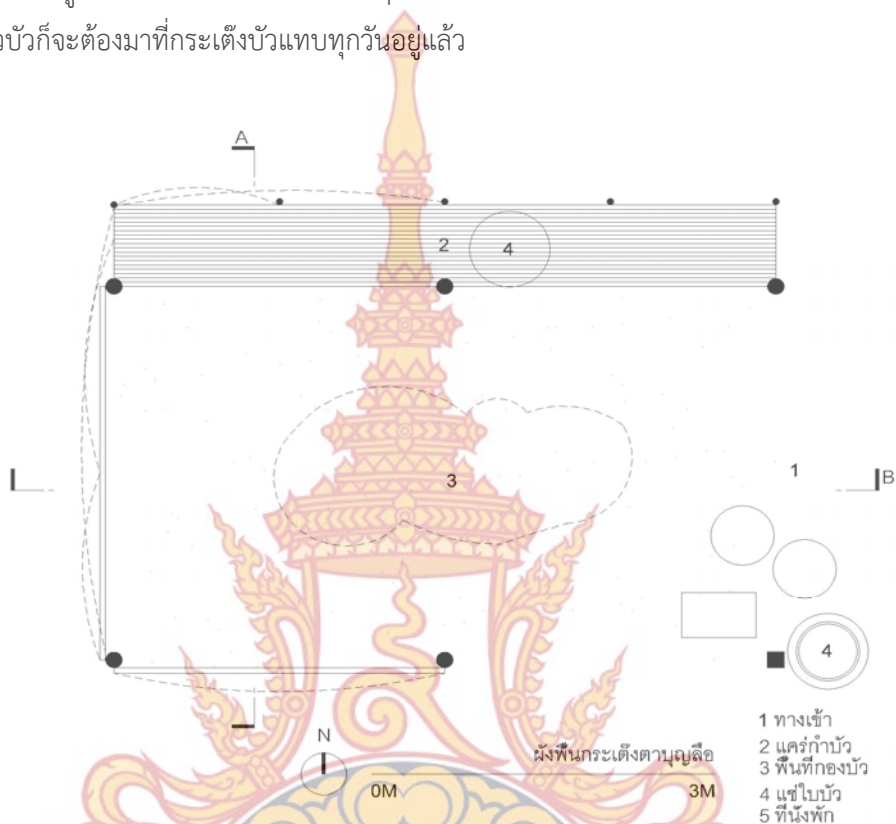
3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า หลังคาทรงจั่วยื่นชายคายาวจากเสาประมาณ 1.00 เมตร พื้นเทพูนเต็มทุกช่วงเสา ขนาดห้องเสาจำนวน 2 ห้องเสา ลักษณะอาคารเป็นเสาโล่ง 4 ด้าน ปิดกั้นระนาบ ในทิศตะวันตก และทิศเหนือ ด้วยผ้าปูที่นอนเก่า และสแลนเพื่อบังแดดและลม

4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า เปิดทางเข้าออกทางด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นด้านสกัดของ อาคาร วางแคร่กำบัวไว้ทางทิศเหนือสัมพันธ์กับเส้นทางเก็บบัวจากนาบัวมาวางที่แคร่กำบัว การปิด ล้อมระนาบผนัง ด้านทิศที่กำบัวหนาแน่นเป็นพิเศษ ระดับพื้นระดับเดียว เทปูนตลอดแนวทั้ง 2 ห้อง เสา เพื่อสะดวกในการสัญจรและป้องกันบัวสกปรก การใช้พื้นที่ภายในเป็นการใช้แบบสลับต่างเวลา กัน คือ ฝ่ายหญิงจะใช้ก่อนแล้วจึงเป็นฝ่ายชาย

5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า ใช้วัสดุในการก่อสร้างจากเรือนเก่าและสิ่งของเก่าภายใน บ้านมาประยุกต์ใช้ เสา ใช้ เสาไม้เก่า ที่รื้อมาจากบ้านเดิม โครงสร้างหลังคา ใช้ โครงเหล็กที่หาได้ จากการต่อเติมบ้าน และซื้อหาได้จากแหล่งค้าวัสดุก่อสร้าง มุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอนคู่ มีความ คงทนสูงอากาศภายใน ไม่ร้อนมาก แต่ก็มีราคาแพงกว่า ใบจาก การปิดล้อมระนาบผนังใช้ผ้าปูที่นอน เก่า และ สแลน ในการบังแดดลมตลอดแนวจากทิศใต้ ตะวันตกและ ทิศเหนือ พื้น เทปูนทั้งสองห้อง เสา เพื่อให้สามารถเดินได้สะดวก ไม่เฉอะแฉะ และไม่ทำให้ดอกบัวสกปรก เนื่องจากบัวที่กองไว้ต้อง รดน้ำอยู่เสมอ มีการติดตั้งไฟนีออนเพิ่มเติมเพื่อการทำงานที่คาบเกี่ยวกับในตอนค่ำ

6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า มีการนำเก้าอี้หนังพักคอยที่ประดิษฐ์ ขึ้นเองจากวัสดุเหลือใช้ได้แก่ ยางรถยนต์จำนวน 4 ล้อ นำมาเป็นฐานเก้าอี้แล้วนำแผ่นไม้จริงมาวาง เป็นที่นั่ง โดยวางตำแหน่งของเก้าอี้เอาไว้ตรงทางเข้ากระเบื้องใต้ต้นมะพร้าวที่ให้ร่มเงาและสามารถ รองรับแขกหรือเพื่อนที่แวะผ่านมาพูดคุยได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีตู้ไปรษณีย์ที่สามารถใช้งานได้ จริง แสดงให้เห็นความสำคัญของกระเบื้องนาบัวที่เป็นตัวแทนของเจ้าบ้านได้ ภรรยาของตาบุญลือให้

ข้อมูลว่า เป็นผู้ที่ใช้ได้จริงไม่ใช่เพื่อตกแต่งใดๆ ใช้ในการสื่อสารกันระหว่างคนใกล้ชิด เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบัวก็ต้องมาที่กระเต็งบัวแทบทุกวันอยู่แล้ว

ภาพที่ 4-1 ผังพื้น 1.1 กระเต็งบัวตาบุญลือ

1.2 กระเต็งบัวป่าแอัด

25/1 หมู่ 8 (อูรสา บัวตะมะ 2549)

เริ่มทำนาบัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2557)

ขนาดพื้นที่นาบัวประมาณ 20 ไร่

แรงงาน ได้แก่ ลูกๆ และญาติๆ จำนวน เกือบ 3 คน กำ 2 คน

กระเต็งนาบัวนี้เก็บขายในช่วงเย็น แล้วนำไปขายเอง ร้านกำบัวอยู่ทางทิศเหนือ เนื่องจากด้วยความสะดวกในการเก็บบัวและขนส่งบัว และหลบลมไม่ให้ดอกบัวแห้ง ตั้งอยู่บริเวณสามแยกสุทธถนนซอยบ้านดอนทอง(ซอยประชาอุทิศ) เป็นกระเต็งบัวคู่ติดกัน เริ่มสร้างจากกระเต็งด้านใต้ก่อน จากการใช้งานที่เปลี่ยนแปลง เช่น การใช้เป็นที่พบปะประชุมของคนภายนอกที่แวะเวียนเข้ามา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโฉนดชุมชน และเรื่องน้ำท่วมในปี 2554 กระเต็งจึงต้องปลูกสร้างเพิ่มอีกหนึ่งหลังทางทิศเหนือ

แรงงานใช้การพายเรือเก็บบัวแล้วนำมาส่งยังแคร่กำบัว จากนั้นจึงขนส่งขึ้นรถกระบะที่สามารถขับเข้ามาจอดยังพื้นที่ที่ได้ถมเอาไว้อีกของนาบัวได้ สามมี (ลุงพานู อายุประมาณ 48 ปี) เป็นช่างก่อสร้างมาก่อน และเป็นผู้สร้างกระเตงแห่งนี้ คุณลุงเล่าว่า เมื่อก่อนนี้มุงหลังคาแบบพาไลด้วยสังกะสี อากาศภายในร้อนและทำให้บัวเหี่ยวง่าย จึงเปลี่ยนวัสดุมาเป็นใบจากแทน ค่าก่อสร้างประมาณหมื่นกว่าบาทต่อหลัง อาชีพเสริมได้แก่ การวิดปลา เช่น ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาช่อน ปลาหมอ ไปขายยังสะพานปลาเจริญกรุง เขตบางบอน

1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า เลือกที่ตั้งริมถนนสายหลัก คือ ถนนประชาอุทิศ (ดอนทอง) ตั้งอยู่ตรงสามแยก เพื่อสะดวกต่อการขนส่ง ใกล้กับโรงเรียนบ้านคลองสว่างอารมณ์ ได้มีการถมพื้นที่เพื่อสร้างกระเตงขนาดใหญ่ นาบัวโดยสามารถจอดรถได้นาน มีประตูเข้าออกคล้ายบ้าน เริ่มสร้างจากอาคารด้านทิศใต้ก่อน แล้วจึงสร้างเพิ่มทางทิศเหนือ เพื่อรองรับการเข้ามาของผู้ที่สนใจงานด้านเกษตร และนักวิจัย อีกทั้งเคยเป็นศาลาประชาคมแก่หมู่บ้านในการต้อนรับแขกสำคัญมากมาย ภายในปลูกต้นไม้หอมล้อมกระเตงอย่างร่มรื่น เพื่อให้ร่มเงาและเป็นที่กำบังลม การเก็บบัวมีการคิดค้นพัฒนาเครื่องจักรที่ใช้ในการทุบบัวเพื่อเป็นการทุบแรงและลดปัญหาของการเดินย่ำน้ำนานๆ

2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า การวางตัวอาคาร วางแนวหลังคาจั่วแผดตามตะวัน และวางแคร่กำบัวไว้ทางทิศเหนือ ด้านหลังมีห้องน้ำและยื่นชายคาเพื่อใช้เก็บรถไถ

3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า หลังคาทรงจั่วของอาคารด้านทิศใต้ยื่นยาวไปด้านหลังเพื่อใช้เก็บรถไถ พื้นเพปูนเต็ม 1 ช่วงเสา ในส่วนที่เป็นอาคารต้อนรับและมีแคร่กำบัว ขนาดห้องเสาจำนวน 2 ห้องเสา ลักษณะอาคารเป็นเสาโล่ง 4 ด้าน ปิดกั้นระนาบในทิศตะวันตก และทิศเหนือ ด้วยผ้าปูที่นอนเก่า และ สแลนเพื่อบังแดดและลม

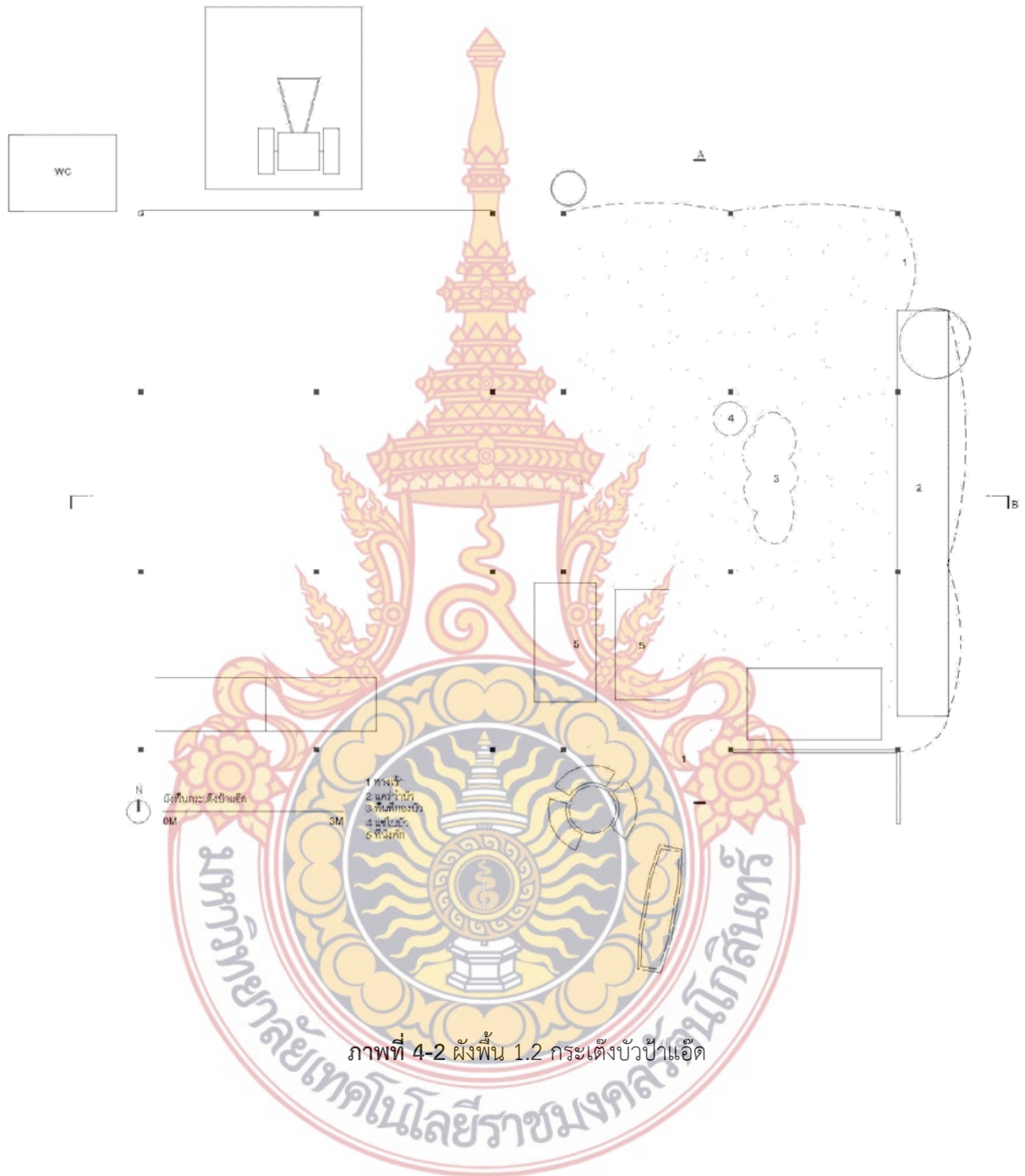
4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า เปิดทางเข้าออกทางด้านทิศเหนือซึ่งเป็นด้านริของอาคาร และช่องทางเดินมีม่านทำจากผ้าหม่นวมสามารถพับเก็บได้เพื่อบังแดด และใช้บังลมขณะกำบัวได้ มีต้นทุกระจงขนาดใหญ่วางอยู่ในตำแหน่งทิศเหนือ ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย การจัดวางที่แคร่กำบัว ให้สามารถมองเป็นคนที่เข้ามาหา ในขณะที่กำลังกำบัวได้ ขนาดยาว 2 ช่วงเสา พื้นที่ตรงกลางยังคงเป็นพื้นที่โล่งสำหรับวางกองบัวที่กำไว้แล้ว ทั้งนี้เจ้าของกระเตงได้ให้ข้อมูลว่า ตำแหน่งของร้านกำบัวเกี่ยวข้องกับการทิ้งใบลงดินได้สะดวก การปิดล้อมระนาบผนัง ปิดหุ้มไปด้วยสแลน ที่พับขึ้นลงได้ มีการใช้ผนังไม้ไผ่ขัดตะและปิดกั้นครึ่งอาคารบริเวณทิศตะวันออก ระดับพื้นระดับเดียว เพปูนในส่วนของอาคารต้อนรับแนวทั้งอาคาร เพื่อสะดวกในการสัญจรและป้องกันบัวสกปรก มีพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อนภายในอาคาร ทำจากแผ่นพื้นปูนสำเร็จรูป และวางแคร่สำหรับนั่งพักผ่อนภายในอาคารด้วย

5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า ฐานล่าง ชุดหลุมลึกประมาณ 50 ซม.วางด้วยไม้เต็ง หนา 1” กว้างยาวประมาณ 20 ซม.เสา ใช้ เสาปูนสำเร็จรูป หาซื้อได้ง่ายจากแหล่งวัสดุก่อสร้าง โครงสร้างหลังคา ใช้ โครงไม้ไผ่ผูกด้วยสายรัดยางยืด (ยางเส้นีโน) มุงจาก ซึ่งซื้อหาได้จากแหล่งขายที่บาง

กระเจ้าราคาประมาณ 3 บาท/ตับ ระหว่างชายครองด้วยรางน้ำฝนสังกะสี ครอบสันหลังคาด้วยสังกะสี ปัญหาจากการใช้จากมุงหลังคา คือ หนองกินใบจาก ซึ่งสามารถไช้ยาฉีดเพื่อป้องกันได้ เคยใช้สแลนคลุมหลังคาด้านบนเอาไว้แต่ก็พบว่ายิ่งทำให้หลังคามีความชื้นสะสมทำให้ใบจากผุเร็ว ปัญหาของการใช้ผ้ายึดเสื่อในสำหรับรดไม้ไผ่ (กิโกรัมละประมาณ 100 บาท) ได้แก่ หนูชอบมากัดแทะ มุงหลังคาด้วยกระเบื้องลอนคู่ มีความคงทนสูงอากาศภายใน ไม่ร้อนมาก แต่ก็มีราคาแพงกว่า ใบจากการปิดล้อมระนาบผนังใช้ สแลน ม้วนพับเก็บได้ ในการบังแดดลมทาง ทิศเหนือ และผนังไม้ไผ่ขัดตะทางทิศตะวันออก เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับวางอุปกรณ์การเกษตร พื้น เทปูนทั้งสองห้องเสา เพื่อให้สามารถเดินได้สะดวก ไม่เฉอะแฉะ และไม่ทำให้ดอกบัวสกปรก เนื่องจากบัวที่กองไว้ต้องรดน้ำอยู่เสมอ สิ่งอำนวยความสะดวก มีการติดตั้งไฟนีออนเพิ่มเติมเพื่อการทำงานที่คาบเกี่ยวกับในตอนค่ำ และมีการติดตั้งพัดลมเอาไว้เพื่อระบายความร้อน แคร่กำบัวใช้ที่ระบายขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 80 ซม. วางตั้งเพื่อเป็นฐานรับน้ำหนัก โครงสร้างของแคร่ทำจากท่อเหล็ก แล้ววางทับด้วยแผ่นวัสดุสังเคราะห์ เช่น ไม้ฝาเฌอร่า

6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า มีการนำเก้าอี้พักคอยสำหรับพุดคุยได้แก่ ม้าหิน วางไว้บริเวณทางลงนาบัว และประดิษฐ์ม้านั่งจากแผ่นปูนสำเร็จวางบนฐานก้อนอิฐบล็อก และยังมีแคร่สำหรับนั่งอีกด้วยมีการปลูกพรรณไม้นานาชนิดทั้งขนาดเล็กและใหญ่ตั้งแต่ปากทางเข้า และมีการปลูกต้นกกเอาไว้ในโถงรอบๆ พื้นที่เอาไว้ด้วย เศษใบบัวที่เด็ดทิ้งสามารถนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักได้ โดยพื้นที่ทำปุ๋ยก็จะอยู่ใกล้กับแคร่กำบัวเพื่อความสะดวกในการใช้งาน

ภาพที่ 4-2 ผังพื้น 1.2 กระเต็งบัวป่าแอด

1.3 กระเต็งนาบัวพื้นกตล สายสวาท

30 หมู่ 1

ขนาดพื้นที่นาบัว 10 ไร่

แรงงานประมาณ 4 คน

เป็นกระเต็งแบบแยกจากตัวบ้าน เก็บบัวในตอนเช้า โดยแรงงานในครอบครัวแบ่งงานเดินเท้าเก็บบัวแล้วนำมาส่งยังแคร่กำบัว จากนั้นจึงขนส่งขึ้นรถกระบะที่สามารถขับเข้ามาจอดเทียบริมถนนจากการสัมภาษณ์พบว่าทำอาชีพนี้มานานซึ่งในสมัยพ่อทำเมื่อปีพ.ศ. 2528 จะใช้การขนส่งบัวทางน้ำจากคลองโยงไปยังปากคลองตลาด ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3-4 ชั่วโมง พันธุ์บัวที่ปลูกคือ หลมแดง หลมขาว ฉัตรแดง ฉัตรขาว รูปด้านหน้า (ทิศใต้) ติดถนนเลียบบคลองโยง

1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า เลือกที่ตั้งริมถนนสายหลัก คือ ถนนเลียบบคลองโยง และอยู่ใกล้กับต้นมะพร้าวซึ่งปลูกเอาไว้ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ โดยถมที่เข้าไปในนาบัวแล้วก่อสร้างอาคารขึ้นมา

2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า การวางตัวอาคาร วางแนวหลังคาทรงเพิงหมาแหงนเอียงจากทิศตะวันออกไปตะวันตก พื้นที่อาคารเกือบจะเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยวางแกนอาคารยาวตามแนวเหนือใต้ (ขวางตะวัน)

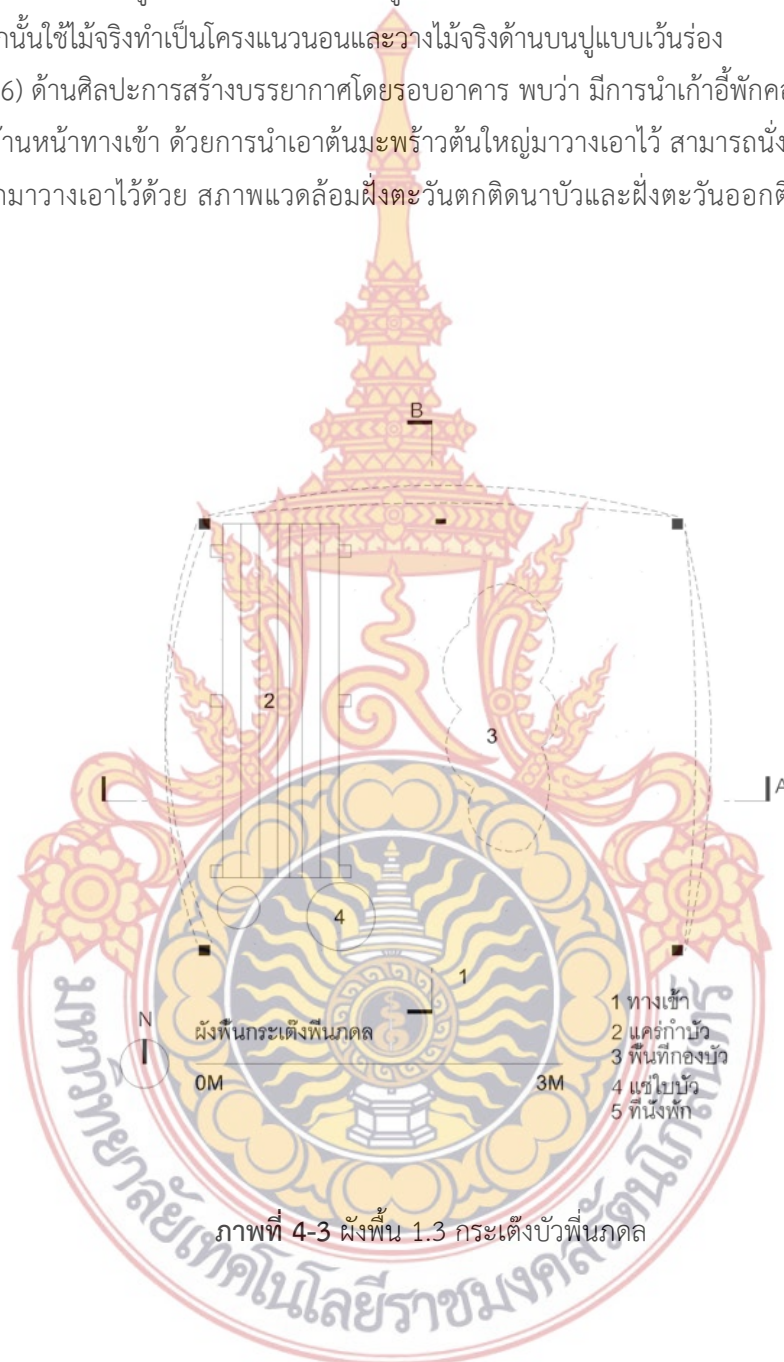
3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า หลังคาทรงเพิงหมาแหงน วัดความสูงจากทิศตะวันออกไปตะวันตก ได้เท่ากับ 2.01 เมตร และ 2.15 เมตร ตามลำดับ พื้นเทพูนเต็ม 2 ช่วงเสา เพื่อความสะดวกและสะดวกขนาดห้องเสาจำนวน 1 ห้องเสา (3.50ม. x 2.87ม.) ลักษณะอาคารเป็นเสาโล่ง 4 ด้าน ปิดกันระนาบในทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศตะวันออก ด้วย สแลน 2 ชั้นเพื่อบังแดดและลม

4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า เปิดทางเข้าออกทางด้านทิศใต้ (ติดถนน) ซึ่งเป็นด้านสกัดของอาคาร เพื่อสะดวกในการขนส่ง ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย จัดวางที่แคร่กำบัว ให้สามารถมองเห็นคนที่เข้ามาหาได้และมองเห็นนาบัวได้ ในขณะที่กำลังกำบัวได้ ขนาดยาวเกือบ 2 ช่วงเสา (2.90 เมตร ลึก 1.05 เมตร สูงจากพื้น 76 ซม.) พื้นที่ตรงกลางยังคงเป็นพื้นที่โล่งสำหรับวางกองบัวที่กำไว้แล้วการปิดล้อมระนาบผนัง ปิดหุ้มไปด้วยสแลน ทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศตะวันออก ระดับพื้นมีระดับเดียว เทปูน มีพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อนอยู่ภายนอกอาคาร

5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า เสา ใช้ เสาปูนสำเร็จรูป หาซื้อได้ง่ายจากแหล่งวัสดุ ก่อสร้างโครงสร้างหลังคา ใช้ โครงไม้ไผ่ผูกด้วยสายรัดยางยืด (ยางเสื่อใน) มุงสังกะสี และรัดด้านบนด้วยท่อ PVC เพื่อกันแผ่นสังกะสีกระพือ ในส่วนโครงสร้างหลังคาสามารถเสียอุปกรณ์การเกษตรได้ เช่น มีด พะหวด (สำหรับพาดบัว) การปิดล้อมระนาบผนังใช้ สแลน กัน 3 ด้าน เพื่อบังแดดลมพื้น เทปูนทั้งสองห้องเสา เพื่อให้สามารถเดินได้สะดวก ไม่เฉอะแฉะ และไม่ทำให้ออกบัวสกปรก เนื่องจาก

บัวที่กองไว้รองรับน้ำอยู่เสมอ แคร่กำบัวใช้เสาปูนสำเร็จเป็นโครงสร้างเสาตั้ง โดยแยกจากโครงสร้างหลัก จากนั้นใช้ไม้จริงทำเป็นโครงแนวนอนและวางไม้จริงด้านบนปูแบบเว้นร่อง

6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า มีการนำเก้าอี้พักผ่อนสำหรับพุดคุย บริเวณด้านหน้าทางเข้า ด้วยการนำเอาต้นมะพร้าวต้นใหญ่มาวางเอาไว้ สามารถนั่งได้ และนำเก้าอี้พลาสติกมาวางเอาไว้ด้วย สภาพแวดล้อมฝั่งตะวันตกติดนาบัวและฝั่งตะวันออกติดสวนมะละกอ กระจกน

ภาพที่ 4-3 ผังพื้น 1.3 กระเตงบัวพื้นภาค

1.4 กระเต็งใกล้ศูนย์เรียนรู้

ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะเก็บบัวตอนช่วงเย็นเนื่องจากมีหลอดไฟนีออนติดอยู่ (สำรวจเมื่อ 11 ตุลาคม 2557)

1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า ตั้งอยู่ติดถนนสายหลัก คือ ถนนเลียบบคลองโยง โดยวางอาคารห่างจากถนนเพื่อให้รถสามารถเข้าไปจอดได้โดยไม่กีดขวางเส้นทางจราจร ทางด้านทิศตะวันออกและทางทิศใต้มีการปลูกกล้วยเอาไว้อย่างหนาแน่น

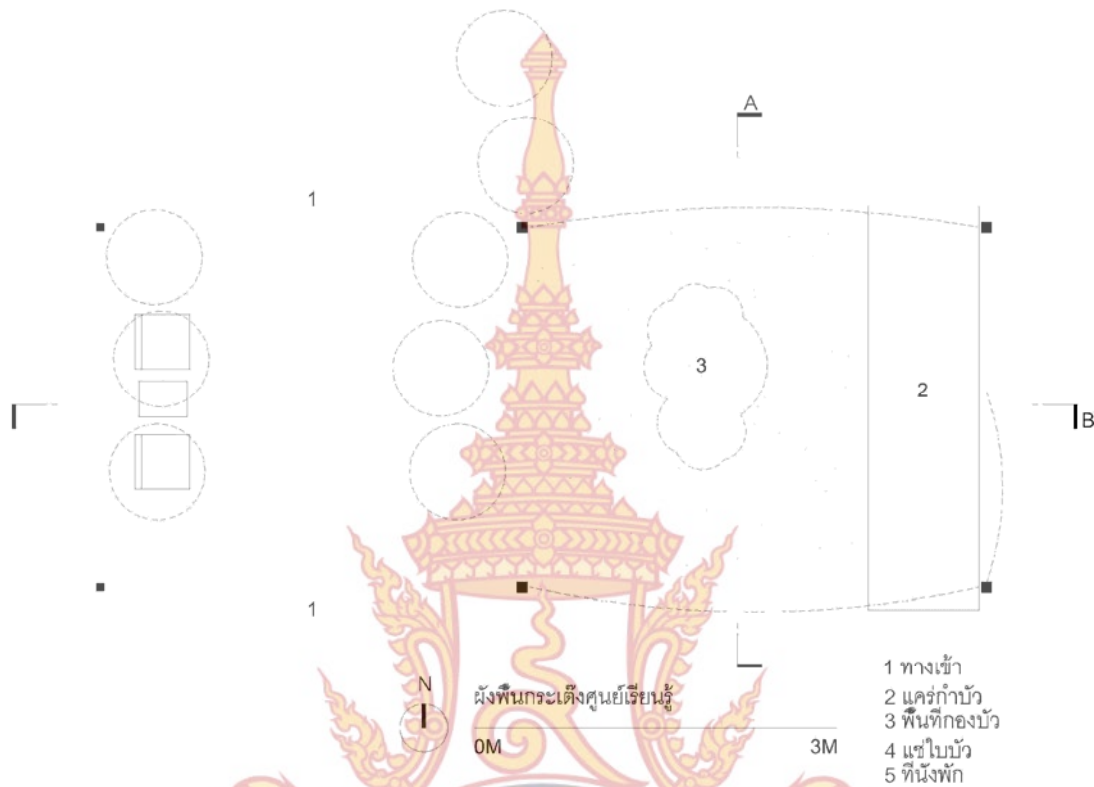
2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า วางตัวอาคารตามแนวถนน และวางอาคารในแนวตามตะวัน โดยหันแนวหลังคาให้ลาดเอียงจากทิศเหนือไปทิศใต้

3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า เป็นอาคารเสาโล่ง 2 ห้องเสา ขนาด 3.00 x 3.50 เมตร สูง 1.80 เมตร และ 1.97 เมตร ปิดกั้นผนังด้วยสแลนที่สามารถพับเก็บได้ โดยรอบอาคาร หลังเพิงหมาแหงนและยื่นพาไลจากอาคารหลักไปทางทิศตะวันตก เพื่อใช้เป็นพื้นที่ขนส่งบัวและนั่งพักผ่อนพูดคุย

4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า เปิดทางเข้าออกทางด้านทิศเหนือจากถนนเลียบบคลองโยง โดยใช้แผ่นผ้าท่อนำมาวางเป็นทางเดิน ไปยังแคร่กำบัว ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย การจัดวางแคร่กำบัว ในทิศตะวันออก ซึ่งสามารถมองเห็นได้ทั้งกำบัวและถนน แคร่มีความยาว 1 ช่วงเสา สูงจากพื้นประมาณ 76 ซม. กว้าง 98 ซม. ส่วนพื้นที่ปูน 1 ห้องเสา เฉพาะบริเวณที่เป็นที่กำบัว เพื่อความสะดวกและสะอาด

5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า เสา ใช้ เสาปูนสำเร็จ สำหรับอาคารหลัก และใช้เสาเหล็ก ซึ่งปะกับกับเสาปูนที่ตีจมลงไปใต้ดิน โครงหลังคา ใช้ ไม้จริง มุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ ส่วนหลังคาพาไล ใช้ โครงไม้ไผ่ ต่อเชื่อมมายังเสาเหล็ก และคลุมด้วยสแลนเป็นหลังคาด้านบน พื้นทปูในสวนพื้นที่ใช้งาน และใช้ผ้าท่อนำมาตกแต่งบริเวณพื้นที่นั่งพักผ่อน ระนาบผนังใช้สแลนม้วนเก็บได้

6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า ส่วนหลังคาพาไลเป็นพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน 1 ชุดประกอบไปด้วย เก้าอี้คู่ 2 ตัว ตรงกลางเป็นตะกร้า 1 ใบที่ใช้สำหรับใส่พืชผลทางการเกษตร นำวางจัดวางเป็นโต๊ะสำหรับวางของหรือแก้วน้ำได้ ในสวนพื้นที่ใช้ผ้าท่อนำมาจัดเรียงได้อย่างสวยงาม พื้นที่โดยรอบอาคารมีการปลูกกล้วย มะม่วง และต้นไม้ขนาดไม่ใหญ่มาก

ภาพที่ 4-4 ผังพื้น 1.4 กระจเตี้ยบัวใกล้ศูนย์เรียนรู้

1.5 กระจเตี้ยบัวแยกจากตัวบ้านของพี่พรเทพ สวัสดิ์จุ้ย

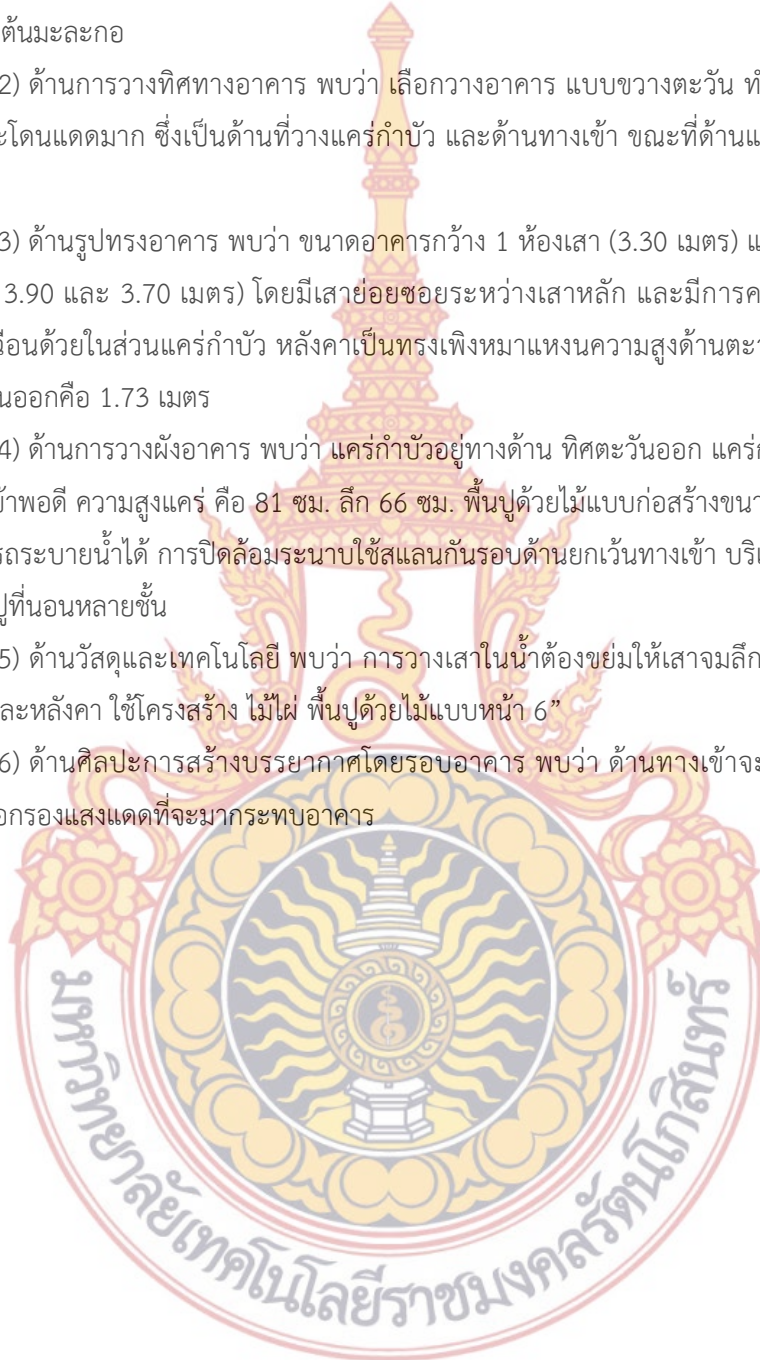
31/2 หมู่ 2

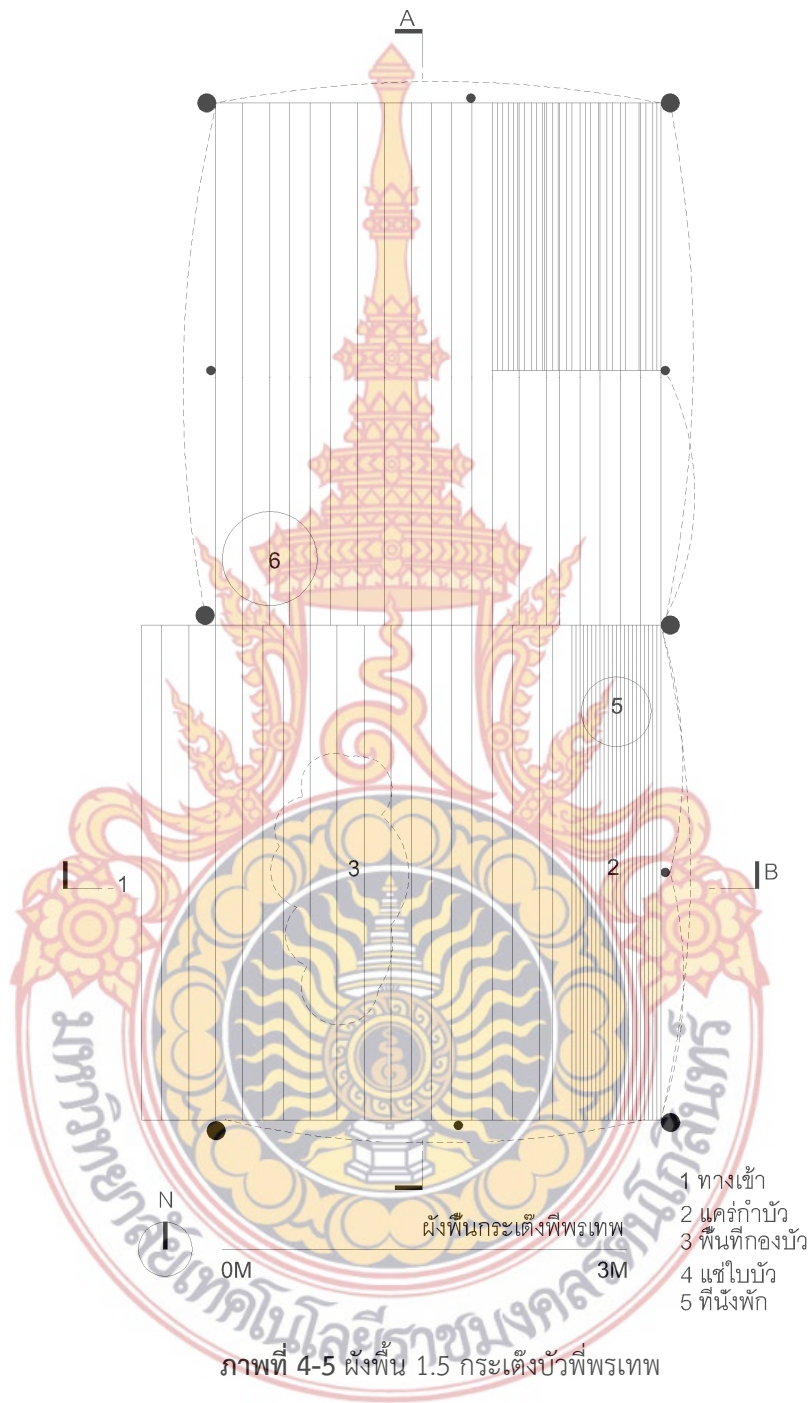
แรงงานประมาณ เกือบ 2 คน กำ 1 คน

เก็บบัวตอนเช้า เริ่มทำบัวมาประมาณ 30 ปี

ตั้งอยู่บริเวณโซนชั้นใน เป็นการทํานาบัวแบบเช่าพื้นที่ รูปแบบเป็นกระจเตี้ยริมนาบัว ปลูกสร้างด้วยวัสดุหาง่ายในท้องถิ่น โดยช่างท้องถิ่นลงแรงกัน 4 คนใช้เวลาในการปลูกสร้าง 1 วัน (สัมภาษณ์พี่พรเทพ 12 ตุลาคม 2557) ใช้งบประมาณในการสร้างประมาณหมื่นกว่าบาท การปลูกสร้างกระจเตี้ยบัว ใช้แรงงานจากเพื่อนบ้าน (ลุงเดช) ทำอาชีพต่อเรือ เป็นผู้มาก่อสร้างให้ โดยวางกระจเตี้ยเข้าไปในตัวนาบัว ไม่มีการถมที่ ซึ่งพื้นห่างจากน้ำประมาณ 50 ซม. การปักเสาไม้ไผ่ใช้วิธีขย่ม

- 1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า เลือกวางอาคารติดถนน และเลือกวางอาคารในน้ำ ด้านหน้าทางเข้ามีต้นมะละกอ
- 2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า เลือกวางอาคาร แบบขวางตะวัน ทำให้ด้านกว้างของอาคารจะโดนแดดมาก ซึ่งเป็นด้านที่วางแคร่กำบัว และด้านทางเข้า ขณะที่ด้านแคบก็จะเป็นด้านที่โดนลม
- 3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า ขนาดอาคารกว้าง 1 ห้องเสา (3.30 เมตร) และยาว 2 ห้องเสา (ห้องละ 3.90 และ 3.70 เมตร) โดยมีเสาย่อยชอยระหว่างเสาหลัก และมีการคาดไม้เฉียงเพื่อรับแรงลมเฉียงด้วยในส่วนแคร่กำบัว หลังคาเป็นทรงเพิงหมาแหงนความสูงด้านตะวันตก คือ 2 เมตร ด้านตะวันออกคือ 1.73 เมตร
- 4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า แคร่กำบัวอยู่ทางด้าน ทิศตะวันออก แคร่กว้าง 3.70 อยู่ตรงกับทางเข้าพอดี ความสูงแคร่ คือ 81 ซม. ลึก 66 ซม. พื้นปูด้วยไม้แบบก่อสร้างขนาด 1"x6" เว้นร่องให้สามารถระบายน้ำได้ การปิดล้อมระนาบใช้สแลนกันรอบด้านยกเว้นทางเข้า บริเวณที่ทำงานกำบัวจะชิงผ้าปูที่นอนหลายชั้น
- 5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า การวางเสาในน้ำต้องขยมให้เสาจมลึกลงไปประมาณ 1/2 ต้น เสาและหลังคา ใช้โครงสร้าง ไม้ไผ่ พื้นปูด้วยไม้แบบหน้า 6"
- 6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า ด้านทางเข้าจะปลูกต้นมะละกอเอาไว้เพื่อกรองแสงแดดที่จะมากระทบอาคาร

2. กระเต็งแบบติดกับตัวบ้าน

2.1 กระเต็งติดบ้านของป่าเชื้อ

ป่าเชื้อ อายุประมาณ 63 ปี

บ้านเลขที่ 6/4 หมู่ 8 ต.คลองโยง

พื้นที่นาบัวประมาณ 14 ไร่ เริ่มทำนาบัวมาเป็นปีที่ 20

จ้างแรงงานแบ่งเป็น เกือบ 2 คน กำ 2 คน

เก็บบัวตอนเช้า (สัมภาษณ์ป่าเชื้อวันที่ 11 ตุลาคม 2557)

เมื่อก่อนนี้สร้างกระเต็งเป็นหลังคามุงจาก แล้วจึงมาเปลี่ยนโครงสร้างเหล็กมุงกระเบื้องลอนคู่ เพราะมีความคงทนถาวร ป่าเชื้อเล่าว่าเมื่อก่อนนี้ทำนาข้าวแล้วเปลี่ยนมาทำนาบัวเนื่องจากมีรายได้ดี ต่อเนื่อง ป่าเชื้อให้ความรู้ว่าบัวจะไม่ชอบฝนเนื่องจากจะทำให้ดอกเหลือนำไปขายไม่ได้

1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า เนื่องจากการวางตำแหน่งที่จอตลอดที่สัมพันธ์กับทางเข้าบ้าน และวางตำแหน่งของกระเต็งให้ใกล้กับนาบัวมากที่สุด เป็นการใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างที่จอตลอด และกระเต็ง

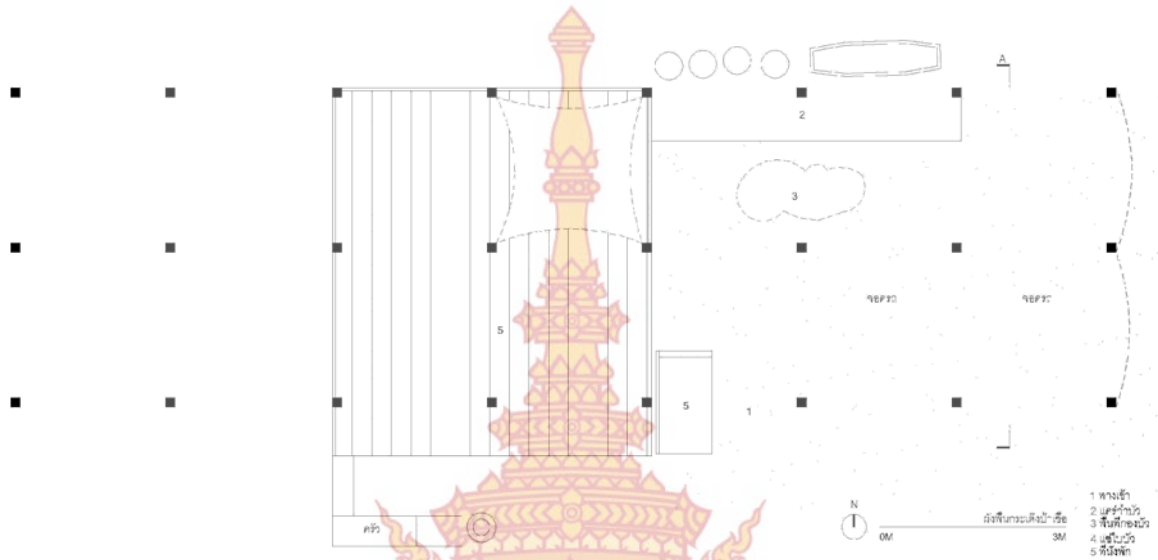
2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า วางอาคารตามยาว ตามแนวตะวัน ทำให้ตำแหน่งของแคร่ กำบัวไม่ค่อยโดนแดดมากนัก วางแคร่กำบัวหันหน้าไปทางทิศเหนือ ทำให้ลมพัดทิศเหนือได้เข้ามาได้ตลอด แต่ได้ปรับระดับชายคาด้านทิศเหนือที่มีระดับต่ำกว่า ไม่ให้ลมพัดเข้ามาได้มาก และมีการปลูกต้นไม้บังบังลมด้วย

3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า อาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดยาว 5 ห้องเสา กว้าง 2 หลังคาทรงจั่ว โครงสร้างเสาปูนและโครงสร้างหลังคาเหล็ก ผนังเปิดโล่งในส่วนทำงาน แต่ปิดในส่วนที่พักผ่อน

4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า การใช้พื้นที่ในอาคารเป็นการรวมวิถีชีวิตส่วนใหญ่เอาไว้ด้วยกัน เช่น การทำอาหาร การนอนพักผ่อน การทำงาน การจอตลอด โดยยกพื้นในส่วนที่เป็นที่พักผ่อนให้สูงกว่าพื้นที่ทำงาน

5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า แคร่กำบัวใช้โครงสร้างเดียวกับโครงสร้างอาคารจอตลอด โดยต่อขาเสริมออกมาเพิ่มแล้วปูพื้นด้านบนด้วยไม้จริงและบุผ้าใบยางทับอีกที ความยาวของแคร่ คือ 5 เมตร กว้าง 70 ซม. สูงจากพื้นประมาณ 76 ซม.

6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า อาคารหลังนี้มีจุดเด่นของการรวมพื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวันเอาไว้ ทำให้ลูกหลานมีความใกล้ชิดกัน และมองเห็นวิถีชีวิตของการทำนาบัวได้

ภาพที่ 4-6 ผังพื้น 2.1 กระเตี้ยบัวป่าเชื้อ

2.2 กระเตี้ยติดบ้านของป้าเสาวนีย์

ป้าเสาวนีย์อายุประมาณ 54 ปี (สัมภาษณ์เมื่อ 11 ตุลาคม 2557)

บ้านเลขที่ 2/1 หมู่ 8 ต.คลองโยง

เก็บบัวตอนเย็น แล้วนำไปขายตอนเช้า โดยส่งขายและขายเองด้วยที่ตลาดปากคลอง

ความถี่ในการเก็บบัวคุณป้าจะเก็บวันเว้นวัน

ทำนาบัวมาประมาณ 30 ปี พื้นที่ 7 ไร่

แรงงานทำเองบ้างจ้างบ้าง แบ่งเป็น เก็บบัว 1 คน กำบัว 1 คน

ป้าเล่าว่า ป้าเป็นคนสร้างร้านกำบัวเอง บัวชอบหน้าร้อน การวางตำแหน่งร้านกำบัวเอาความสะดวกเข้าว่า แต่จะต้องกินลมได้ นอกจากการทำนาบัวแล้วยังปลูก มะนาว อ้อย มะม่วง ตะไคร้ มะละกอ ด้วย

1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า เนื่องด้วยขอบเขตที่ดินเป็นแบบแนวยาวและลึก นาบัวตั้งอยู่ด้านหน้าบ้าน การเข้าถึงต้องขับรถผ่านนาบัวแล้วจึงมาจอดรถทางด้านทิศใต้ของตัวบ้าน จึงใช้ประโยชน์ของอาคารจอดรถสร้างเป็นพื้นที่กำบัว โดยวางตำแหน่งของแคร่เอาไว้ทางทิศใต้ ยาวตามการจอดรถ และปลูกต้นไม้บังลมด้านทิศใต้

2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า อาคารจตุรพิธวางตัวตามแนวตะวัน ทำให้ลมพัดมาทางทิศเหนือได้ แต่เนื่องจากตัวบ้านอยู่ทางทิศเหนือ จึงทำให้บังลมได้บ้าง ทั้งนี้ต้องแก้ปัญหาด้วยการปลูกต้นไม้และชิงสแลนช่วย

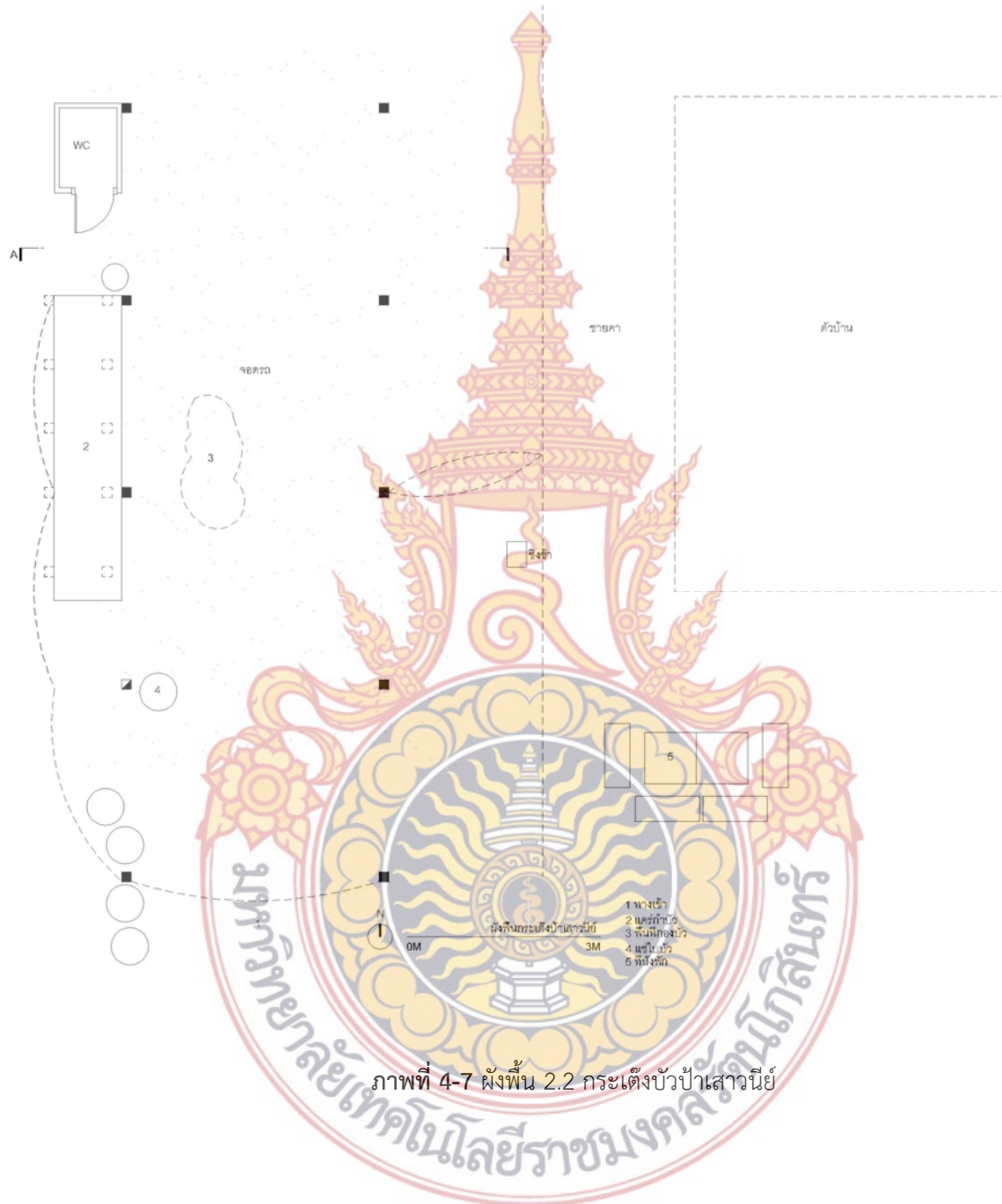
3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า อาคารจตุรพิธปลูกสร้างด้วยเสาปูนสำเร็จรูป เสาโล่งลึก 4 ห้อง เสา กว้าง 2 ห้องเสา หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยใบจาก ปลูกติดกับชายคาที่ยื่นจากตัวบ้าน

4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า แคร่กำบัวหันหน้าไปทางทิศใต้สัมพันธ์กับการเก็บเก็บจากนาบัวมาส่งยังแคร่ และสัมพันธ์กับการขนส่งบัวขึ้นรถ โดยรอบประกอบไปด้วยพื้นที่พักผ่อน ได้แก่ ชิงช้าเปล และม้านั่งรับแขก และวางตำแหน่งห้องน้ำ (WC) เอาไว้ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้โดนแดดได้ตลอดวัน อย่างไรก็ตามการวางตำแหน่งแคร่เอาไว้ทางทิศใต้ ทำให้ต้องเสริมสแลนและปลูกต้นไม้เพื่อบังลม เป็นที่สังเกตว่า ความสูงของแคร่กำบัวนั้นเตี้ยมากซึ่งนอกจากจะเป็นไปตามสรีระร่างกายของผู้ใช้งาน และเป็นการลดปริมาณลมที่เข้ามาปะทะได้มากขึ้นอีกด้วย

5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า แคร่กำบัวใช้โครงสร้างร่วมกับโครงสร้างอาคารจตุรพิธ โดยเสริมฐานเสาหินข้างขนาด 60 ซม. เพื่อรับโครงไม้และปูพื้นด้านบนด้วยไม้จริง แคร่กำบัวลึกประมาณ 80 ซม. สูงจากพื้นประมาณ 65 ซม.

6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า มีการชิงเปลญวนสำหรับนอนพักผ่อน ชิงช้า และมีการจัดม้านั่งหินเพื่อรองรับแขกที่แวะมาหา มีท่าจอดเรือ ทำด้วยไม้จริง และปลูกพืชผักสวนครัว เช่น กระเพรา ตะไคร้ มะละกอ มะม่วง มะนาว พริก ริมทางเดิน

ภาพที่ 4-7 ผังพื้นที่ 2.2 กระเต็งบัวป่าเสาวนีย์

2.3 กระเบื้องติดบ้านของพี่ตา

บ้านเลขที่ 6 หมู่ 8 ต.คลองโยง

พี่ตาเล่าว่าทำนาบัวกับแม่สามี (ป่าหอย) มาประมาณ 20-30 ปีแล้ว ทำตั้งแต่สมัยส่งขายทางเรือผ่านคลองโยง สร้างตัวรังกำบัวพร้อมกับการสร้างบ้าน การเก็บบัว จะเก็บช่วงเช้า การเก็บบัวจะใช้เรือพายเก็บเพราะจะได้ปริมาณมากกว่า พันธุ์บัวที่ปลูก คือ บัวฉัตรแดง เพราะได้ราคาดี และขึ้นเร็ว และสามารถเก็บได้ทุกวัน จนกว่าบัวจะมีสีดำ การเตรียมพื้นที่ ไถ และทูป ใช้การเช่ารถไถ ราคาประมาณ 500-1000 บาทขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่นาบัว ด้วยการปีปลูกมานานจึงสามารถเก็บใบบัวมาห่อเองได้ไม่ต้องไปหาซื้อ สำหรับการเก็บบัวมาล้างด้วยสารส้ม ส่วนใหญ่พบว่า จะแพ้สารส้มกัน จึงเลิกใช้ไป นอกจากทำนาบัวแล้วยังปลูกพืชผัก ได้แก่ กัญชง มะเขือเปราะ โสน ต้นไผ่ มะพร้าว เป็นต้น

1) ด้านการเลือกที่ตั้ง พบว่า เนื่องด้วยขอบเขตที่ดินของพี่ตาและป่าเขื่อนั้นอยู่ในพื้นที่ติดกัน จึงใช้ทางสัญจรร่วมกันในการเดินทาง กล่าวคือ หากจะเข้าถึงบ้านพี่ตาจะต้องขับรถผ่านพื้นที่ของบ้านป่าเขื่อนเพื่อมาจอดรถรอขนส่งบัว ซึ่งพื้นที่กำบัวก็จะซ้อนทับกับพื้นที่จอดรถ เช่นเดียวกับกรณีของบ้านป่าเขื่อน โดยกระเบื้องจะอยู่ในพื้นที่ชายคาบ้าน (พาไล) ด้านทิศเหนือ ตัวบ้านจะทำหน้าที่ป้องกันลมที่มาจากทิศใต้ ได้ แคร่กำบัวจะหันหน้าไปทางด้านทิศเหนือ

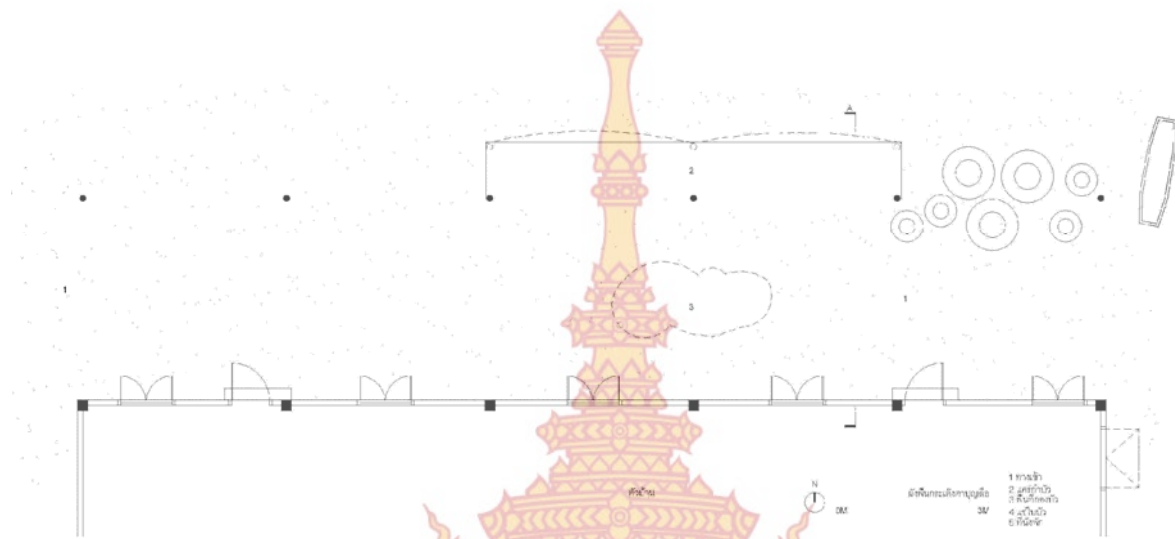
2) ด้านการวางทิศทางอาคาร พบว่า การวางอาคารตามตัวบ้านคือ วางแนวยาวตามแนวตะวัน จึงร่มตลอดเวลา ด้วยแนวลมเหนือใต้ที่พัดมา แม้จะมีตัวบ้านที่บังอยู่ อย่างไรก็ตามยังคงต้องมีสแลนช่วยบังลมด้วยและมุมมองขณะกำบัวก็จะเห็นนาบัวได้ และสามารถเห็นแขกที่เข้ามาหาได้ด้วย

3) ด้านรูปทรงอาคาร พบว่า รูปร่างอาคารเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาว ขนาด 5 ห้อง ด้านกว้าง 1 ห้อง เป็นหลังคาแบบพาไลยื่นออกจากตัวบ้านไปทางทิศเหนือ รูปทรงอาคารยังคงเป็นเสาโถง ไม่มีการกั้นผนัง จะมีก็แต่ส่วนพื้นที่กำบัวบัวบนแคร่ที่มีการใช้สแลนพับได้ซึ่งเอาไว้

4) ด้านการวางผังอาคาร พบว่า แคร่กำบัวหันหน้าไปทางทิศเหนือ สัมพันธ์กับรถที่เข้ามาเทียบจอดเพื่อขนส่ง การวางกองบัวที่กำแล้วก็จะวางในแนวขนานกับแคร่เพื่อความสะดวก และอยู่ใกล้กับประตูทางเข้าของตัวบ้าน เพื่อความสะดวกในการเก็บของมีค่า การล้างหน้าล้างตัวเพื่อเตรียมขึ้นรถไปยังตลาดปากคลองใต้

5) ด้านวัสดุและเทคโนโลยี พบว่า เป็นโครงสร้าง ถาวร ได้แก่ เสาปูนแบบกลม โครงหลังคาเหล็ก แคร่กำบัวทำจากคอนกรีตเสริมเหล็ก หนาประมาณ 10 ซม. พื้นเทพูนเพื่อความสะดวกในการทำงาน และเก็บล้าง

6) ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร พบว่า มีการวางแปลนเต็กรอบๆ แสดงให้เห็นการใช้พื้นที่แบบอนอกประสงค์ที่สามารถรองรับครอบครัวขยายได้ นอกจากนี้มีการวางตุ่มน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำฝนเอาไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภค

ภาพที่ 4-8 ผังพื้น 2.3 กระเต็งบัวพีตา

จากตารางที่ 4-2 ด้านภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1) **ด้านการเลือกที่ตั้ง** พบว่า การเลือกที่ตั้งของกระเตงบัว จะคำนึงถึง ทางสัญจรเพื่อความสะดวกในการขนส่ง ต้องสามารถจอดรถกระเบ เป็นระยะเวลาต่างๆ ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างทางเดินภายในกระเตง จะสามารถเดินเข้าถึงรถกระเบได้สะดวก

ชาวบัวจะเลือกที่ตั้งของกระเตงบัว ใกล้กับต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ได้ร่มเงาและเป็นที่กำบังลม เนื่องจากดอกบัวที่เก็บขึ้นมาจะต้องมีความชุ่มชื้นตลอดเวลาจนถึงแหล่งตลาดปากคลอง นอกจากนี้ ชาวบัวยังต้องการร่มเงาในกรณีที่ต้องเก็บบัวในเวลาแดดส่องมารบกวนในยามเช้าและเย็น ทั้งยังช่วยให้กระเตงไม่ต้องรับแดดและลมอย่างเต็มที่ ให้คงทนได้นานมากขึ้น

2) **ด้านการวางทิศทางอาคาร** พบว่า การวางทิศทางอาคารส่วนใหญ่มักจะวางกระเตงบัวทางทิศเหนือ ตามการโคจรของดวงอาทิตย์ (Solar Orientation) กล่าวคือ การวางกระเตงบัวโดยกำหนดให้แคร่กำบัว หันหน้าไปทิศเหนือ จะช่วยให้แสงแดดไม่แยงตาขณะกำบัวจึงทำงานได้สะดวก ซึ่งแคร่กำบัว และการกองบัว มักจะวางตามยาวของรูปร่างอาคาร

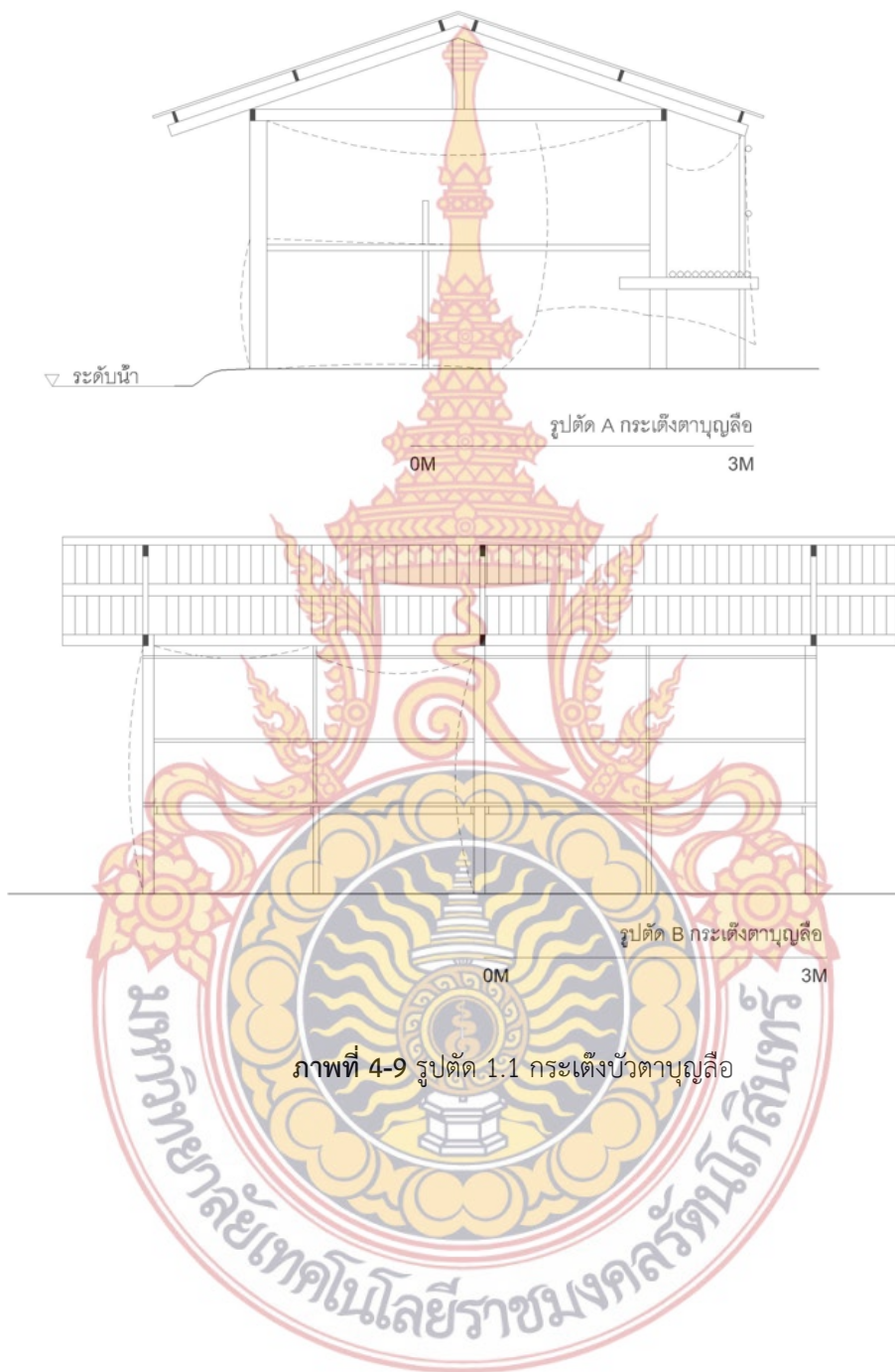
3) **ด้านรูปทรงอาคาร** กระเตงบัวจะมีรูปทรงหลังคาที่หลากหลาย คำนึงถึงการก่อสร้างที่รวดเร็ว ได้แก่ หลังคาทรงจั่ว หลังคาทรงเพิงหมาแหงน หากก่อสร้างแบบติดบ้านก็จะต่อหลังคาจากตัวบ้านออกมายังพื้นที่ด้านข้าง (พาไล) ให้อยู่ใกล้ๆ พื้นที่นาบัว พบการยื่นชายคา ในกระเตงนาบัวแบบติดกับบ้าน โดยยื่นชายคาต่ำเพื่อการบังแดดลม และใช้วัสดุผ้าหรือสแลนในการปิดกั้นแทบทุกหลัง รูปทรงของกระเตงบัวจะเป็นแบบโครงสร้างเปิดโล่งทั้ง 4 ด้าน ไม่มีการใช้วัสดุแผ่นแข็งในการปิดกั้น พบว่ามีการใช้ผ้าขัดตะใน ส่วนที่ต้องการเก็บอุปกรณ์ ในส่วนหน้าของแคร่กำบัวมีเพียงการใช้ผ้าหรือสแลน ในการปิดกั้นแดดและลม และมีส่วนของแคร่กำบัวความยาวตลอดช่วงเสา 1-2 ช่วงเสา ความสูงของแคร่กำบัวตามสัดส่วนของผู้ใช้งาน ตั้งแต่ 0.68-0.76 เมตร โดยฝากโครงสร้างเอาไว้กับโครงสร้างกระเตงบัว ช่วงเสาของกระเตงบัว มักจะทำเป็น 2 ช่วงเสา โดยมีความยาว ในด้านสกัด 1 ช่วงเสา เท่ากับ 2.30-2.90 เมตร และความยาวในด้านรี 2 ช่วงเสา ช่วงเสาละประมาณ 3.00-3.50 เมตร ผนังทางด้านตะวันตกแม้แสงจะไม่ร้อนแรงเท่าด้านทิศใต้ แต่ก็แยกรบกวนสายตาในการทำงานอยู่ไม่น้อย จึงแก้ปัญหาด้วยการนำผ้าปูที่นอนเก่า สแลนเก่า หรือผ้าห่ม มาบังกันไว้ และบังอ้อมมาทางทิศเหนือบ้างสัก 1.50 เมตร การยกกระดပ်พื้น พบว่า ไม่มีการยกพื้นที่ต่างระดับกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้ง เช่น การตั้งอยู่เหนือน้ำ เช่น นาบัวของพี่พรเทพ จะยกพื้นสูงจากน้ำประมาณ 40-50 ซม. และกระเตงบัวของพื้นที่ภาค ซึ่งได้ถมที่เข้าไปในน้ำแล้วเทปูนทับเพื่อความสะดวกในการสัญจรและไม่ทำให้บัวสกปรก สำหรับการเทพื้นปูน กระเตงบัวใกล้ศูนย์เรียนรู้ฯ เทพื้น บริเวณห้องเสาที่เป็นแคร่กำบัวเพียงห้องเสาเดียว ขนาดความสูงของพื้นถึงเอส ชาวบ้านจะใช้วิธียื่นเอี่ยมสุดแขน เป็นตัวกำหนดระยะเบื้องต้น และเพิ่มระยะต่อไปอีกเพื่อให้ไม่เตี้ยจนเกินไป สามารถนำรถมาเทียบเข้าไปได้ ผังพื้นที่

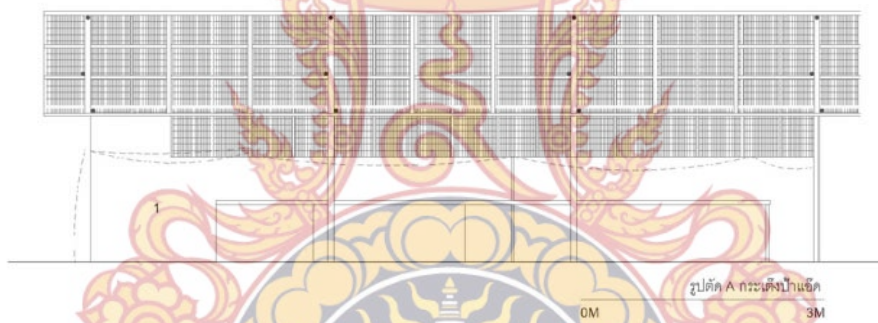
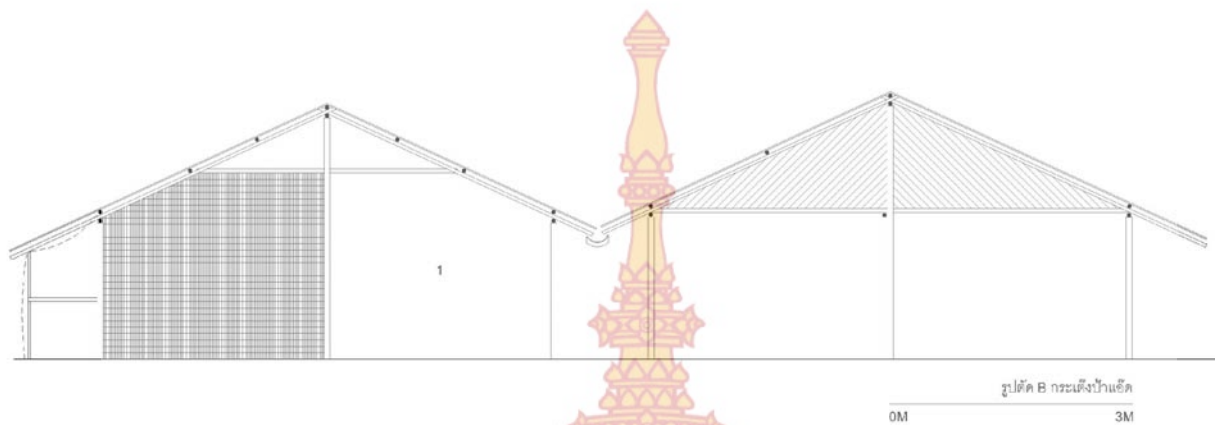
จะเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประกอบ 1x2 ช่วงเสา ระยะความกว้างด้านสกัดอยู่ที่ 3.50 เมตร ด้านยาว อยู่ที่ ประมาณ 5.80 เมตร รูปแบบของหลังคาอาจจะเป็นจั่วหรือเพิงหมาแหงนก็ได้ขึ้นอยู่กับงบประมาณของแต่ละคน

4) **ด้านการวางผังอาคาร** พบว่า การกำหนดทางเข้าต้องติดพื้นที่ถนนหรือพื้นที่ที่สามารถจอดรถได้ เพื่อการขนส่งบับ การจัดวางผังจะวางแคร่กำบับตามแนวยาวของอาคารและวางพื้นที่กองบับอยู่ด้านหลังของคนที่กำลังกำบับ แบบคู่ขนานเพื่อความสะดวกในการกองบับและจะวางทับกันสูงขึ้นเรื่อยๆ จำนวนห้องเสา ส่วนมากกระเตงประเภทแยกจากตัวบ้านจะใช้จำนวนห้องเสา 1x2 ห้องเสา หรือมีเพียง 1 ห้องเสา ส่วนประเภทติดกับตัวบ้าน จะมีพื้นที่มากกว่า คือ 1x5 ห้องเสา ทั้งนี้เพราะมีหน้าที่ใช้สอยอื่นๆ ที่ต้องการใช้งานร่วมกัน ตามสังคมและครอบครัวขยาย การปิดล้อมระนาบผนัง จะใช้สแลนซึ่งเป็นวัสดุที่มีประสิทธิภาพในการกรองแสงแดดและลมได้อย่างดี ไม่มีการเล่นระดับพื้น เนื่องจากพื้นที่ไม่ได้ใหญ่มาก จึงต้องทำทางเดินไม่ให้สะดุดได้ง่าย พบข้อสังเกตเรื่องการแบ่งหน้าที่ในการเก็บบับ ว่า ใครจะทำหน้าที่อะไร และใช้พื้นที่อาคารในส่วนใดบ้าง จากการสำรวจพบว่า ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายลงไปเก็บบับในนา ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายกำบับและหอบบับ การพินกำบับและบรรจุลงตะกร้า เหล็กส่วนมากจะเป็นฝ่ายชายที่เข้ามาใช้พื้นที่โดยรอบกองบับที่ตั้งอยู่ตรงกลางอาคาร ตำแหน่งของพื้นที่กองบับจะอยู่ด้านหลังของคนที่กำลังกำบับ และจะวางขนานไปกับแคร่กำบับ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเอื้อมไปวางกองให้มากที่สุด ซึ่งจะกองทับกันอย่างมีระเบียบ เป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ด้านละ 3 กำ ซ้อนทับกันประมาณ 4-5 ชั้น

5) **ด้านวัสดุและเทคโนโลยี** การใช้วัสดุท้องถิ่น และที่หาได้ตามร้านก่อสร้างทั่วไป วัสดุบางส่วนใช้ซ้ำ เช่น สแลน ที่สำคัญรอบผนังต้องมีสแลนเพื่อกันลมที่จะทำให้บับแห้ง สอดคล้องกับการเลือกใช้วัสดุมวลสารมากในทิศที่โดนแดด (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรืองและคณะ, 2548) ชาวนาบับมักจะใช้วัสดุที่หาง่ายในห้องถิ่นและในบ้านที่เหลื่อใช้นำมาสร้าง แต่ในส่วนโครงสร้างหลัก เช่น เสา หลังคา จะซื้อหาจากร้านวัสดุก่อสร้างและแหล่งผลิต การหาซื้อจากแหล่งผลิตจะได้วัสดุที่ได้คุณภาพมากกว่า เสากระเตงบับ มีทั้งไม้ไผ่ ไม้จริง เสาปูน และเสาเหล็ก ขึ้นอยู่กับงบประมาณ ในส่วนหลังคา ได้แก่ กระเบื้องลอนคู่ สังกะสี

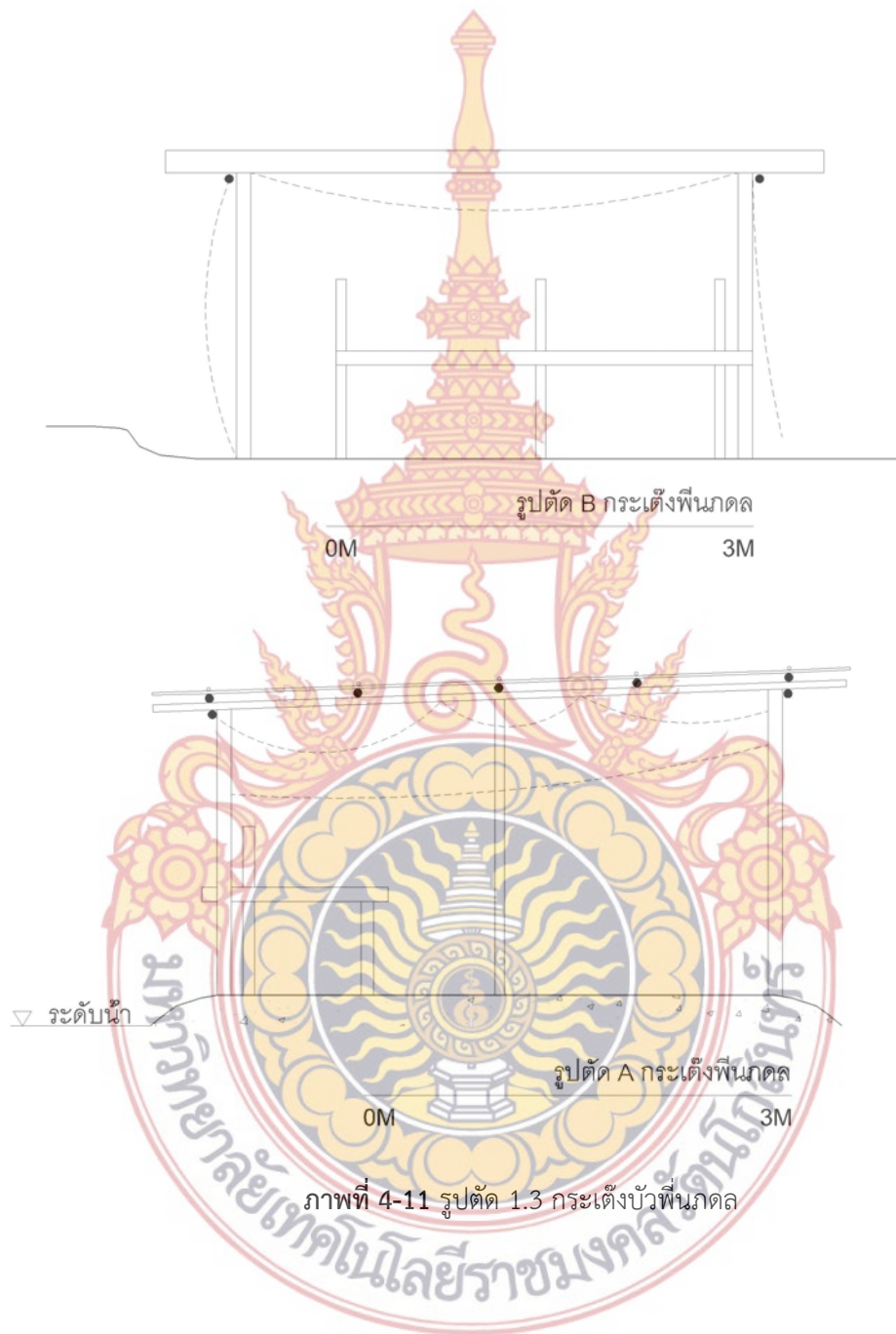
6) **ด้านศิลปะการสร้างบรรยากาศโดยรอบอาคาร** พบว่า มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการอยู่ร่วมกันของครอบครัวขยายมากขึ้น เห็นได้จากการสร้างพื้นที่พักผ่อนเพื่อพบปะพูดคุย การติดตั้งตู้จุดหมายที่แสดงถึงตัวแทนเจ้าของบ้านที่ต้องออกมาทำนาบับทุกๆ วัน การทำครัว ทำอาหาร ตากผ้า จอดรถ เลี้ยงเด็ก เป็นต้น

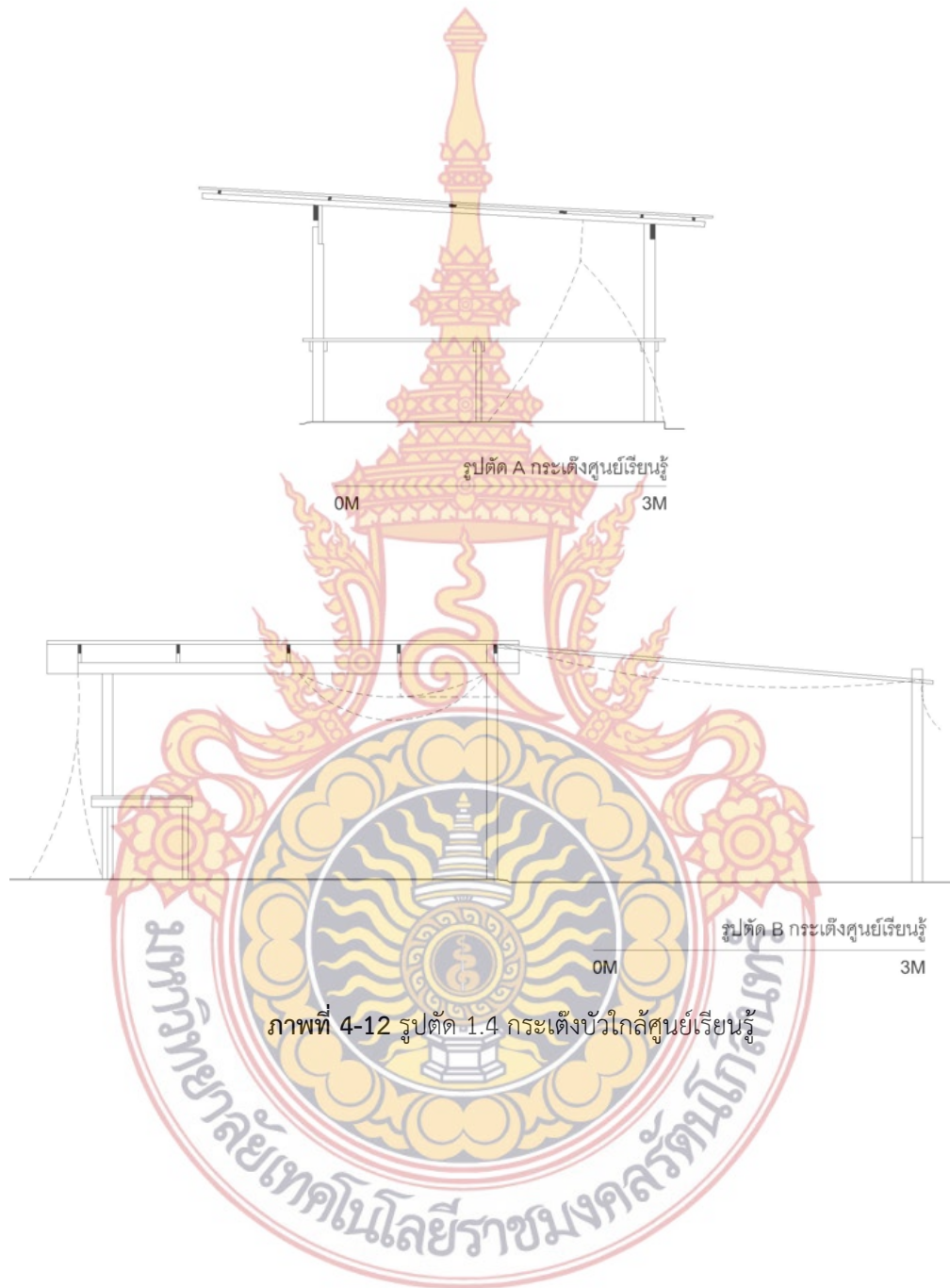

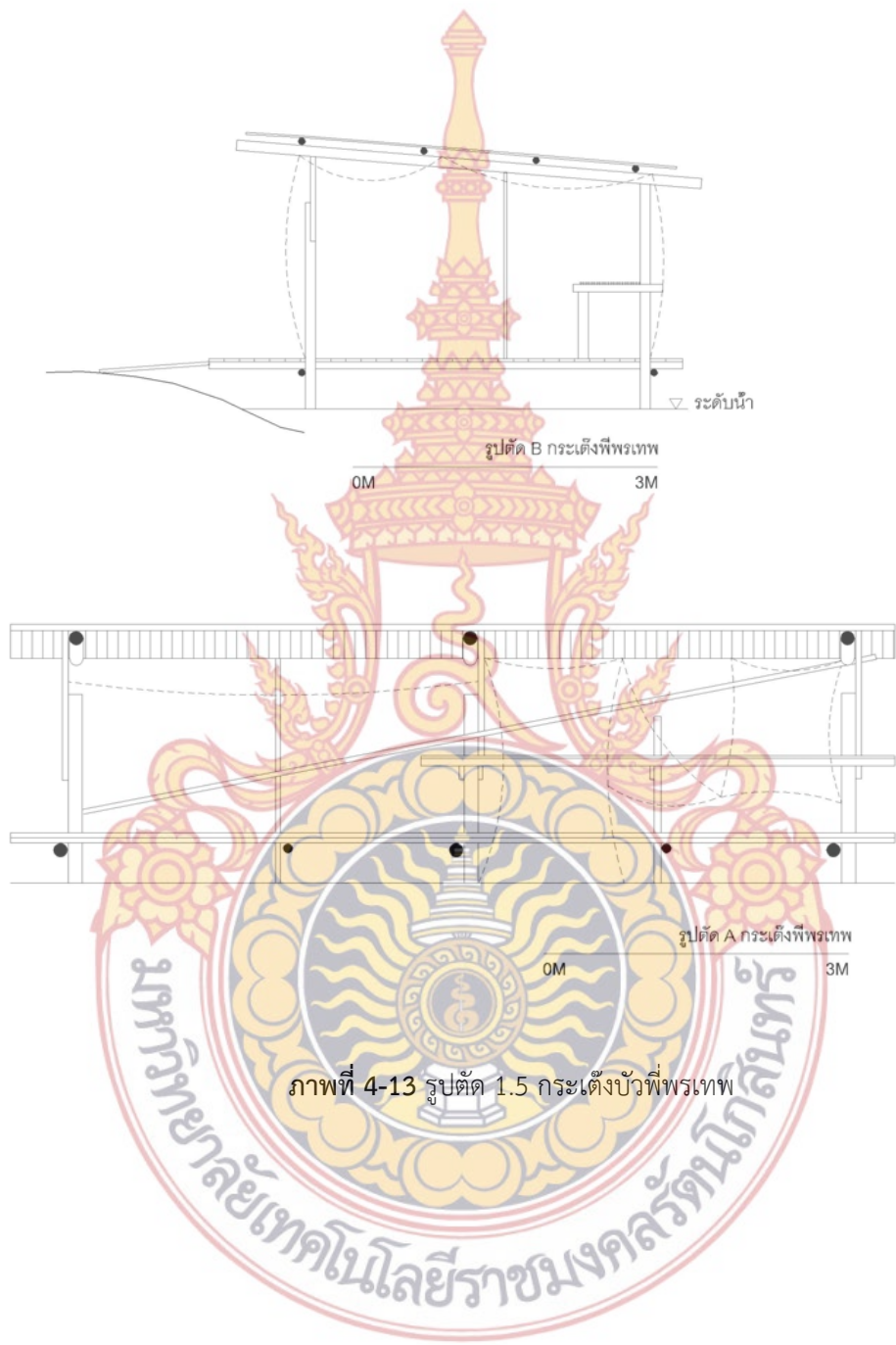
ภาพที่ 4-10 รูปตัด 1.2 กระเต็งบัวแป้นแฉ็ด

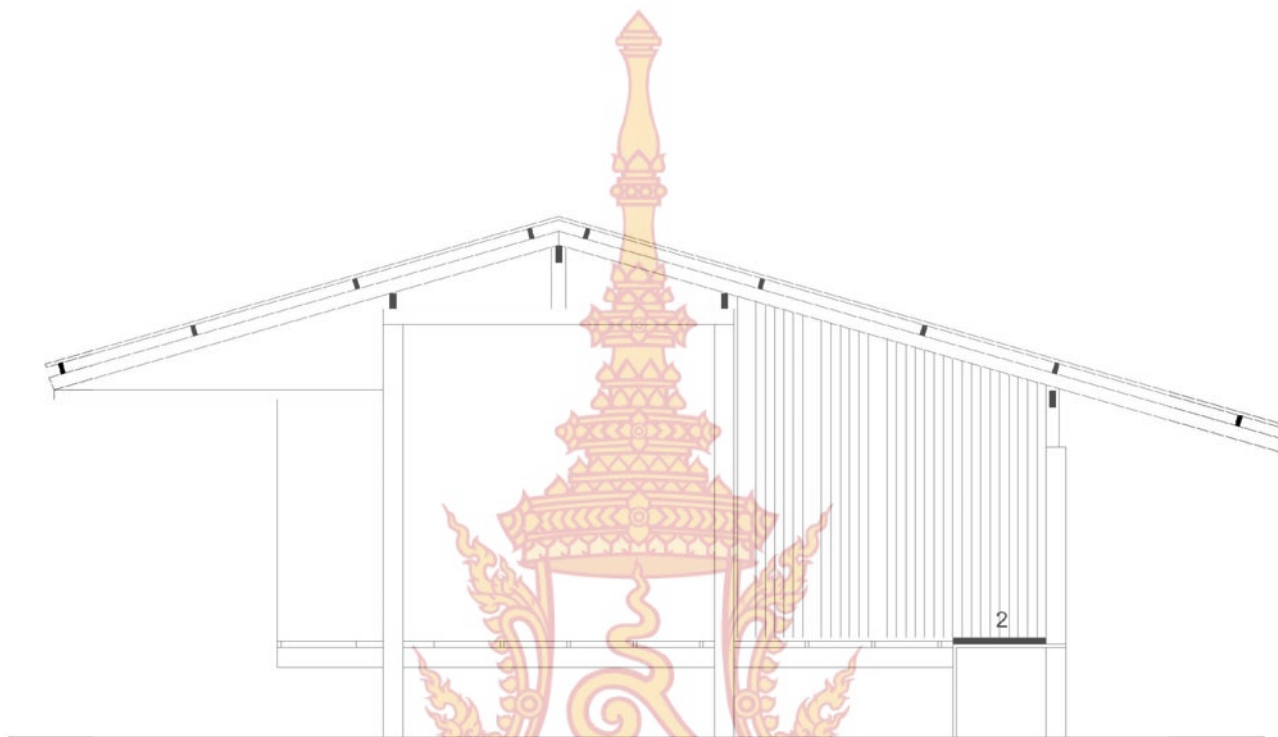

ภาพที่ 4-11 รูปตัด 1.3 กระจ่างบัวพื้นผดล

ภาพที่ 4-13 รูปตัด 1.5 กระตั้งบัวพิพรเทพ

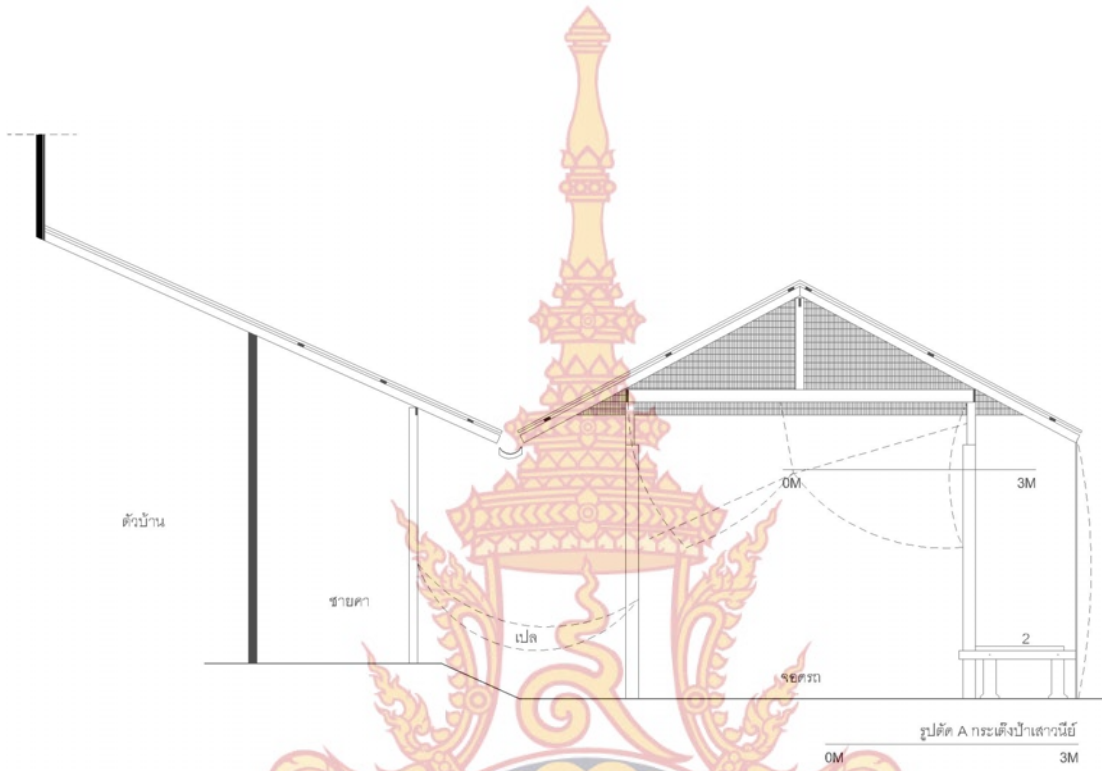
รูปตัด A กระเตงบัวเข็

0M

3M

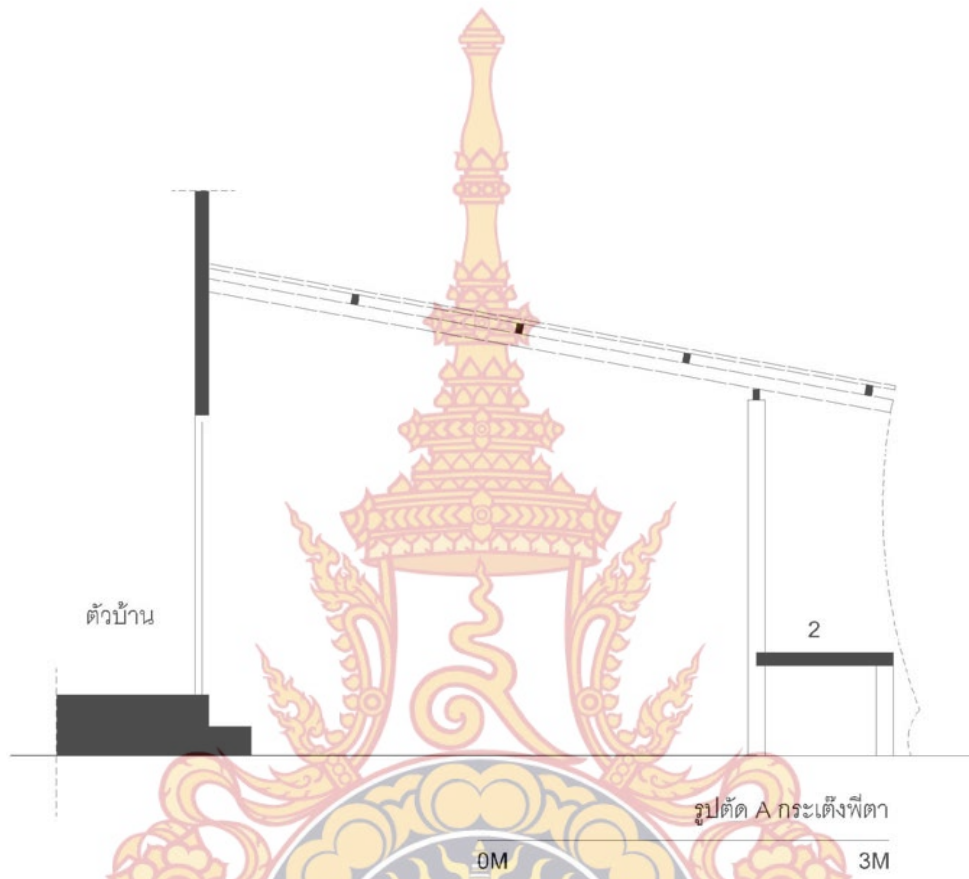
ภาพที่ 4-14 รูปตัด 2.1 กระเตงบัวป่าเข็

ภาพที่ 4-15 รูปตัด 2.2 กระเตงบัวป่าเสาวนีย์

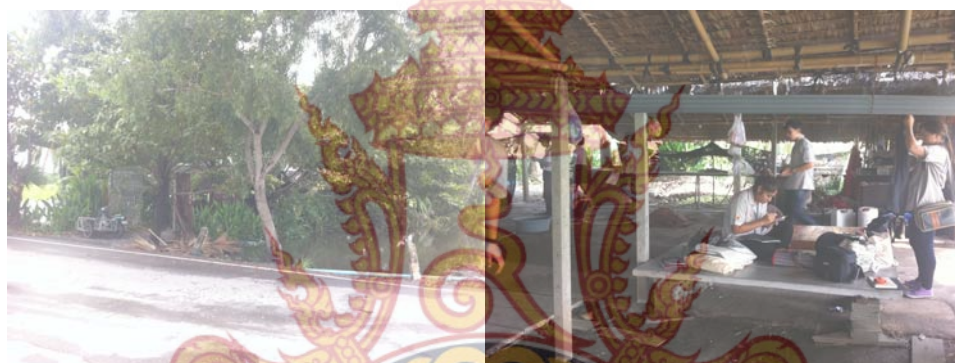

ภาพที่ 4-16 รูปตัด 2.3 กระจังบัวพืดา

ภาพที่ 4-17 กระเตงบัว 1.1 ตาบุญลือ

ภาพที่ 4-18 กระเตงบัว 1.2 ป้าแอ๊ด

ภาพที่ 4-19 กระเตงนาบัว 1.3 พี่นภดล

ภาพที่ 4-20 กระเตงบัว 1.4 ไกล่ศูนย์เรียนรู้

ภาพที่ 4-21 กระเตงบัว 1.5 พี่พรเทพ

ภาพที่ 4-22 กระเตงบัว 2.1 ป้าเชื้อ

ภาพที่ 4-23 กระเต้งบัว 2.2 ป่าเสาวนีย์

ภาพที่ 4-24 กระเต้งบัว 2.3 ฟี่ตา

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ 4 สามารถสรุปผลวิจัยตามวัตถุประสงค์ 4 ประการ ได้ดังนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำงานบัว 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน-ต่างเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นที่ 3) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำงานบัวที่มีคุณภาพ 4) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นที่

1. สรุปผล

ประการที่ 1 จากการศึกษาารูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำงานบัว พบว่า กระเบื้องบัวจะมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมหลังคาทรงจั่วและทรงเพิงหมาแหงน และมีเสาโค้ง กั้นผนังด้วยสแลนกรองแดดลม เนื่องจากดอกบัวที่เติบโตต้องการความชุ่มชื้นและเย็นตลอดเวลา ผนังที่จะมีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยวางแคร่กำบัวในแนวด้านที่ยาวกว่า และจะวางอาคารด้านยาวตามแนวตะวัน เพื่อให้เกิดร่มเงาในตำแหน่งที่ยืนกำบัว การวางมุมมองในขณะที่กำลังกำบัวให้มองเห็นนาบัวและคนที่เข้ามาพบปะพูดคุยและมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยให้มากขึ้นเพื่อให้เข้ากับสังคมของครอบครัวขยาย

ประการที่ 2 จากการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน-ต่างเพื่อค้นหาอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมพื้นที่ประกอบไปด้วย 1) เลือกรางที่ตัดให้มีความสะดวกในการขนส่งบัวขึ้นรถ 2) เป็นอาคารเสาโค้ง หลังคาจั่วหรือแบบเพิงหมาแหงน ส่วนใหญ่จะวางอาคารตามแนวตะวัน 3) จำนวนห้องเสาจะเป็นแนวยาว ได้แก่ 1x2 ห้องเสา หรือ 2x3 ห้องเสาหรือถ้าแบบติดบ้านจะมีพื้นที่ๆ ใหญ่กว่า เช่น 1x5 ห้องเสา 4) มีแคร่กำบัวในตำแหน่งที่จัดวางให้หลบแดดและมีสแลนหรือผ้าเพื่อบังลม 5) ระนาบพื้น ต้องการการระบายน้ำได้ดี ไม่ชื้นแฉะ ด้วยการใช้วัสดุ ไม้ไผ่ และการเทปูน

ประการที่ 3 จากการศึกษาประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำงานบัวที่มีคุณภาพ พบว่า ดอกบัวต้องการความชุ่มชื้น จึงต้องออกแบบอาคารให้ไม่ร้อน ด้วยการวางอาคารตามตะวัน ซึ่งลมพัดผ่านได้มาก แต่ก็ต้องป้องกันลมที่จะพัดให้ดอกแห้งด้วยการใช้พลาสติกกรองแสง (สแลน) และการลดขายคาน้ำเพื่อกันลม การปลูกต้นไม้บังทิศทางลม เป็นต้น ส่วนการกองบัวจะกองขนานไปกับแคร่กำบัว

ประการที่ 4 พบภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 6 ด้าน ได้แก่ 1) การเลือกที่ตั้งอาคาร ใกล้กับทางสัญจร และใกล้ต้นไม้ 2) การวางทิศทางอาคารด้านยาวในแนวตามตะวัน เพื่อให้โดนแดดน้อย ลมพัดเข้ามาได้มาก 3) รูปทรงอาคาร เสาโถง เพื่อการระบายความร้อนภายในอาคาร 4) การวางผังอาคาร โดยวางแคร่ในขนานไปกับด้านยาวของอาคาร ผากโครงสร้างแคร่ไว้กับโครงสร้างหลัก กองบัวขนานกับแคร่ มองเห็นनावวและผู้ใช้เข้ามาพบปะพูดคุยได้ง่าย 5) เลือกใช้วัสดุในท้องถิ่นจากแหล่งใกล้เคียงและนำวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์ 6) การสร้างบรรยากาศแห่งการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยน ที่พักผ่อน การสร้างหรือเพิ่มพื้นที่ใช้สอยเพื่อการปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตनावว การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของกระเบื้องบัวแทนบ้าน

สวนกล้วย สวนผักสวนครัวชนิดต่าง ในनावวจะเป็นบ่อเลี้ยงปลาเพื่อหารายได้ไปด้วย หมูปลา กว่าหมื่นตัวจะคอยกินสาหร่ายที่ไปเกาะก้านบัว เช่น ปลาไนล ปลาสวาย แต่ชาวनावวจะไม่เลี้ยงปลาตะเพียนเนื่องจาก ปลาตะเพียนจะกินดอกบัว การเก็บบัวส่วนมากจะเก็บตอนที่แดดไม่ร้อนเพื่อถนอมความสดของบัว และสามารถเก็บได้เท่าที่ต้องการ วันเว้นวันก็ได้ และใช้การปลูกเพียงครั้งแรกใช้เวลาประมาณ 2 เดือน (สัมภาษณ์พันพดล สายสวาท วันที่ 23 สิงหาคม 2557)

ชาวบ้านตักน้ำใส่โอ่งเอาไว้เพื่อเก็บความเย็น แล้วน้ำฝักบัวมารดनावว ซึ่งบัวต้องการการรดน้ำอย่างต่อเนื่อง ผลพลอยได้จากการปลูกบัวได้แก่ การเก็บฝักบัวมาทำกับข้าว หรือ อาจจะพอน้ำไปขายได้บ้าง การก้าบัวถือเป็นภูมิปัญญาที่จะสร้างรูปร่างแบบวงกลม มีอยู่ 2 แบบ ได้แก่ บัว 10 ดอก (3-4-3) และ 19 ดอก (3-4-5-4-3) การเรียงตัวของดอกบัวแต่ละดอกนั้นจะมีความลงตัวทำให้ช่อบัวเป็นรูปวงกลมมีความสะดวกในการขนส่งและสวยงามอีกด้วย

ใบบัว (ทำหน้าที่ให้ความชุ่มชื้นแก่บัว osmosis) ราคาใบละประมาณ 1 บาท เก็บได้จากनावวที่มีการปลูกมานานแล้วจะได้ใบบัวที่มีขนาดใหญ่ นำมาแช่น้ำ หรือ ท่อผ้าชุบน้ำเอาไว้ ให้อุ้มความชื้นแก่บัวที่จะก้า ในการก้าบัว 1 ก้า จะใช้ใบบัว 2 ใบในการห่อรอบ ใบบัวยังมีความสำคัญ ในการพับเป็นก้านให้ก้านบัวเสียบลงไปคล้ายออสโมซิส ที่ร้านดอกไม้นิยมทำกัน

ตะกร้าบัวในอดีตใช้หวายทำ แต่ในปัจจุบันตะกร้าเหล็กมีความคงทนสูง ใช้ได้นานกว่า จึงเป็นที่นิยมการเรียงช่อบัวเริ่มจากการวางพลาสติก แล้วใช้มิดฟันทันनावวเป็นมุมแหลมและปกรองด้วยใบบัวที่พับเป็นก้าน ก้อนจะเรียงไปรอบๆ ขอบตะกร้า ทั้งหมดประมาณ 4 แถวไปทางแนวตั้ง ในแต่ละแถวจะมีการขึ้นด้วยเชือกฟางโดยเชือกฟางจะยึดกับหูหิ้วของตะกร้า ค้าดอกไม้ให้ทับกับ ถือเป็นองค์ประกอบที่งดงาม ได้ปริมาณมาก และมีความสะดวกในการขนส่ง

การเดินเก็บบัวแล้วพาดบัว เป็นการออกกำลังกายที่หนักมาก สัตว์ร้าย เช่น งู ก็จะเป็นงูกินปลาไม่ทำอันตราย อีกแง่มุมหนึ่งคือ สารเคมีที่ใช้กำจัดไรแดงไม่ให้ใบบัวดำ นั้นก็ทำหน้าที่ขับไล่ งูไม่ให้เข้ามาใกล้नावวไปในตัว แต่ชาวनावวก็ต้องมีการตรวจสอบสภาพเป็นประจำ เนื่องจากปริมาณเคมีที่มีสูงในनावว

มานั่ง อันนี้มีสัดส่วนความสูงเท่ากับ 45 ซม. ยาว 1.57 ซม. กว้าง 44 ซม. ความสูงเท่ากับเก้าอี้ทานข้าว เป็นการประยุกต์ใช้วัสดุเหลือใช้ วัสดุไม้ และการผสมขนาดสัดส่วนแห่งความสบายเอาไว้ได้อย่างพอดี

2. อภิปรายผล

จากภูมิปัญญาดั้งเดิมชาวบ้านนิยมใช้หลังคาที่มุงด้วย “จาก” เนื่องด้วยต้องการให้บัวที่เก็บมาคงสภาพความสดให้นานที่สุดก่อนจะส่งต่อไปยังตลาด สอดคล้องกับที่สัทธา ปัญญาแก้ว (2546:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพบว่า จาก เป็นวัสดุที่ช่วยลดการถ่ายเทความร้อนและลดอุณหภูมิผิวล่างของหลังคา ได้ ใกล้เคียงกับ ฉนวนใยแก้ว ที่หนา 2 นิ้ว แต่ทว่า ความคงทนของกระเบื้องบัวก็เป็นปัจจัยสำคัญในการปรับเปลี่ยนวัสดุหลังคาเป็นกระเบื้องลอน หรือ สังกะสีแทน รวมทั้งปัจจัยของการสร้างพื้นที่แห่งการรวมกลุ่มของกิจกรรมของลูกหลานและครอบครัวขยาย ให้สามารถมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีรูปแบบของกระเบื้องบัวจึงถูกพัฒนาให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปด้วย

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 แห่งพบว่า ชาวบ้านใช้พลาสติกกรองแสง (สแลน) ในการบังแดดบังลม แสดงให้เห็นคุณสมบัติที่ดีของสแลนในการกรองแสง และ ลม ให้เข้ามาน้อยลง แต่ยังคงให้ความสว่างในการทำงานได้ดี

การปรับเปลี่ยนวัสดุจากมาเป็นกระเบื้องลอน หรือสังกะสี เพื่อความคงทนใช้งานได้นาน ไม่ต้องเสียเงินเปลี่ยนหลังคาจากใหม่ รวมทั้งโครงสร้างไม้ไผ่ที่มีมอดกัดกินมาเป็นโครงเหล็ก แสดงให้เห็นการพัฒนาในด้านคุณภาพและด้านคุณค่าของกระเบื้องบัว เช่นเดียวกับ วีระ อินพันทัง (2553:170) ที่ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนวัสดุหลังคาในเชิงคุณภาพ คือ เปลี่ยนจากวัสดุที่พังง่ายมาเป็นความทนทาน และการเปลี่ยนในเชิงคุณค่า คือ เปลี่ยนจากวัสดุราคาถูก มาเป็นวัสดุราคาแพง การเปลี่ยนวัสดุจึงสะท้อนถึงหน้าตาของเจ้าของที่มีฐานะและดูทันสมัยทัดเทียมเพื่อนบ้าน

เนื่องจากชาวบ้านต้องมาเก็บบัวแทบทุกวัน กระเบื้องบัวบางหลังมีการเปลี่ยนแปลงจากหน้าที่ใช้สอยเดิม เพียงแค่ การเก็บ กำ กองบัว มาเป็น พื้นที่ในการพบปะสังสรรค์ มากขึ้น เห็นได้จากการนำเอาตู้จัดหมามาติดไว้เพื่อเสมือนบ้านอีกหลังหนึ่ง การส่งเสริมบรรยากาศในการพูดคุยต่างๆ การจัดเตรียมที่นั่งพักผ่อนบริเวณทางเข้ากระเบื้องบัว การนำเปลหรือชิงช้ามาจัดวางเข้าไป การเลี้ยงเด็ก การทำครัว การนอนพักผ่อน แสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยให้เหมาะสมระหว่างวิถีชีวิตนาบัว แต่เดิมกับการเติบโตของสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน ตามที่ Oliver (2003:14) กล่าวว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้รับการดัดแปลงหรือพัฒนาตลอดเวลาตามความต้องการของผู้คนและสถานการณ์

แนวคิดในการวางตำแหน่งของกระเบื้องบัวที่สำคัญคือ การเข้าถึงของรถขนส่งที่สะดวกสบาย จึงเปิดผนังโล่งด้านสกัดเป็นทางระบายสินค้า แคร่กำบัววางตามแนวจั่วยาว ทำจากวัสดุไม้ไผ่สีสุก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 ซม. ทำหน้าที่วางดอกบัว กะละมังแช่ใบบัว ดอกมัด กระจิกน้ำดื่ม ฝักบัวรดน้ำ และอื่นๆ มีความสามารถในการระบายน้ำและอากาศดีเยี่ยม รับน้ำหนักด้วยไม้หน้าสามที่ยึดติดกับโครงสร้างเสาหลัก

3. ข้อเสนอแนะ

1) ควรศึกษาให้ครบทั้งหมดและศึกษาเปรียบเทียบกับกระเบื้องบัวในพื้นที่ตำบลอื่นๆ หรือ ในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อหาลักษณะเฉพาะของรูปทรง รูปแบบการใช้พื้นที่ของสิ่งปลูกสร้างนี้

2) การควบคุมคุณภาพการเก็บบัวมีความต้องการ 2 เรื่องหลัก คือ ความร้อนภายในอาคารที่ส่งผลให้บัวเหี่ยว และ เรื่องลมที่ทำให้ดอกแห้ง ดังนั้นควรมีการตรวจสอบค่าอุณหภูมิในช่วงเวลาเก็บบัว เพื่อศึกษาถึงวัสดุทดแทน หรือการออกแบบรูปทรงอาคารให้สามารถส่งเสริมประสิทธิภาพนำไปสู่คุณภาพความสดของบัวได้ดียิ่งขึ้น

3) งานวิจัยนี้ยังไม่ได้ศึกษาลงลึกถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ที่ส่งผลต่อการใช้งานพื้นที่ของกระเบื้องบัวว่าเปลี่ยนไปมากเพียงใด และเป็นอย่างไร

4) การสำรวจพื้นที่อาจพบเจอปัญหาที่เป็นผลกระทบจากการอุทกภัยในปีพ.ศ. 2554 ซึ่งชาวบ้านบางบ้านยังคงต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐที่ไม่ทั่วถึง ซึ่งอาจไม่สะดวกในการให้ข้อมูลในการทำวิจัย

5) ชาวบ้านมีการทำนาบัวแบบเช่าพื้นที่ ซึ่งทำให้ตัวกระเบื้องบัวอาจจะถูกสร้างขึ้นก่อนหน้าแล้ว ซึ่งผู้ทำนาบัวไม่ได้เป็นผู้สร้างเองหรือจัดวางพื้นที่ใช้งานเอง

ภาพที่ 5-1 การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม

ภาพที่ 5-2 การเลือกที่ตั้งเพื่อการขนส่ง

บรรณานุกรม

- กิตติชัย งามชัยพิสิฐ. สภาพชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกร กรณีศึกษาชุมชนชาวนาบ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- จินตนา พงศ์ถิ่นทองงาม. “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคลองมหาสวัสดิ์และคลองโยงสำหรับสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม.” ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา, 2543.
- ศศิภาญจน์ จินตวรรณ. “บทบาทองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตชานเมือง กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม.” สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษาคณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- ยง บุญอารีย์. “เล่าข่าวในวัฒนธรรมไทย-อีสาน.” วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีอาคาร, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 10. (2554): 24-35.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ. “ภูมิปัญญาพื้นถิ่นทางสถาปัตยกรรมเพื่อความสบายในอาคารในชุมชนของเชียงใหม่และหลวงพระบาง.” วารสารวิจัยพลังงาน. 2 (2548): 17-36.
- วิโรฒ ศรีสุโร. “เล่าข่าว: ยุ้งฉางแห่งภูมิปัญญาอีสาน.” สารคดี. 12 (143), (มกราคม 2540) : 167-172.
- _____ . สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้นสำคัญไฉน? ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.
- วิวัฒน์ เตมีพันธ์. แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เมฆาเพรส, 2530.
- วีระ อินพันทัง. “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมการปลูกสร้างเรือนไทยแห่งลุ่มแม่น้ำเพชรบุรี.” ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553.
- สมชาย นิลอาจิ. เล่าข่าว. มหาสารคาม : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยโครงการเมธีวิจัยอาวุโส คณะมนุษยศาสตร์, 2543.
- สัทธา ปัญญาแก้ว. การออกแบบปรับปรุง หลังคาบ้านพักอาศัยด้วยวัสดุราคาถูกลงเพื่อลดการถ่ายเทความร้อน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.
- สุวิทย์ จิระมณี. ประเพณี คติความเชื่อ มีอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน สถาปัตยกรรมอีสาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เมฆาเพรส, 2530.

ศิริณา จิตต์จรัส. การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะในหมู่บ้านคลองโยง ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.

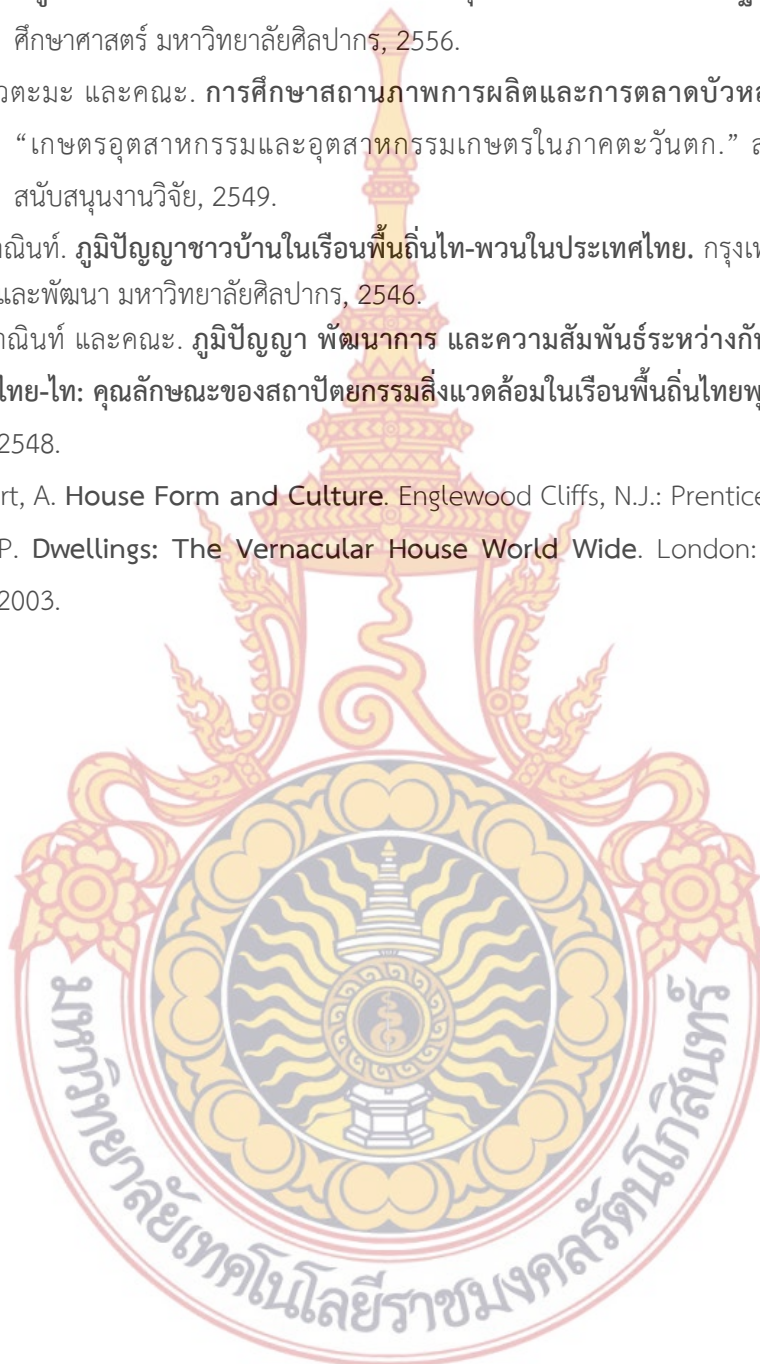
อุรสา บัวตะมะ และคณะ. การศึกษาสถานภาพการผลิตและการตลาดบัวหลวง. ชุดโครงการ “เกษตรอุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมเกษตรในภาคตะวันตก.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2549.

อรศิริ ปาณินท์. ภูมิปัญญาชาวบ้านในเรือนพื้นถิ่นไท-พวนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท: คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่นไทยพุทธภาคใต้. มปท., 2548.

Rapoport, A. *House Form and Culture*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1969.

Oliver, P. *Dwellings: The Vernacular House World Wide*. London: Phaidon Press, 2003.

ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์

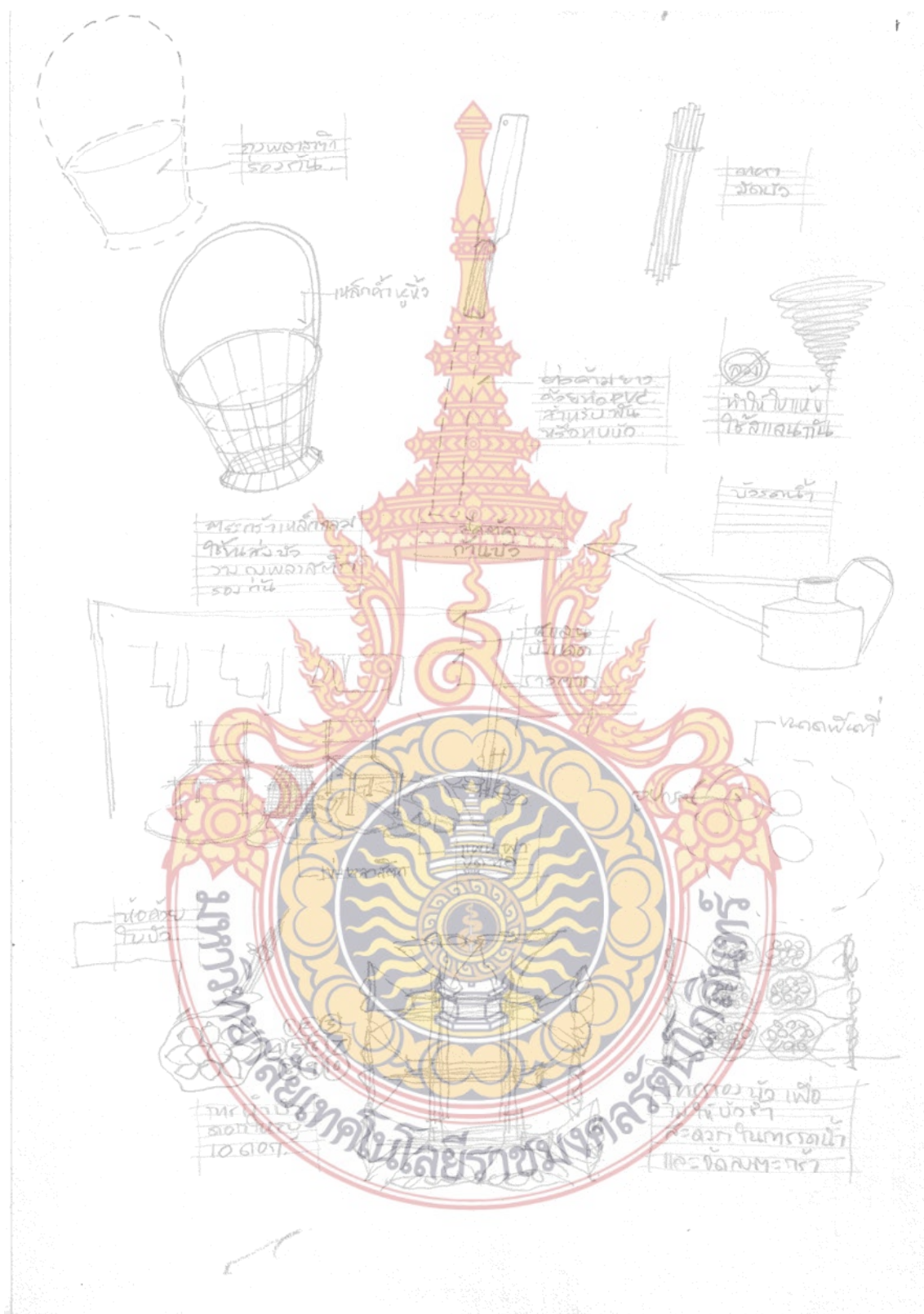
- 1 รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่สัมผัสกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตในการทำบัว
 - ตำแหน่งที่ตั้งของที่ปักบัวควรอยู่ตรงไหน
 - วัสดุที่ใช้ควรเป็นอย่างไร ทำไมถึงเลือกใช้ ข้อดีของวัสดุที่ใช้
 - ความคงทน อยู่ได้กี่ปี ต้องเปลี่ยนบ่อยไหม
 - การตั้งเสาลงไปใต้น้ำใช้ฐานล่างเป็นอะไร
 - พื้นที่ภายในที่ปักบัวควรจัดอย่างไร หันแคร่ไปทางไหน มีขนาดกว้างเท่าใด เกี่ยวกับทิศทางแดดลมอย่างไร
 - ความสูงของที่ปักบัวขึ้นอยู่กับอะไร
 - งบประมาณในการก่อสร้าง
- 2 ความเหมือน-ต่าง และลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นที่
 - ที่ปักบัวในที่อื่นๆ เป็นอย่างไรหรือไม่ ในพื้นที่ศาลาฯ มหาสวัสดิ์เป็นอย่างไร หากเป็น มีสาเหตุอย่างไร
 - ทำนาบัวมาตั้งแต่เมื่อไร ที่ปักบัวในอดีตเป็นอย่างไร อยู่ตรงไหนใกล้คลอง หรือถนน
 - หลังคาทำไมต้องเป็นเพิงหมาแหงน เป็นจั่วได้ไหม เพราะอะไร
 - อุปกรณ์ภายในที่จำเป็นต้องมีคืออะไรบ้าง ถังแช่ แคร่ปัก
- 3 ประสิทธิภาพของสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำนาบัวที่มีคุณภาพ
 - บัวที่ปลูกมีกี่ประเภท เพราะเหตุใด
 - วิธีการกำจัดแมลงศัตรู
 - ปริมาณบัวที่เก็บได้ต่อครั้ง
 - แรงงานที่เข้ามาทำนาบัวมาจากไหน
 - การขนส่งบัวใช้รถกระบะมารับ คือ รับไปขายเลยหรือไปที่อื่นก่อน
 - ที่ปักบัวไม่มีเก้าอี้ นั่ง เพราะอะไร ยืนทำงานสะดวกกว่าอย่างไร
 - สแลนบังลมมีประโยชน์อย่างไร
 - พื้นเทพูนมีข้อดีอย่างไร
 - ที่ปักนี้มีความปลอดภัยอย่างไร มีของหายหรือไม่
- 4 ภูมิปัญญาสร้างสรรค์ใหม่ที่เกี่ยวข้องทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นที่
 - ในอดีตนาบัวทำกันมาอย่างไร ที่ปักบัวเป็นอย่างไร
 - การสืบทอดในอนาคตเป็นอย่างไร ใครทำต่อ รายได้ดีมากน้อยแค่ไหน
 - พอทำนาบัวแล้วนอกจากปลาที่จับไปขายได้ แล้วมีผลพลอยได้อะไรอีกบ้าง
 - ภาชนะอะไรที่ใส่สารส้มเพื่อไม่ให้ใบแข็ง ข้อดีคือ
 - วัฒนธรรมการทำนาบัวเป็นแบบพี่น้องช่วยกันอย่างไร
 - ทำไมมีแค่หมู่ ๑, ๒, ๘ ที่ทำ หมู่อื่นทำไมไม่ทำ
 - เหตุผลของการเลิกอาชีพนี้ นาบัวดีกว่าทำนาข้าวอย่างไร

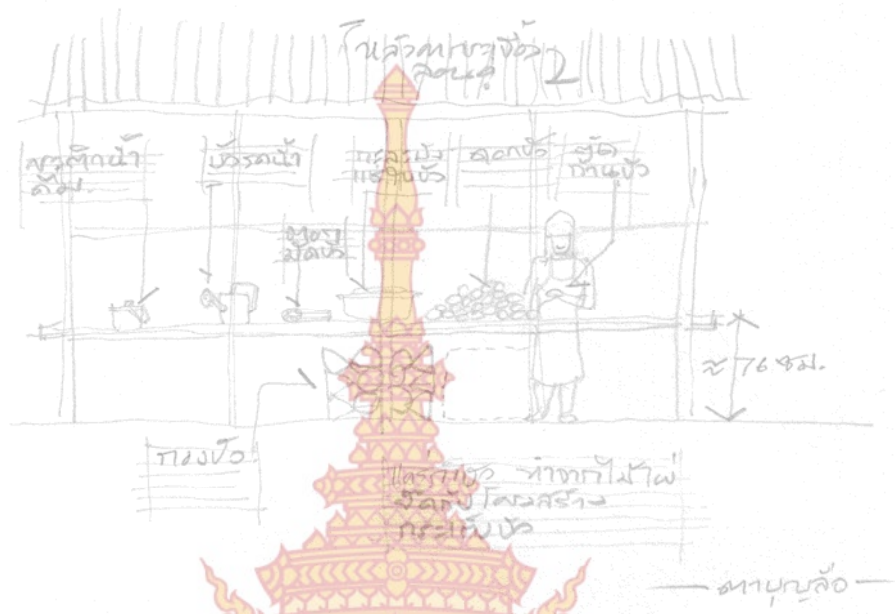

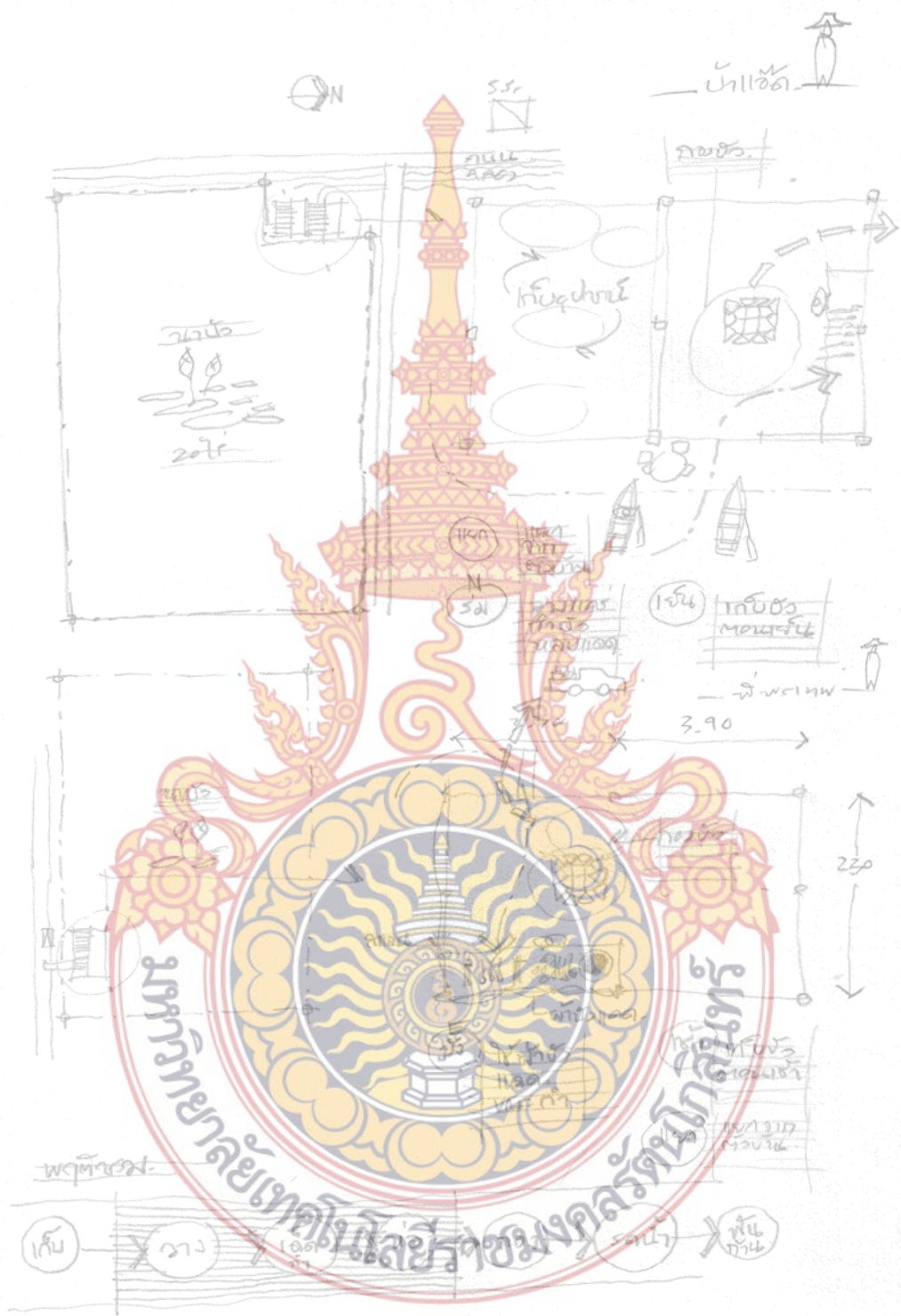
ภาพ กระเตงนาบัวอื่นๆ ที่พบในพื้นที่ศึกษา

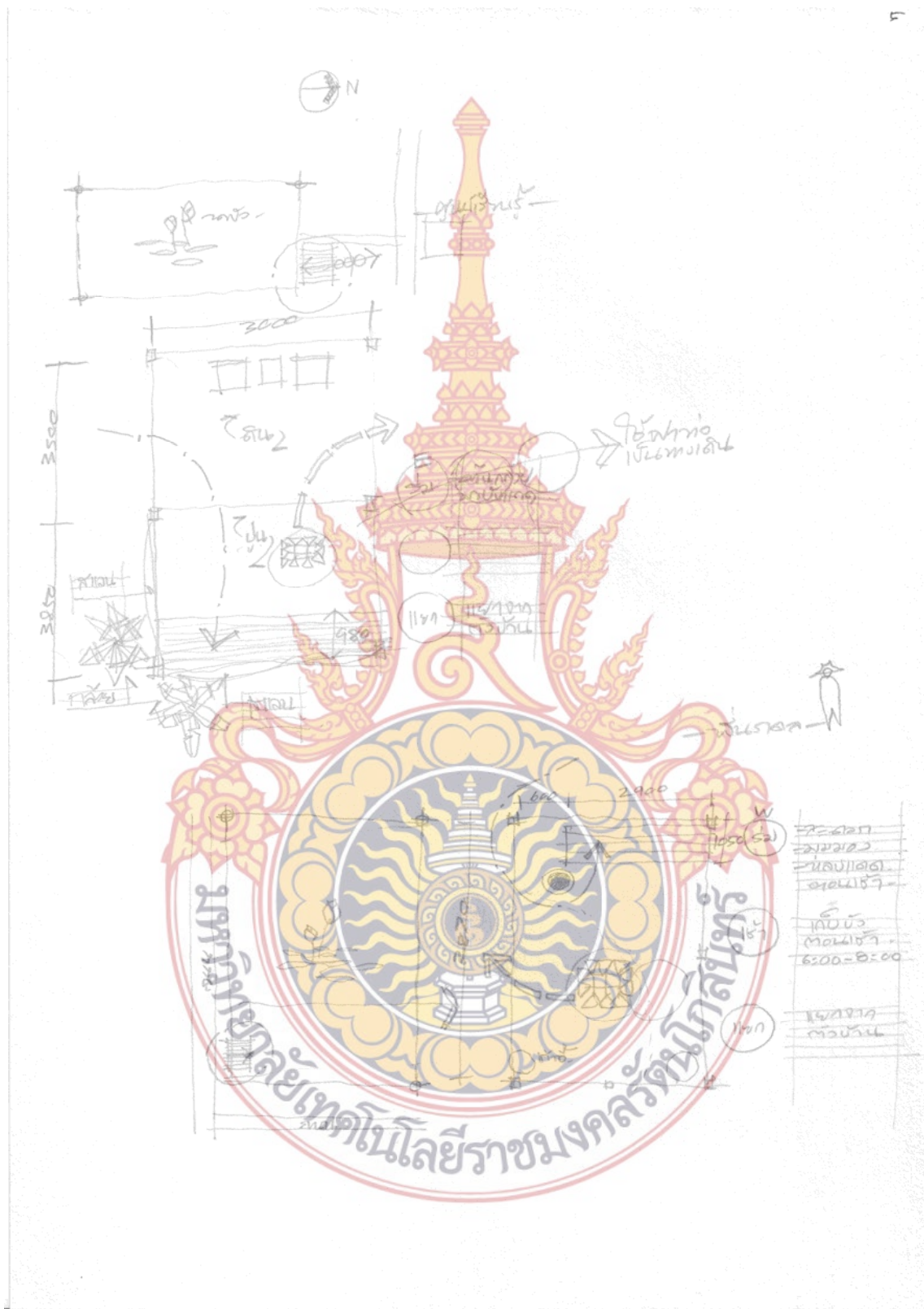
เป็นกระเตงที่แยกตัวออกจากบ้าน ตั้งอยู่ข้างตัวบ้านของตาบุญลือ ปลูกสร้างด้วยเสาปูน โครงสร้างหลังคาเป็นโครงเหล็ก 1”x2” มุงหลังคาด้วยสังกะสี ผนังโดยรอบปิดด้วยสแลนสีดำ เว้นทางเข้าเอาไว้ ตำแหน่งของแคร่กำบัวหันหน้าไปทางทิศเหนือ เช่นกันกับของตาบุญลือที่แปลง 49 ทั้งนี้เพื่อหลบแดดร้อนทางด้านทิศใต้ นั่นเอง ใช้เสาปูน 3” เสริมและใช้วัสดุไม้จริงในการปู (worktop) พื้นเพปูนเพื่อไม่ให้เกิดความสกปรก เปื้อนเปรอะ แก่บัวที่กำแล้ว โดยจะวางกองกันไว้บนพื้น จะสังเกตเห็นไฟฟลูออเรสเซนต์ เพื่อช่วยส่องสว่างในการเก็บบัวที่ยาวนานไปถึงตอนพลบค่ำ

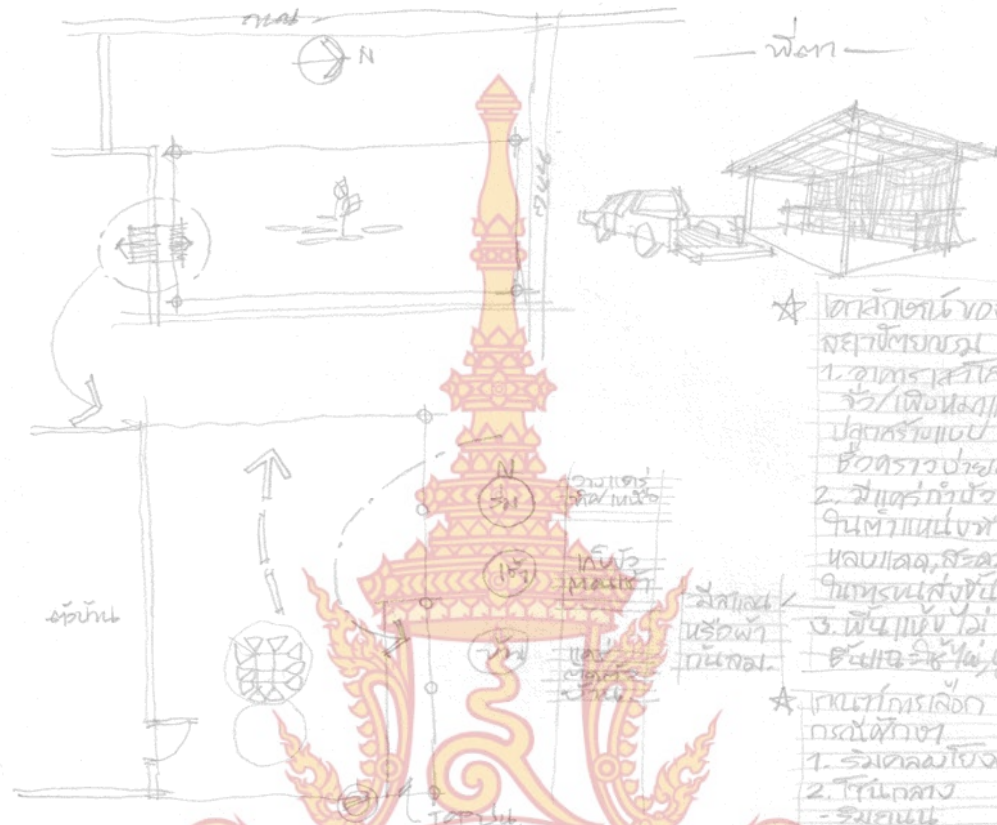

- ★ วัตถุประสงค์ของ
สถาปัตยกรรม

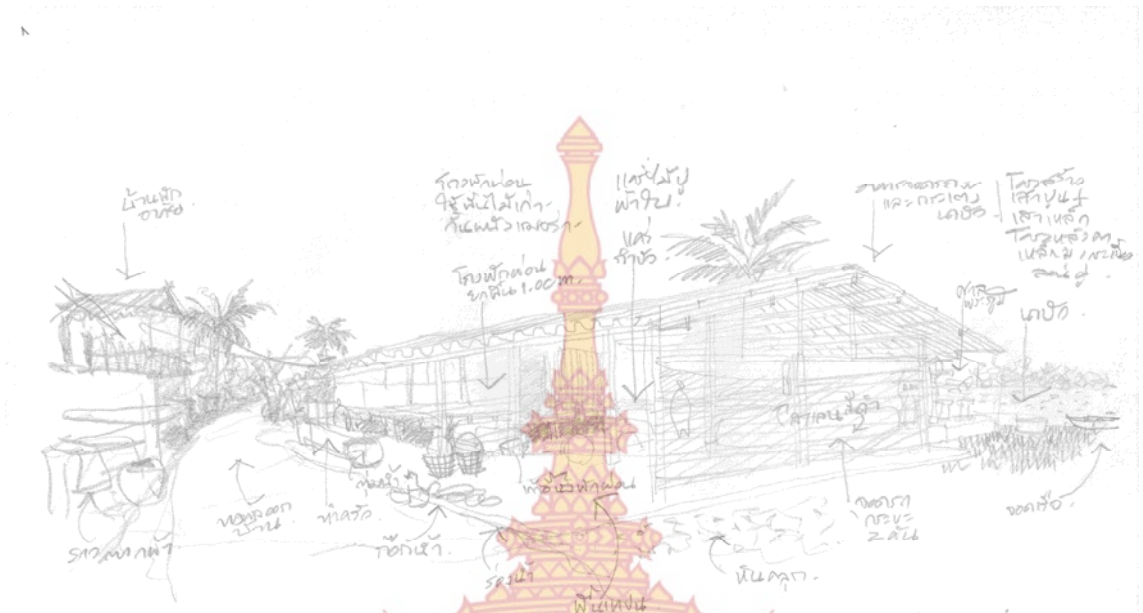
 1. อาคารประดิษฐาน
พระพุทธรูป/เพ็ชรหน้า
ประตูศรีอยุธยา
ชื่อตราประทับ
 2. ชั้นใต้ถุน
ในตำแหน่ง
หน้าอาคาร, สีแดง
ในพระที่นั่ง
 3. ชั้นใต้ถุน
สีฟ้า สีเขียว, สีเหลือง

- ★ เกณฑ์การเลือก
กรณีศึกษา

 1. วัสดุของ (S)
 2. วัสดุของ
- วัสดุ
- วัสดุ
 3. วัสดุของ
- วัสดุ

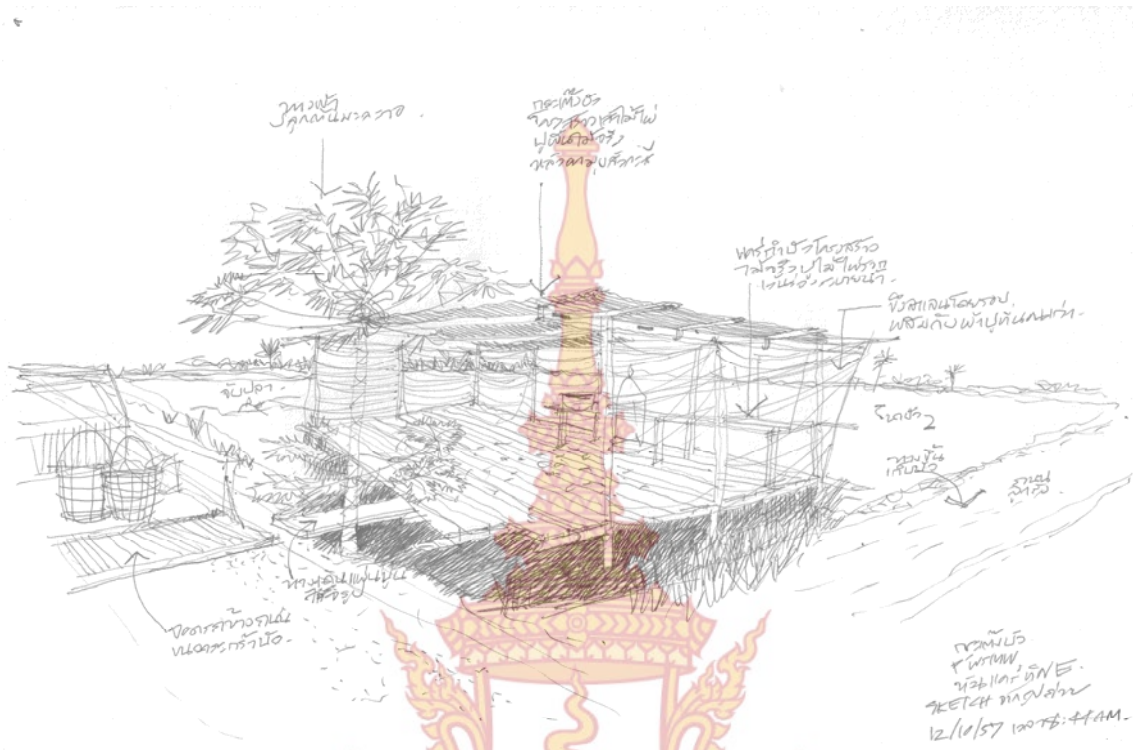
ถนน					
บ้าน					
รั้วบ้าน					
พิพิธภัณฑ์					
พื้นที่					
พื้นที่					
บ้าน	✓	S	✓	✓	
พื้นที่	✓	N	✓	✓	

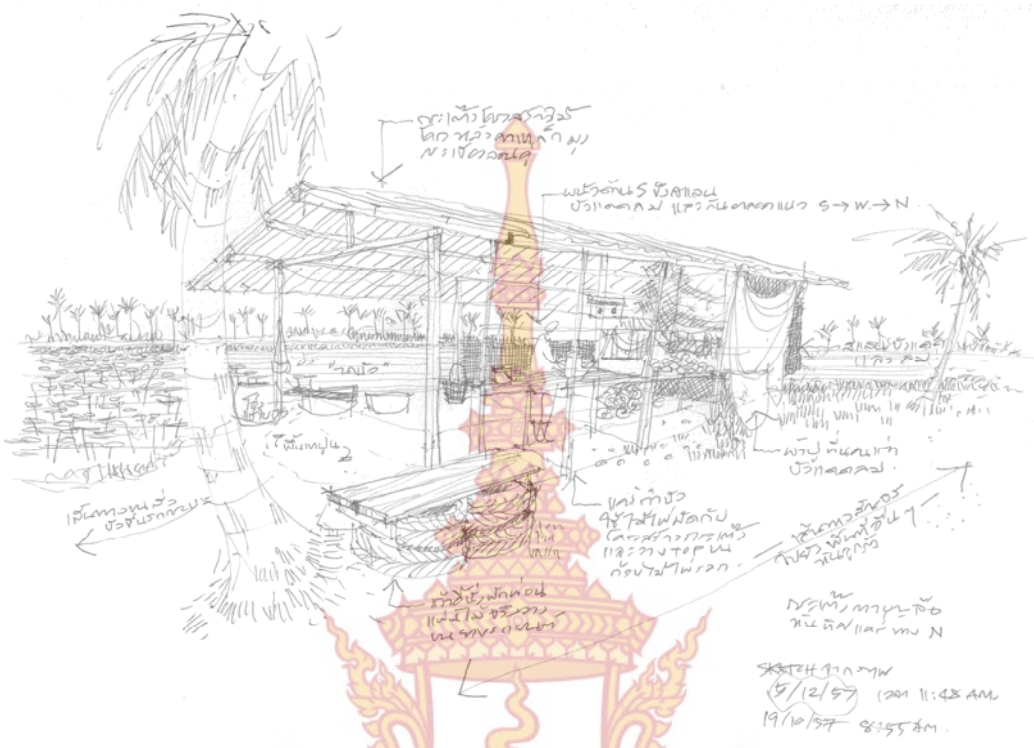

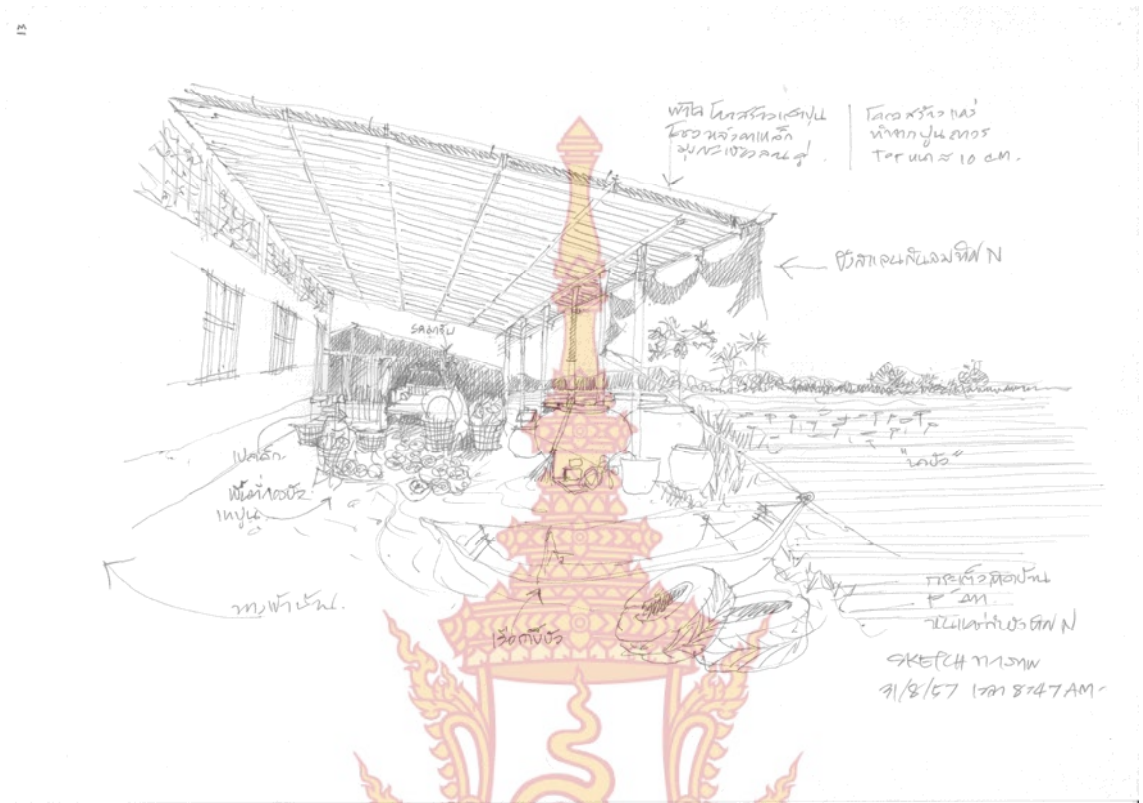
การออกแบบอาคาร
 3 ชั้น
 SKETCH จาก SUN
 11/10/57 10:24 AM.

การออกแบบอาคาร
 3 ชั้น
 SKETCH จาก SUN
 11/10/57 10:07 AM.

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย/ผู้ร่วมวิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ - สกุล

นายประธาน ยานกุลวงศ์
Prathan Yarnkoolwong

วัน เดือน ปีเกิด

17 พฤศจิกายน 2524

ตำแหน่งทางวิชาการปัจจุบัน

พนักงานมหาวิทยาลัยตำแหน่งอาจารย์

สถานที่ทำงาน

ภาควิชา สถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
โทรศัพท์ 0-2889-4585 ต่อ 2781
e-mail address patanyan@hotmail.com

ที่อยู่ปัจจุบัน

บ้านเลขที่ 362-364 ซอย/ถนนสุขุมวิท 71 ตำบลพระโขนงเหนือ
อำเภอ วัฒนาจังหวัดกรุงเทพฯ
โทรศัพท์ 087 673 7420

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรีสาขาสถาปัตยกรรมภายในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง ปีที่จบ2548

ปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่จบ 2553

ผลงานทางวิชาการ

วิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษา ชื่อเรื่องการดำรงอยู่ของพื้นที่ใช้สอยภายใต้การเปลี่ยนแปลง
ทางกายภาพของบ้านไทพวน หาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ปีที่ดำเนินการ 2552

งานวิจัยเรื่อง การออกแบบสถาปัตยกรรมศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบริเวณชุมชนด้านสิงขร
งบประมาณโดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ประจำปีงบประมาณ 2555

งานวิจัย ศักยภาพในการมองเห็นและการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่างในอาคารสิรินธร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ปี 2555

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - สกุล

นางสาวศิริลักษณ์ ยานกุลวงศ์
Siriluk Yarnkoolwong

วัน เดือน ปีเกิด

2 ตุลาคม 2524

ตำแหน่งทางวิชาการปัจจุบัน

นักวิชาการศึกษา

สถานที่ทำงาน

วิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา มหาวิทยาลัยมหิดล
โทรศัพท์ 087-673-7421
e-mail address : oaeslur@gmail.com

ที่อยู่ปัจจุบัน

บ้านเลขที่ 55/106 หมู่ 5 ต.คลองโยง อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2557 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาชุมชน) มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2547 วิทยาการจัดการ เอกนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์